

รายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

แนวทางการพัฒนาทักษะฝีมือและเทคนิคการใช้สีสันทดลาย
ที่เหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติก
บ้านพงจือหือเร๊ะ ตำบลกายูบอเกาะ
อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

โดย ดำรงค์ นะยะอิ และคณะ

พฤศจิกายน 2554

รายงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

แนวทางการพัฒนาทักษะฝีมือและเทคนิคการใช้สีส้นลวดลาย
ที่เหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติก
บ้านพงจือหือเระ ตำบลกายูบอเกาะ
อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

1. นายดำรงค์ นะยะอิ	ประธานกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นางสาวนุรีชะ วาแมติชา	รองประธานกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	รองหัวหน้าโครงการวิจัย
3. นางอามีเหาะ เซะกามิ	รองประธานกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	รองหัวหน้าโครงการวิจัย
4. นางสาวแยนะ วาลง	ประชาสัมพันธ์กลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	ประชาสัมพันธ์โครงการ
5. นางสีดีอ่าปีสะ วานิชอ	การตลาดกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	รองฝ่ายการตลาด
6. นางสาวคอดีเย๊ะ เจ๊ะโด	เลขานุการกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	เลขานุการโครงการ
7. นางลาตีพะ เจ๊ะโด	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	ทีมวิจัย
8. นางสาวรีพะ บุงอสายู	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	ทีมวิจัย
9. นางสาวลีห๊ะ บอแซ	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	ทีมวิจัย
10. นางซาก็เร๊ะ วานิชอ	การเงินกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	รองการเงินโครงการ
11. นางยะมีลี๊ะ สาเฮาะ	ประชาสัมพันธ์กลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	ทีมวิจัย
12. นางรอฮานา เซะกามิ	บัญชีกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	เจ้าหน้าที่บัญชีโครงการ
13. นางสาวสารีพะ วานิชอ	บัญชีกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	เจ้าหน้าที่บัญชีโครงการ
14. นางนุลอายนี แตมะ	การตลาดกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	ฝ่ายการตลาด
15. นางรอบีเยะ กาหลง	รองเลขานุการกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	รองเลขานุการโครงการ
16. นางสาวสุรายดา สะมะลี	การเงินกลุ่มบาติกบ้านพงจือหือเระ	การเงินโครงการ
17. นางสาวเจ๊ะรอฮานิม ลอเต็ง	บัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	เลขานุการโครงการ
18. นางสาวซุฮัยดา นาโด	บัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	บัญชีโครงการ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทคัดย่อ

โครงการ “แนวทางการพัฒนาทักษะฝีมือและเทคนิคการใช้สีสันทนลวดลายที่เหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาญูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา” มีวัตถุประสงค์การวิจัยอยู่ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านการผลิต เทคนิคการใช้สีและสารที่ช่วยให้สีเกาะยึดกับเนื้อผ้าแต่ละชนิดได้อย่างเหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก 2) เพื่อศึกษาและคิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกที่หลากหลาย บนพื้นฐานความต้องการของผู้บริโภคในท้องถิ่นอย่างมีเอกลักษณ์ 3) เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 4) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องพัฒนาการเครื่องแต่งกาย ความเป็นมา และเส้นทางของผ้าบาติกจากวัฒนธรรมอินโดนีเซียถึงบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาญูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

กระบวนการวิจัย เริ่มจากถอดบทเรียนกลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระในอดีตที่ผ่านมา และศึกษาประเด็นปัญหาที่จะนำมากำหนดเป็นประเด็นวิจัยร่วมกัน สืบค้นประวัติการแต่งกายของชุมชนในอดีตเพื่อที่จะสามารถประยุกต์ลวดลายจากเครื่องแต่งกายสมัยก่อน มาดัดแปลงเป็นลวดลายบาติกของกลุ่มฯ ในปัจจุบันได้ ฝึกทักษะการผลิตผ้าบาติก เรียนรู้วิธีการขึงผ้าให้ตึง การจัดวางลวดลาย การวาดลวดลายอย่างง่าย ลงเทียนตามลวดลายที่ร่างไว้ เทคนิคการลงเทียน การทำเส้นสี การใช้น้ำยาซิลิเกต การนำไปต้มเพื่อนำเทียนออกจากเนื้อผ้า เรียนรู้วิธีการผสมสี การออกแบบลวดลาย การประยุกต์ใช้ผ้าบาติกมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าคลุมศีรษะสตรีมุสลิม ผ้าปูโต๊ะ และชุดเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่างๆ ศึกษาดูงานกลุ่มผลิตบาติก บ้านยะกัง ตำบลบางนาคน อ่าเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส สรุบบทเรียนการศึกษาดูงานเพื่อนำมาปรับใช้พัฒนากระบวนการผลิตและการบริหารจัดการของกลุ่มฯ และขยายผลสู่การถ่ายทอดความรู้การผลิตบาติกให้กับโรงเรียนศรีฟ้ารีดาบารูวิทยา ตำบลโกตาบารู อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ผลการวิจัย พบว่า “บาติก” (Batik) หรือ “ปาเต๊ะ” มาจากคำว่า Ba = Art และ Tik = จุด จึงมีความหมายว่าเป็นงานศิลปะบนผ้าที่มีลวดลายเป็นจุดต่างๆ แล่งกำเนิดของผ้าบาติกมาจากไหนยังไม่เป็นที่ยุติ หลายคนเชื่อว่ามีในอินเดีย อียิปต์ หรือเปอร์เซียก่อน แล้วจึงแพร่หลายเข้าไปในอินโดนีเซีย แต่บางคนก็ยังเชื่อว่าผ้าบาติกเป็นของดั้งเดิมของอินโดนีเซีย และยืนยันว่าศัพท์เฉพาะที่เรียกวิธีการและขั้นตอนการทำผ้าบาติก เป็นศัพท์ภาษาอินโดนีเซีย ในคริสต์ศตวรรษที่ 12 ประชาชนชาวใต้ปรับปรุงวิธีการทำผ้าบาติก ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 การทำผ้าบาติกผูกขาดโดยสุลต่านและถือว่าการทำผ้าบาติกเป็นศิลปะในราชสำนัก เมื่อผ้าบาติกได้รับความนิยมมาก การผูกขาดโดยครอบครัวสุลต่านก็สิ้นสุดลง ศิลปะการทำผ้าบาติกได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนทั่วไป

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ได้มีการทำเครื่องหมายในการพิมพ์ผ้าบาติกโดยทำเป็นแม่พิมพ์โลหะทองแดง ซึ่งเรียกว่า “จ๊ับ”(Cap) ทำให้สามารถผลิตผ้าบาติกได้รวดเร็วขึ้น ต้นทุนก็ถูกลง

ความนิยมในการใช้ผ้าบาติกโดยเกาะชาว เมื่อก่อนใช้กันเฉพาะสตรีและเด็กเท่านั้น ต่อมาได้ใช้เป็นเครื่องแต่งกายของหนุ่มสาวมี 3 ชนิด คือ โสร่ง (Sarong) สลิ่งดั่ง (Salindang) เป็นผ้าซึ่งใช้พุ่งทับกางเกงของบุรุษ อุเต็ง (Udeng) หรือผ้าคลุมศีรษะ

ในประเทศไทยมีการทำผ้าบาติกลายพิมพ์เทียนมาก่อนในปี พ.ศ.2483 ที่อำเภอสุโขทัย-ลพบุรี จังหวัดนราธิวาส โดยสองสามี-ภรรยาชาวไทยเชื้อสายมลายูชื่อ นายแวมะ แวอาลี (ปัจจุบันท่านได้ถึงแก่กรรม) และ นางแวเยาะ แวอาแต ในยุคแรกได้ผลิตเป็นผ้าคลุมหัวสไบไหล (Kain lepas) โดยใช้วิธีแกะสลักลวดลายบนมันเทศและมันสำปะหลังมาทำเป็นแม่พิมพ์ ต่อมาได้ผลิตในรูปแบบของผ้าโสร่งปาเต๊ะ (Batik Sarong) โดยใช้แม่พิมพ์โลหะที่ผลิตในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย

ปลายปี พ.ศ.2523 ประเทศไทยได้ถือกำเนิด “ผ้าบาติกลายเขียนเทียนระบายสี” (Painting Batik) ซึ่งเป็นผ้าบาติกที่เขียนลายเทียนด้วยจันติ้ง (Canting) ระบายสีลวดลายบนผืนผ้าทั้งผืนด้วยพู่กัน ไม่มีการย้อมสีโดยใช้สี REACTIVE DYES จากประเทศมาเลเซีย ผลิตในเยอรมันแล้วเคลือบกันสีตกด้วยโซเดียมซิลิเกตเป็นสารกันสีตกแบบถาวร โดยนายเอกสรร์ อังคารวัลย์ เป็นคนแรกที่ได้นำวิธีการทำผ้าบาติกแบบระบายมาเผยแพร่วิธีการทำผ้าบาติกแนวใหม่นี้

วัฒนธรรมการแต่งกายของบ้านพงจือเนื้อเระในสมัยแรก ผู้หญิงจะนิยมสวมชุดบานง ซึ่งเสื้อบานงในสมัยแรกๆ จะมีทรงสั้น มีสีลวดลายสวยงาม นิยมใช้ผ้าลายดอกและลายจุด สีลวดลายจะสดใส ต่อมาได้พัฒนามาเป็นเสื้อบานงยาวเหนือเข่าเล็กน้อย ส่วนผ้าโสร่ง จะนิยมพุ่งโสร่งที่สีทึบๆ เช่น สีกรมท่า น้ำเงิน เขียวแก่ สีดำ แดงเลือดหมู มีด้ายสีเงินปักเป็นลวดลายสวยงาม เรียกว่า ผ้าชอแก็ะ ผ้าคลุมผม ส่วนมากจะใช้ผ้าลูกไม้โปร่ง สีอ่อน ลายดอก ลายจุด แต่บางคนไม่นิยมคลุมศีรษะแต่จะใช้พาดบ่าแทน ต่อมาพัฒนาเป็นเสื้อกุงยาวเลยหัวเข่า สวมคู่กับกระโปรงยาว สีและลายเดียวกัน ส่วนลวดลายของผ้าจะเป็นไปตามความนิยมของแต่ละยุค สำหรับการแต่งกายของผู้ชาย จะสวมผ้าโสร่งลวดลายสีลวดลายสวยงาม สวมเสื้อคอกลมและมีผ้าคาดเอว

การผลิตผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติกพงจือเนื้อเระ เริ่มจากการตัดผ้าและนำไปซักด้วยน้ำเปล่าเพื่อล้างเอาไขมันและสารต่างๆ ออกจากเนื้อผ้า แล้วนำไปตากให้แห้ง ซึ่งผ้ากับเฟรม เขียนลายตามต้องการ โดยเริ่มจากกึ่งกลางของผ้า ต้มเทียน โดยตั้งไฟอ่อนๆ เริ่มเขียนเทียน เสร็จแล้วตรวจดูว่ามีเทียนขาด เทียนบางเกินไปในส่วนไหนบ้าง การลงสีโดยผสมสีที่ต้องการใช้ ลงสีตามต้องการ ลงส่วนลายดอกให้เสร็จก่อนแล้วจึงลงสีพื้น ปล่อยให้สีแห้ง ลงซิลิเกต ทิ้งให้แห้ง ซักล้าง เดิมโซดาไฟในหม้อต้มน้ำพอประมาณ จนน้ำเดือด นำผ้าซักด้วยผงซักฟอกก่อน เพื่อล้างเอาซิลิเกตออก จึงนำผ้าไปต้ม ซักอีกครั้ง ตากแดด

หลักการใช้ซิลิเกตเพื่อให้สีติดทนนาน อัตราส่วนที่ใช้คือโซเดียมซิลิเกต 1 ส่วนต่อน้ำ 2 ส่วน แต่มีเทคนิคการผสมสำหรับผ้าต่างชนิดกัน โดยผ้าหนาจะผสมให้เหลวเพื่อให้ซึมผ่านลงไปได้ ผ้าบางจะผสมให้ข้น เพื่อป้องกันไม่ให้ไหลทะลุจนเปรอะ เช่น ผ้าฟู้ยซึ่งเป็นผ้าไหมเนื้อบางจะผสมให้ข้น ผ้าฝ้ายเนื้อหนาจะผสมให้เหลว

ลวดลายที่นำมาใช้ในการผลิตผ้าบาติกของกลุ่มฯ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ลายเรขาคณิต ลายจากธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ และลายสัตว์ เช่น ปลา นก หอย (ไม่นิยมทำในชุมชนมุสลิม)

การนำผ้าบาติกมาดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้มากมาย การวาดลวดลายลงบนผืนผ้าจะสัมพันธ์กับขนาดของผ้าและเป้าหมายที่จะนำไปดัดแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ด้วย ดังนี้ ผ้าเช็ดหน้า ขนาดผ้าอยู่ที่ 15 x 15 นิ้ว หรือ 12 x 12 นิ้ว ผ้าคลุมผมสตรีมุสลิม ขนาดผ้าอยู่ที่ 100 x 100 เซนติเมตร หรือ 110 x 110 เซนติเมตร ผ้าปูโต๊ะ ขนาดผ้าอยู่ที่ 54 นิ้ว x 1.5 หลา ผ้าชุด (เสื้อพร้อมกระโปรง) ขนาดผ้าอยู่ที่ 42 นิ้ว x 35 หลา

ข้อตกลงภายในกลุ่มผ้าบาติกพงจือเนื้อเรีะ คือ สมาชิกควรฝึกให้มีความเชี่ยวชาญและชำนาญจนสามารถเป็นวิทยากรสอนคนอื่นได้ มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่มฯ ให้ชัดเจน คนที่เป็นตัวแทนไปประชุมต้องกลับมารายงานให้ทางกลุ่มทราบทุกครั้ง เรื่องใหญ่ๆ ที่มีผลกระทบต่อสมาชิกจำเป็นต้องมีการประชุมชี้แจง ปรึกษาร่วมกัน และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกแต่ละคนภายในกลุ่มฯ ห้ามมีการตีเพื่อน ห้ามยกยอตัวเอง คิดคำนวณค่าตอบแทน คนเขียนลาย ลงเทียน ลงสี ลงซิลิเกต ชักผ้า ต้มผ้า ด้วยความเป็นธรรม บันผลตามความสามารถของแต่ละคน แบ่งทีมทำงาน ออกเป็นสามกลุ่ม เพื่อสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาผลิตผ้าบาติก เป็นต้น

คณะผู้วิจัย

พฤศจิกายน 2554

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและสภาพปัญหา	1
คำถามวิจัย	2
วัตถุประสงค์	2
การดำเนินงาน	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
ทีมวิจัย	3
ที่ปรึกษาโครงการ	4
พื้นที่ดำเนินการ	5
ระยะเวลา	5
บทที่ 2 บริบทชุมชน	6
สภาพภูมิศาสตร์ทางกายภาพ	6
ประวัติศาสตร์ชุมชน	6
สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ	7
สภาพสังคมและวัฒนธรรม	7
สภาพทางเศรษฐกิจ	11
การสาธารณสุข	11
โครงสร้างพื้นฐาน	12
การเมืองการปกครอง	13
สภาพปัญหาในชุมชน	14
กลุ่มองค์กรในชุมชน	14
บทที่ 3 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง	15
วัฒนธรรมเครื่องแต่งกายของชาวมลายู	15
ศิลปะสิ่งทอและเครื่องแต่งกายในประเทศอินโดนีเซีย	15
แหล่งผลิตบาติกในประเทศอินโดนีเซีย	28
วิธีทำผ้าปาเต๊ะในอินโดนีเซีย	28
วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวอินโดนีเซียยุคอาณานิคม	29
ศิลปะสิ่งทอและเครื่องแต่งกายในประเทศมาเลเซีย	30
การทำผ้าบาติก	33
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 กระบวนการวิจัย	39
รู้จักกลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะผ่านกิจกรรมของ อสม.	39
ถอดบทเรียนกลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ	39
พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย	40
เตรียมความพร้อมทีมวิจัย	41
สืบค้นประวัติการแต่งกายของคนในชุมชนในอดีต	41
ฝึกทักษะการผลิตผ้าบาติก	42
ทบทวนผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นระยะ	42
บทที่ 5 ผลการวิจัย	45
พัฒนาการเครื่องแต่งกาย ความเป็นมา และเส้นทางของ ผ้าบาติกจากวัฒนธรรมอินโดนีเซีย ถึงบ้านพงจือเนื้อเริะ	45
วัฒนธรรมการแต่งกายของบ้านพงจือเนื้อเริะ	65
การผลิตผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติกพงจือเนื้อเริะ	72
วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตผ้าบาติก	72
ขั้นตอนการผสมสี	76
ภาพรวมขั้นตอนในการทำผ้าบาติก	78
การออกแบบลวดลาย	83
ผลิตภัณฑ์ที่ดัดแปลงจากผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติกพงจือเนื้อเริะ	85
ข้อตกลงภายในกลุ่มผ้าบาติกพงจือเนื้อเริะ	90
บรรณานุกรม	92
ภาคผนวก	93
ภาคผนวก 1 ภาพกิจกรรม	93
ภาคผนวก 2 ชาวและบทความเกี่ยวกับบาติก	99
ภาคผนวก 3 ตัวอย่างลวดลายบาติกที่รวบรวมได้จากแหล่งต่างๆ	108
ภาคผนวก 4 ตัวอย่างเครื่องแต่งกายชุดพื้นเมืองชวา-มลายู	130
ภาคผนวก 5 รายชื่อกลุ่มที่ผลิตผ้าบาติกในจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี สงขลา และสตูล	142
ภาคผนวก 6 ประวัติทีมวิจัย	148

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ชุมชนบ้านพงจือเนื้อเระ หมู่ที่ 3 ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เป็นชุมชนที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมขังเป็นบางปี มีประชากร 1,227 คน เป็นชาย 563 คน คิดเป็นร้อยละ 45.88 เป็นหญิง 664 คน คิดเป็นร้อยละ 54.12 หรือ 254 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างกรีดยาง ทำนาไว้บริโภคในครัวเรือน แต่ทว่าการประกอบอาชีพดังกล่าวมีรายได้ไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่ายภายในครัวเรือน และการส่งเสียการศึกษาให้บุตร ชาวบ้านโดยเฉพาะกลุ่มสตรีและเยาวชนจึงพยายามหารายได้เสริมด้วยการรวมเป็นกลุ่มอาชีพ

จากการเดินทางไปประชุมร่วมกับส่วนราชการในโอกาสต่างๆ ทำให้ชาวบ้านหลายคนได้ตกลงว่าจะรวมกลุ่มเพื่อตัดเย็บเสื้อผ้า โดยมองว่าผ้าบาติกเป็นผลิตภัณฑ์ที่ตลาดยังต้องการสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลายรูปแบบ ตัดเย็บเป็นชุดพื้นเมือง เช่น ชุดกุรง ชุดบานง ผ้าบาเตะของสตรี นำผ้าบาติกไปผลิตเป็นปลอกหมอน ผ้าเช็ดหน้า และผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้ จึงเสนอโครงการต่อส่วนราชการ จนกระทั่งได้รับการสนับสนุนจากศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดยะลา จัดหาวิทยากรมาสอนการทำบาติก องค์การบริหารส่วนตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สนับสนุนด้านวัสดุและอุปกรณ์ จนสามารถจัดตั้งกลุ่มเป็นทางการเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2549

ในระยะแรกนั้น มีการจัดตั้งกลุ่มบาติกใน 2 หมู่บ้าน คือ กลุ่มบาติกบ้านบือยอง มีสมาชิก 15 คน และกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ มีสมาชิก 10 คน แต่ภายหลังจากกลุ่มบาติกบ้านบือยองยุติการดำเนินงานไป อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มบาติกจำนวน 5 คน ยังสนใจในงานบาติก จึงมารวมกับกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ทำให้ปัจจุบันมีสมาชิก 15 คน ศักยภาพของกลุ่มได้ผลิตผ้าบาติกสำหรับตัดเย็บเสื้อผ้า ในครั้งหนึ่งจะผลิตได้ 2 ผืนๆ ละ 4 หลา ใช้กำลังคนที่มาร่วมผลิตครั้งละ 5 คน จัดเวรสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป ใช้เวลาช่วง 14.00-17.00 น. ที่ว่างจากการทำสวนยาง ด้านการตลาด จำหน่ายในโอกาสที่มีผู้มาสั่งตามเทศกาล เช่น งานรายอปอซอ รายอแห รายอฮัจญ์ รูปแบบที่ผลิตได้นอกจากเสื้อผ้าแล้ว ยังมีผ้าโสร่ง ผ้าเช็ดหน้า เข้ากรอบรูป ล่าสุดที่ทดลองทำคือปลอกหมอน ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคือ ดอกดาหลา ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำเมืองเบตง จังหวัดยะลา

เมื่อดำเนินการมาระยะหนึ่ง กลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระได้วิเคราะห์ถึงปัญหาที่กลุ่มฯ ประสบอยู่ โดยแบ่งเป็นด้านกระบวนการผลิต ยังไม่ชำนาญในเทคนิคการลงสี การลงเทียน ปัญหาสีตก อันเนื่องมาจากการผสมสีไม่ถูกต้อง อัตราส่วนที่เหมาะสมกับเนื้อผ้าและสีต่างชนิด ปัญหาด้านทักษะฝีมือ โดยเฉพาะการออกแบบลวดลายที่ยังไม่หลากหลาย การเก็บลวดลายจะเก็บเฉพาะโครงร่างของลายในกระดาษ ไม่ได้เก็บผลงานที่ทำได้ ปัญหาทางด้านการตลาดที่ยังอยู่ในวงแคบ เฉพาะลูกค้าในอำเภอรามัน จังหวัดยะลาเท่านั้น การบริหารจัดการกลุ่ม การแบ่งปันผลกำไรยังไม่ชัดเจน

ดังนั้น กลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระจึงเสนอโครงการวิจัยเพื่อรองรับในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว อันจะนำไปสู่การพัฒนาการผ้าบาติกให้เป็นอาชีพเสริมที่มั่นคงของชาวบ้าน การยื่นหยัดอยู่ได้ด้วยตัวของกลุ่มเอง สร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน มีผลทางอ้อมในการชะลอปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในพื้นที่อันสืบเนื่องจากปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้

คำถามวิจัย

กลุ่มทำผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีแนวทางการพัฒนาทักษะฝีมือ และเทคนิคการใช้สีสันทดลองที่เหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกได้อย่างไร?

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านการผลิต เทคนิคการใช้สีและสารที่ช่วยให้สีเกาะยึดกับเนื้อผ้าแต่ละชนิดได้อย่างเหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก
2. เพื่อศึกษาและคิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกที่หลากหลาย บนพื้นฐานความต้องการของผู้บริโภคในท้องถิ่นอย่างมีเอกลักษณ์
3. เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องพัฒนาการเครื่องแต่งกาย ความเป็นมา และเส้นทางของผ้าบาติกจากวัฒนธรรมอินโดนีเซียถึงบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

การดำเนินงาน

ระยะที่ 1

1. เตรียมพร้อมของทีมวิจัยในเรื่องการบริหารจัดการโครงการ การเงิน บัญชี การจดบันทึกรายกิจกรรม
2. ประชุมทีมวิจัยเพื่อสรุปและทบทวนผลการดำเนินงานเดือนละ 1 ครั้ง
3. ศึกษาพัฒนาการ การแต่งกายของชาวบ้านในพื้นที่บ้านพงจือเนื้อเระ ความเป็นมาและเส้นทางของบาติก
4. ดำเนินการทดลองเทคนิคการใช้สี ร่วมกับตัวแปรคือ ชนิดของผ้า และซิลิเกต พิสูจน์คุณภาพของสีและความติดทนของสีด้วยการซักล้างในวิธีต่างๆ
5. พัฒนาทักษะฝีมือการผลิตผ้าบาติก ตั้งแต่กระบวนการผลิตขั้นพื้นฐาน การออกแบบลวดลายและสีสันท
6. จัดทำรายงานความก้าวหน้า

ระยะที่ 2

7. ศึกษาฐานแหล่งผลิตผ้าบาติก 2 แห่ง คือ บ้านกูปู ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส และศูนย์ฝึกอาชีพตำบลเกาะใหญ่ บ้านแหลมชัน ตำบลเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินธุ์ จังหวัดสงขลา

8. อบรมการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก ดัดแปลงและประยุกต์ใช้ในการคิดค้นผลิตภัณฑ์เพื่อทดลองจำหน่าย

9. จัดเวทีเรียนรู้การบริหารจัดการกลุ่มฯ ตามหลักศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำระเบียบข้อบังคับกลุ่มฯ การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรม เทคนิคการตลาด ฯลฯ

10. ศึกษาตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก วัดความพึงพอใจของผู้ลูกค้า และปรับปรุงผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกให้ดีขึ้น

11. จัดเวทีสรุปเพื่อประเมินผลการดำเนินการ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ทิศทางการดำเนินงานในระยะต่อไป

12. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. สมาชิกกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระมีทักษะด้านการผลิต เทคนิคการใช้สีและสารที่ช่วยให้สีเกาะยึดกับเนื้อผ้าแต่ละชนิดได้อย่างเหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก

2. ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกที่หลากหลาย เป็นเอกลักษณ์ ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคในท้องถิ่น ส่งผลให้กลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระมีรายได้อย่างต่อเนื่อง

3. ได้รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมท้องถิ่น สนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมและยั่งยืน

4. ได้องค์ความรู้ในเรื่องพัฒนาการเครื่องแต่งกาย ความเป็นมา และเส้นทางของผ้าบาติก จากวัฒนธรรมอินโดนีเซียถึงบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ทีมวิจัย

1. นายดำรงค์ นะยะอึ	ประธานกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเระ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นางสาวนุรีชะ วาแมดีซา	รองประธานกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเระ	รองหัวหน้าโครงการวิจัย
3. นางอามีเนาะ เซะกามิ	รองประธานกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเระ	รองหัวหน้าโครงการวิจัย
4. นางสาวแยนะ วาลง	ประชาสัมพันธ์กลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเระ	ประชาสัมพันธ์โครงการ
5. นางสาวสีตีอาปีสะ วานิชอ	การตลาดกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเระ	รองฝ่ายการตลาด

6. นางสาวคอดีเยาะ เจ๊ะโต	เลขานุการกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	เลขานุการโครงการ
7. นางลาตีพะ เจ๊ะโต	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	ทีมวิจัย
8. นางสาวรีพะ บุงอสาญ	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	ทีมวิจัย
9. นางสาวลีห๊ะ บอแซ	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	ทีมวิจัย
10. นางซาก็เร๊ะ วานิชอ	การเงินกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	รองการเงินโครงการ
11. นางยะมีลี๊ สาเฮาะ	ประชาสัมพันธ์กลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	ทีมวิจัย
12. นางรอฮานา เซะกามิ	บัญชีกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	เจ้าหน้าที่บัญชีโครงการ
13. นางสาวสารีพะ วานิชอ	บัญชีกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	เจ้าหน้าที่บัญชีโครงการ
14. นางนุลอายนี แตมะ	การตลาดกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	ฝ่ายการตลาด
15. นางรอบียะ กาหลีง	รองเลขานุการกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	รองเลขานุการโครงการ
16. นางสาวสุรายดา สะมะลี	การเงินกลุ่มบาติก บ้านพงจือเนื้อเร๊ะ	การเงินโครงการ
17. นางสาวเจ๊ะรอฮานิม ลอเต็ง	บัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	เลขานุการโครงการ
18. นางสาวซุฮัยดา นาโด	บัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	บัญชีโครงการ

ที่ปรึกษาโครงการ

1. นายอับดุลเลาะ สนิ	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญูบอเกาะ
2. นางอายีซะห์ ยูโซะ	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลกาญูบอเกาะ
3. อาจารย์เสรี ตัวงเหมือน	วิทยาการสอนการทำผ้าบาติก

พื้นที่ดำเนินการ

บ้านพวงจื่อเนื้อเร๊ะ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

ระยะเวลา

10 เดือน (1 สิงหาคม 2550 – 31 พฤษภาคม 2551)

บทที่ 2

บริบทชุมชน

การศึกษาชุมชนบ้านจือเนื้อระ หมู่ที่ 3 ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จากการสัมภาษณ์ของอาสาสมัครสาธารณสุขและผู้นำชุมชน ซึ่งในภาพรวมของชุมชนบ้านจือเนื้อระ เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม มีประวัติชุมชนและมีতিของชุมชนด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

สภาพภูมิศาสตร์ทางกายภาพ

ที่ตั้ง

หมู่บ้านจือเนื้อระ เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 6 หมู่บ้านในตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา จะอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบลกายูบอเกาะและจะมีการเรียกชื่อหมู่บ้านออกเป็นชื่อย่อยๆ 4 หมู่บ้านด้วยกัน คือ บือยอง พงจือเนื้อระ ตากอง และตะโล๊ะดีเอ การตั้งชื่อของหมู่บ้านจะมาจากลักษณะของต้นไม้ หมู่บ้านที่เป็นที่รู้จักของคนโดยทั่วไป คือหมู่บ้านจือเนื้อระ เพราะจะมีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุด

อาณาเขต

หมู่ที่ 3 บ้านจือเนื้อระ มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับหมู่ที่ 2 บ้านตอแล ตำบลกายูบอเกาะ
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลกาลูบิง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลยะตะ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลกอตอดีระ

ประวัติศาสตร์ชุมชน

จากการสัมภาษณ์นายดำรง นะยะอิ และนายอิสมาแอล สาลีแม เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขภายในชุมชนเล่าให้ฟังเกี่ยวกับที่มาของชื่อจือเนื้อระว่า ในอดีตหมู่บ้านจือเนื้อระ มีจำนวนครัวเรือนเพียง 6 – 7 ครัวเรือน มีการจัดตั้งบ้านเรือนอย่างกระจัดกระจาย บ้านแต่ละหลังนั้น จะอยู่ห่างกันมาก ไม่มีไฟฟ้าใช้ ไม่มีถนน ไม่มีผู้คนเดินผ่านไปมาเลย พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะเป็นป่าทึบและภูเขา เต็มไปด้วยสัตว์ป่านานาชนิดอย่างอุดมสมบูรณ์ มีต้นไม้ต้นหนึ่งมีโครงสร้างและขนาดใหญ่มาก ขนาด 5 คนยังโอบยังไม่รอบ ต้นไม้ต้นนี้ชื่อต้นจือเนื้อระ (ในภาษามลายู คำว่า "พง" หมายถึง "ต้นไม้" ส่วนคำว่า "จือเนื้อระ" เป็นชื่อของต้นไม้ชนิดหนึ่ง) ต้นไม้นี้จะอยู่ติดถนนใหญ่ ผู้คนที่เดินทางผ่านไปผ่านมาก็จะเห็นต้นไม้ต้นนี้ ดังนั้น ต้นจือเนื้อระจึงเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน บริเวณใต้ต้นไม้จะเป็นที่โล่งและร่มเย็น ผู้คนที่เดินทางมาจากที่ไกลๆ พอเห็นต้นไม้แห่งนี้แล้วจะหยุดพักเหนื่อยใต้ต้นจือเนื้อระจึงเป็นที่รู้จักกันถึงในปัจจุบัน

สภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ

ภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของหมู่บ้านพงจือเนื้อระเป็นพื้นที่ราบสูงและที่ราบลุ่ม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและทุ่งนา มีสภาพป่าที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกยางพาราและสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน เงาะ มังคุด เป็นต้น ซึ่งจากเดิมใช้เป็นที่ทำนาข้าวแต่ปัจจุบันพื้นที่ถูกเปลี่ยนเป็นการทำสวนยางพารากันมากขึ้น บ้านพงจือเนื้อระอยู่ห่างจากจังหวัดยะลาประมาณ 22 กิโลเมตร และห่างจากโรงพยาบาลรามันประมาณ 3 กิโลเมตร

ภูมิอากาศ

ฤดูฝน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมกราคม เป็นระยะเวลา 9 เดือน แบ่งเป็น 2 ระยะเวลาแรกตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ช่วงนี้ฝนตกน้อย ระยะเวลาที่ 2 ตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ช่วงนี้ฝนตกชุกและปริมาณมากเมื่อเริ่มเข้าสู่หน้าฝน ชาวบ้านจะมีรายได้ลดลงเนื่องจากวันไหนที่ฝนตกชาวบ้านก็จะออกไปกรีดยางไม่ได้ ถึงแม้บางส่วนจะประกอบอาชีพเสริมโดยการทำสวนผลไม้ ปลูกพืชชนิดต่างๆ บ้างก็ตาม

ฤดูร้อน จะเริ่มตั้งแต่ต้นเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนเมษายน สภาพอากาศโดยทั่วไปไม่ร้อนมาก ถึงแม้ว่าสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่ม เนื่องจากอดีตชาวบ้านมีอาชีพทำนา แต่ปัจจุบันพื้นที่ส่วนนี้ได้กลายเป็นสวนยางพารา จึงทำให้มีต้นไม้จากสวนยางพาราและตามบริเวณบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนที่ให้ความร่มรื่น

สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากร

ในพื้นที่บ้านหมู่ที่ 3 พงจือเนื้อระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีจำนวนหลังคาเรือน 208 หลังคาเรือน มีจำนวนครอบครัว 224 ครอบครัว มีจำนวนประชากร 1,298 คน เป็นชาย 604 คน คิดเป็นร้อยละ 46.53 เป็นหญิง 694 คน คิดเป็นร้อยละ 53.47 (รายงานประชากรเขต รายหมู่บ้าน, โรงพยาบาลรามัน 2550)

ศาสนา

ชุมชนบ้านพงจือเนื้อระทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง เป็นแหล่งเรียนรู้หลักคำสอนศาสนา เป็นสถานที่ศูนย์รวมในการทำศาสนกิจ เช่น ละหมาด 5 เวลา ละหมาดวันศุกร์ เป็นต้น

สถาบันศาสนา นับว่าเป็นสถาบันที่มีความจำเป็นเป็นที่ยึดเหนี่ยวให้คนยึดมั่นในความดี ชุมชนบ้านพงจือเนื้อระยึดมั่นในหลักศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด เชื่อกันว่าการกระทำต่างๆ นั้น ถึงแม้จะพ้นจากความผิดในทางโลก แต่หนีพระเจ้าไม่พ้น จึงทำให้คนเกรงกลัวต่อการกระทำผิด และมีพระเจ้าอยู่ในใจ ระลึกถึงพระเจ้าอยู่เสมอ

จากการสำรวจพบว่า กิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีทางศาสนาอิสลามที่ชาวบ้านยึดถือกันมาก็เหมือนกิจกรรมที่หมู่บ้านอื่นๆ หรือหมู่บ้านใกล้เคียงทำกัน เช่น

ภาษา ชาวบ้านพจนังเงอระ ใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน เนื่องจากประชาชนในหมู่บ้านนับถือศาสนาอิสลามทั้งหมด ผู้สูงวัยส่วนใหญ่จะฟังและพูดภาษาไทยไม่ได้ แต่เมื่อจะต้องติดต่อกับหน่วยงานราชการต้องใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสาร จึงเริ่มส่งบุตรหลานให้เข้าเรียนหนังสือสายสามัญเพื่อให้สามารถพูดภาษาไทยได้ช่วยสื่อสาร

การแต่งการแบบมุสลิม เป็นข้อบังคับของศาสนาอิสลามตามบทบัญญัติ มุสลิมผู้ศรัทธาจะต้องปกปิดที่ควรสงวน โดยกำหนดให้ผู้ชายปกปิดระหว่างสะดือกับหัวเข่า และผู้หญิงต้องปกปิดทุกส่วนร่างกาย ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ

ประเพณีการขึ้นบ้านใหม่ มีการเชิญโต๊ะครูมาอ่านดุอาร์

งานเมาลิด (การสรรเสริญศาสดา) เชิญชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน และหมู่บ้านใกล้เคียงมาร่วมรับประทาน

การถือศีลอด เป็นหลักปฏิบัติที่มุสลิมจำเป็นต้องถือศีลอดในเดือนรอมฎอนตลอดระยะเวลาหนึ่งเดือน มุสลิมที่มีอายุเข้าเกณฑ์ศาสนบัญญัติจะต้องงดการกิน การดื่ม การร่วมประเวณีตลอดจนทุกอย่างที่เป็นสิ่งต้องห้ามตั้งแต่ดวงอาทิตย์ขึ้น จนกระทั่งตกดิน ทุกคนต้องสำรวมทั้งกาย วาจา ใจ เพราะเดือนรอมฎอนเป็นเดือนที่มีเกียรติยิ่งของศาสนาอิสลาม การถือศีลอดเป็นการฝึกความอดทนของชาวมุสลิม

การละหมาด เป็นการแสดงความจงรักภักดีต่ออัลลอฮ์ ซึ่งเป็นที่ศรัทธาของชาวมุสลิม ทุกคนต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด โดยถือว่าการเข้าเฝ้าผู้ทรงสร้างที่ยิ่งใหญ่ การแต่งกายต้องสะอาดเรียบร้อย มีความสำรวม พระองค์กำหนดเวลาละหมาดไว้วันละ 5 เวลา

การทำฮัจญ์ อัลลอฮ์ทรงบังคับ ให้มุสลิมที่มีความสามารถด้านกำลังกาย และกำลังทรัพย์ และต้องไปทำฮัจญ์ ณ นครเมกกะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งมีขึ้นปีละครั้ง ชาวมุสลิมทั่วโลกจะเดินทางมารวมกันทำกิจกรรมร่วมกัน ทุกคนมีฐานะเป็นบ่าวของอัลลอฮ์อย่างเท่าเทียมกัน

การเข้าสุนัต เป็นพิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวมุสลิม ถือกันว่าที่แท้จริงควรเข้าสุนัต ถ้าไม่ทำถือว่าเป็นมุสลิมที่ไม่สมบูรณ์ ไม่บริสุทธิ์ การเข้าสุนัต คือ การขลิบหนังหุ้มอวัยวะของเพศชายออก เพื่อให้สะดวกในการรักษาความสะอาด

งานวันฮารีรายอ ของชาวมุสลิมเมื่อถือบวชครบ 29 หรือ 30 วันแล้ว จะมีงานออกบวชคือวันฮารีรายอเป็นการฉลองออกบวช จะมีการเลี้ยงขนมของหวาน เลี้ยงข้าว ในวันฮารีรายอจะมีการไปเยี่ยมญาติ ผู้ใหญ่ที่แต่ละคนเคารพนับถือ ส่วนการแต่งกายก็ต้องแต่งกายตามหลักของศาสนาอิสลาม

ปฏิทินกิจกรรมทางวัฒนธรรม/สังคม

ปฏิทินกิจกรรมทางวัฒนธรรม/สังคม บ้านพงจือเนื้อระ ม.3 ต.กาบอเกาะ อ.รามัน จ.ยะลา

เดือน	กิจกรรมทางวัฒนธรรม/สังคม
มกราคม	วันอีดีลอิฐฮา, ทำฮัจญ์
กุมภาพันธ์	ประเพณีทำขนมอาซุร, เริ่มกรีดยาง, เกี้ยวข้าว
มีนาคม	เกี้ยวข้าว, กรีดยาง
เมษายน	ประเพณีงานแมลิด, กรีดยาง
พฤษภาคม	กรีดยาง
มิถุนายน	กรีดยาง
กรกฎาคม	กรีดยาง
สิงหาคม	ประเพณีอ่านยาซีน วันนีสฟูสะอบาน, กรีดยาง
กันยายน	กรีดยาง, ถือคิลอด
ตุลาคม	กรีดยาง, ลงต้นกล้า, วันรายออีดีลฟีตรี
พฤศจิกายน	-
ธันวาคม	ปลุกข้าว, ดำนา

จากการสำรวจพบว่า กิจกรรมส่วนใหญ่ที่ชาวบ้านทำในแต่ละวันคือ การประกอบอาชีพ กรีดยางพารา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เกี่ยวกับประเพณีทางศาสนาอิสลาม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะยึดถือตามปฏิทินของอิสลาม ดังนั้นจึงมีการคาดเคลื่อนกับปฏิทินของสากล

ความสัมพันธ์ทางสังคม

จากการสังเกตและการสำรวจ พบว่าประชาชนในชุมชนมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันพอสมควร ประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหมู่บ้านหรือตำบลใกล้เคียง ส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมแบบพึ่งอาศัยซึ่งกันและกัน

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

จากการสังเกตและการสำรวจพบว่า ลักษณะของอาคารบ้านเรือนมีลักษณะเป็นบ้านไม้ บ้านปูน บ้านครึ่งไม้ครึ่งปูน เป็นครอบครัวเชิงขยายระยะห่างของแต่ละบ้านจะไม่มากนัก อาศัยความเป็นเครือญาติในการปลูกบ้าน จึงสามารถไปมาได้สะดวก และจะกระจุกเป็นหย่อมๆ แยกเป็นหมู่บ้านย่อยๆ ออกเป็น 4 หมู่บ้านด้วยกัน ด้านหน้าของทุกบ้านจะมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ และบางบ้านก็จะมีไม้ผล เช่น ส้มโอ เงาะ ลองกอง เพื่อใช้กันเป็นอาณาเขตบ้านแทนการทำรั้ว ขณะที่บ้านก็จะสร้างอยู่ท่ามกลางสวนผลไม้

โครงสร้างของครอบครัวและเครือญาติ

ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหน่วยสังคมพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์และร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด เป็นสังคมกลุ่มแรกที่เรารู้จักตั้งแต่แรกเกิดเติบโตขึ้น เข้าสู่วัยหนุ่มสาว วัยทำงาน วัยชรา และจนกระทั่งตาย ครอบครัวจะได้ตำแหน่งชื่อสกุล ซึ่งเป็นเครื่องบอกสถานภาพและบทบาททางสังคมที่เรามีส่วนร่วมด้วยตลอดจนการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนที่มีต่อกันในครอบครัวและสังคมภายนอกครอบครัว

บ้านพงจืดนี่แหละ มีลักษณะของครอบครัวเป็นทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวส่วนใหญ่ในบ้านพงจืดนี่แหละมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว คือ สมาชิกในครัวเรือนจะประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก อยู่ร่วมกัน แต่ลักษณะของครอบครัวส่วนมากจะปลูกบ้านอยู่ละแวกเดียวกัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติมีความสนิทสนมใกล้ชิดยิ่งขึ้น ส่วนลูกหลานที่ออกไปมีครอบครัวต่างพื้นที่ก็ไปมาหาสู่กัน เมื่อมีประเพณีต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบุญต่างๆ ก็จะกลับมาร่วมงานกันอย่างพร้อมเพรียง

ครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกหรืออาจจะจะมีปู่ย่าตายายอยู่ร่วมกัน เมื่อลูกมีการแต่งงานสร้างเป็นครอบครัวใหม่ ในตอนแรกๆ ก็จะไปอยู่กับพ่อแม่ก่อน ไม่ว่าจะไป พ่อ แม่ของฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง เมื่อครอบครัวมีความมั่นคงมากขึ้นก็จะแยกครอบครัวออกไปตั้งบ้านเรือนใหม่ซึ่งจะสร้างในละแวกเดียวกันกับพ่อแม่ หรือญาติพี่น้องของตนเอง จากลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบตั้งบ้านเรือนริมเส้นทางคมนาคม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนใกล้ชิดกัน มีการติดต่อระหว่างกันสม่ำเสมอ และมีการช่วยเหลือด้านแรงงานความคิด หรือเงินทองตามกำลังที่ตนมี และแบ่งปันผลผลิตซึ่งกันและกันทำให้มีความสัมพันธ์มากยิ่งขึ้น การที่ชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นระบบเครือญาตินั้นหากมองในแง่บวก จะทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนมักจะได้รับความร่วมมืออย่างดี แต่หากมองในแง่ลบแล้ว โดยเฉพาะเรื่องผลประโยชน์ ก็จะนึกถึงประโยชน์ของพี่น้องของตนเองก่อนเป็นอันดับแรกมากกว่าที่จะมองถึงจะมองถึงประโยชน์ส่วนร่วม

จากการสำรวจพบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อลูกแต่งงาน ในระยะแรกจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ เมื่อตั้งตัวได้แล้วและมีอาชีพที่มั่นคงมากขึ้น ก็จะแยกไปสร้างบ้านเป็นของตัวเอง แต่ก็อยู่ในละแวกเดียวกัน ส่วนใหญ่จะมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เมื่อมีกิจกรรมหรืองานประเพณีต่างๆ ในหมู่บ้านมักจะได้รับความร่วมมือกันเป็นอย่างดี แต่ก็ยังมีข้อเสีย คือ ในบางกิจกรรมยังขาดความร่วมมือจากคนบางกลุ่มที่ไม่ใช่เครือญาติ ทำให้มีผลกระทบต่อการพัฒนาหมู่บ้านได้

ลักษณะความสัมพันธ์ของชาวบ้านภายในชุมชน จะมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ เนื่องจากบุคคลต่างๆ ภายในชุมชนเป็นชุมชนดั้งเดิม มีการอาศัยอยู่ในพื้นที่มาช้านานจึงมีความรู้จักและสนิทสนมกันเป็นอย่างดี อีกทั้งการอาศัยอยู่ในชุมชนก็เป็นอาศัยอยู่ด้วยกันในลักษณะของญาติพี่น้อง จึงมีการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือกันมาโดยตลอด

การกำหนดกฎระเบียบการอยู่ร่วมกัน

ประชาชนในหมู่บ้านอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันและมีข้อตกลงร่วมกันของชุมชน ภายใต้การปกครองของผู้ใหญ่บ้าน และกฎระเบียบของศาสนา การช่วยเหลือกันของประชาชน ในชุมชนพบว่า เมื่อมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชนจะได้รับความช่วยเหลือจากประชาชน เป็นอย่างดี เช่น งานแต่งงาน งานเมอลิต งานศพ งานประเพณีต่างๆ ตามหลักศาสนาอิสลาม เป็นต้น

สภาพทางเศรษฐกิจ

ชาวบ้านของหมู่ที่ 3 บ้านพงจือเนื้อระ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพหลัก คือ การเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนยางพาราซึ่งมีอยู่เกือบทุกครอบครัว และโดยมากจะมีสวนยางเป็นของตนเอง แต่จะไม่ได้ครอบครองพื้นที่สวนยางพาราผืนใหญ่นัก และอยู่ห่างไกลจากบ้านเรือนที่อาศัยของ ชาวบ้าน วิถีของชาวบ้านจึงจะออกไปกรีดยางพาราหลังจกหมดช่วงเวลาศุบย์ (หัวรุ่ง) เสร็จแล้ว เวลาประมาณ 06.00 น. การนำผลผลิตไปขายในรูปของยางแผ่นและขี้ยางให้กับคนที่มารับซื้อ ในหมู่บ้านเพราะสะดวกและประหยัดเวลา อาชีพรองลงมาคือการทำนา เกือบทุกหลังคาเรือนจะมีพื้นที่นาเป็นของตนเอง แต่เป็นการทำนาเพื่อการบริโภคในครัวเรือน จะมีบ้างที่ทำไว้ขาย

อาชีพรับจ้างและค้าขาย โดยอาชีพรับจ้างนั้นจะทำที่โรงงานไม้ยางพารา ส่วนใหญ่จะเป็นวัยรุ่นที่ไม่อยากเรียนหนังสือ ส่วนอาชีพค้าขายนั้นจะมีร้านค้าปลีกให้เห็นบ้างในกลุ่มบ้านที่อยู่ติดกับ ถนน โดยลูกค้าจะเป็นคนในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง

สำหรับอาชีพข้าราชการมีเป็นส่วนน้อย เช่น ครู เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล เจ้าหน้าที่กรมที่ดิน เป็นต้น และครอบครัวไหนที่พ่อแม่หรือญาติๆ รับราชการ ลูกหลานก็จะมีอาชีพรับราชการสืบทอด กันมา ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงวิถีชีวิตและค่านิยมของชาวบ้านถึงแม้จะอยู่ในบ้านเดียวกันแต่ก็มีค่านิยมและ วิถีชีวิตที่แตกต่างกัน

การสาธารณสุข

วิถีชีวิตและความเชื่อที่มีอิทธิพลทางด้านสุขภาพ

ความเชื่อที่มีอิทธิพลทางด้านสุขภาพพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่อยอมรับการรักษาของแพทย์ แผนปัจจุบัน แต่ถ้าเป็นไข้เล็กๆ น้อยๆ จะหาซื้อยากินเองที่ร้านขายยาแผนปัจจุบัน หรือไปหา หมอบ้านแล้วให้กินน้ำมันดีเพื่อดูอาการก่อน ถ้าไม่ดีขึ้นจึงมาโรงพยาบาล นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อ เกี่ยวกับการอดอาหารที่เป็นของแสลง เช่น หลังจากทานยาแล้วไม่ควรกินผลไม้บางชนิด เช่น แตงโม ทุเรียน หลังคลอดใหม่ๆ ควรอยู่ไฟและอาบน้ำด้วยสมุนไพร

การได้รับบริการด้านสุขภาพ

ประชาชนในหมู่บ้านได้รับการบริการสุขภาพเพียงพอ เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาล รามันที่รับผิดชอบออกเยี่ยมชาวบ้านเป็นระยะๆ เช่น เมื่อผู้ป่วยไม่มาตามนัดที่โรงพยาบาล เจ็บป่วย เรื้อรัง อัมพฤกษ์ อัมพาต พิการ เยี่ยมหลังคลอดมารดาและทารกแรกเกิด ตรวจคัดกรองความดัน เบาหวานในชุมชนโดย อสม. และมีการเจ็บป่วยมากขึ้นจะรับบริการที่โรงพยาบาลรามันและคลินิก แพทย์ เป็นต้น

โครงสร้างพื้นฐาน

การคมนาคม

บ้านพวงจื่อเหาะ มีถนนสายหลักในการคมนาคม คือ ถนนสายยะลา-รีอเสาะ และมีถนนสายย่อยตัดผ่านเข้าไปในแต่ละหมู่บ้าน ในการคมนาคมของชาวบ้านใช้รถยนต์และรถจักรยานยนต์ นอกจากนี้ ชาวบ้านใช้รถโดยสารประจำทางสายยะลา-รีอเสาะ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบรถประจำทางหยุดวิ่ง ปัจจุบันไม่มีรถประจำทางวิ่งผ่านแล้ว และชาวบ้านยังใช้รถไฟในการคมนาคม โดยจะมาขึ้นที่สถานีรถไฟรามัน อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

การโทรคมนาคม

จากการสังเกตและสอบถาม ชาวบ้านมีเครื่องมือสื่อสารเป็นของตนเอง ในการติดต่อสื่อสารทั้งเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว (โทรศัพท์มือถือ) นอกจากนี้ ในหมู่บ้านมีโทรศัพท์สาธารณะให้ชาวบ้านได้ติดต่อสื่อสารด้วย

ไฟฟ้า

จากการสอบถามและสังเกตชุมชนบ้านพวงจื่อเหาะ ชาวบ้านมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือนแต่ไฟฟ้าสาธารณะยังไม่ทั่วถึง

แหล่งน้ำ

จากการสอบถามชาวบ้านใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติ คือ น้ำตกบือยอง เช่น เมื่อถึงฤดูฝนชาวบ้านก็ทำนา นอกจากนี้ในหมู่บ้านมีสระน้ำประจำไร่นาสำหรับใช้สำหรับใช้ทำการเกษตรอีกด้วย บ้านตะโล๊ะดีแลมีน้ำประปาหมู่บ้านใช้บ่อน้ำตื้นที่ชาวบ้านขุดไว้ใช้ทุกครัวเรือน ชาวบ้านจะไม่นิยมใช้น้ำประปาเพราะน้ำประปาไม่สะอาด จะขุ่น เป็นสีแดง

แหล่งน้ำธรรมชาติ

น้ำตกบือยอง เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรและยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอีกด้วย

การจัดการขยะ

จากการสังเกตและการสอบถามชาวบ้านจะจัดการขยะด้วยวิธีการเผา

สถานที่สำคัญ

- ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลกาบูบอเกาะ
- กลุ่มน้ำยาล้างจานสายใยรัก
- กลุ่มผ้าบาติก
- กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี
- กลุ่มสหกรณ์ยางพารา

- มัสยิด จำนวน 4 แห่ง

- 1) มัสยิดชีรอียิลฮุดดา (บือยอง)
- 2) มัสยิดดารุลอามาล (พงจือนือเระ)
- 3) มัสยิดตากอง
- 4) มัสยิดตะโล๊ะดี้อแล

การเมือง การปกครอง

ชุมชนบ้านพงจือนือเระ หมู่ที่ 3 ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา มีการปกครองแบบเป็นทางการ ซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 12 คน ดังนี้

1. นายดอโรเซะ สะนิ	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายอาหามะ นะดาราณี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายดอโรแม แปตาลี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายไซนง นะดาราณี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
5. นายดำรงต์ นะยะอิ	สมาชิก อบต.
6. นายอาหามะ แปตาลี	สมาชิก อบต.
7. นายดอโรแม ยีปาโล๊ะ	โต๊ะอิหม่าม
8. นายอับดุลรอเซะ นะดาราณี	โต๊ะอิหม่าม
9. นายอิสมาแอล สาลีแม	คอเต็บ
10. นายมะ ตะละมะ	คอเต็บ
11. นายอับดุลรอแม แปตาลี	บีลาล
12. นายรอเม็ง สาซุ	บีลาล

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 9 คน

1. นายดำรง นะยะอิ	ประธาน อสม.
2. นายอิสมาแอล สาลีแม	สมาชิก อสม.
3. นายดอโรแม แปตาลี	สมาชิก อสม.
4. นางรอฮานา เซะกะมิ	สมาชิก อสม.
5. นางสาวีพะ บุงอสาญู	สมาชิก อสม.
6. นางฟาตีเมาะ แลเยาะ	สมาชิก อสม.
7. นางอามีเนาะ เซะกามิ	สมาชิก อสม.
8. นางนูรีซ๊ะ วาแมตีซา	สมาชิก อสม.
9. นางสีตีอาปีเซาะ วานิซอ	สมาชิก อสม.

สภาพปัญหาในชุมชน

ปัญหายาเสพติด

สาเหตุ	1. เยาวชนมีการศึกษาน้อย ว่างาน
	2. ผู้ปกครองขาดการดูแล เอาใจใส่
	3. เยาวชนไม่รู้โทษของยาเสพติด

ปัญหาสุขภาพอนามัย

สาเหตุ	1. ชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจด้านการบริโภคอาหารที่ถูกต้อง
	2. ชาวบ้านขาดการออกกำลังกาย
	- โรคความดันโลหิตสูง 28 ราย
	- โรคเบาหวาน 17 ราย
	- ผู้พิการทางจิตเวช 23 ราย

ปัญหาสุขภาพจิต ความเครียด

สาเหตุ	1. สถานการณ์ความไม่สงบ
	2. ชาวบ้านขาดกิจกรรมทางสังคม
	3. เศรษฐกิจข้งายาก หนักแพง

กลุ่มองค์กรในชุมชน

กลุ่มองค์กรผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อระ

แนวทางการพัฒนาทักษะฝีมือและเทคนิคการใช้ลวดลายที่เหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อระ ตำบลกาญจนบุรี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ซึ่งปัจจุบันกลุ่มดังกล่าวนี้ได้หยุดชะงักไปชั่วคราวอันเนื่องจากปัญหาทางคมนาคมเส้นทางของพื้นที่บ้านพงจือเนื้อระซึ่งจะต้องมีการรื้อถอนเปลี่ยนสถานที่ดำเนินการชั่วคราว

กลุ่มผลิตน้ำยาล้างจาน

กลุ่มผลิตน้ำยาล้างจานของโครงการสายใยรักทางโรงพยาบาลรามันใต้ให้งบประมาณสนับสนุนการทำ ปัจจุบันกำลังดำเนินการอยู่ ซึ่งมีสมาชิกทำการประมาณ 15 คน

บทที่ 3

ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

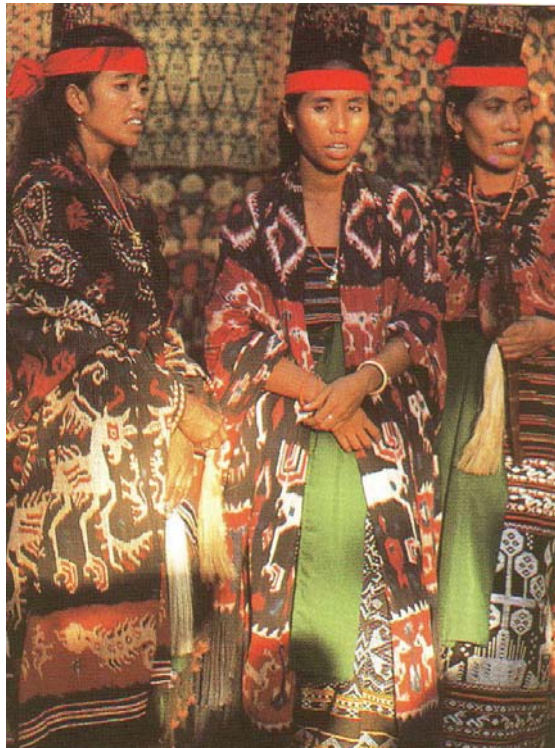
วัฒนธรรมเครื่องแต่งกายของชาวมลายู

ศิลปะสิ่งทอและเครื่องแต่งกายในประเทศอินโดนีเซีย (มัลลิกา พงศ์ปิตร, 2549 :87-92)

ประชากรที่หลากหลายของอินโดนีเซียสร้างสิ่งทอที่สวยงามและละเอียดอ่อน บ่งบอกถึงเอกลักษณ์และพิธีกรรมที่ว่าการเปลี่ยนสถานะในชีวิตของมนุษย์ อินโดนีเซียเป็นผู้ผลิตสิ่งทอแบบดั้งเดิมรายใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ผ้าทอมือเป็นศิลปะเก่าแก่ที่สุดและเป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมอินโดนีเซีย สิ่งทอไม่ได้เป็นแค่เสื้อผ้าเท่านั้น แต่ยังเป็นมรดกสำคัญทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องรางและสัญลักษณ์ของความมั่นคงและสถานภาพ

การจะเข้าใจคุณค่าและความหมายแท้จริงของสิ่งทออินโดนีเซียได้นั้นต้องศึกษาบริบทวัฒนธรรมและระบบความเชื่อของผู้ผลิต วัตถุประสงค์ สี สัน ลวดลาย ตลอดจน พิธีกรรมในการสร้างสรรค์ และการใช้ประโยชน์ ที่สื่อสารถึงความมั่งคั่ง สถานภาพทางสังคม ความเชื่อทางศาสนา สิ้นสุดแต่งงาน และการติดต่อกับโลกแห่งวิญญาณ

สิ่งทอตามแบบประเพณีนิยม คือ ผลงานศิลปะที่สร้างโดยช่างฝีมือหญิง ซึ่งผสมผสานความเชี่ยวชาญด้านเทคนิคเข้าด้วยกัน ตั้งแต่การทอ การย้อม การเย็บปักถักร้อย โดยเลือกใช้เส้นใยธรรมชาติจากเปลือกไม้ ฝ้ายและไหม บางชิ้นประดับด้วยเปลือกหอย ลูกปัด ปักด้วยดินเงินหรือทอง ด้วยวิธีการหรือเทคนิคซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมน้อยมากในช่วงหลายศตวรรษที่ผ่านมา

ภาพการแต่งกายของหญิงชาวซุมบา คลุมไหล่ด้วยอิงกี อีกัด

กระบวนการผลิตสิ่งทอร้อยรัดไว้ด้วยสิ่งต้องห้าม ซึ่งเป็นตัวกำหนดความรับผิดชอบตามบทบาทของแต่ละเพศ เพื่อสร้างความกลมเกลียวแก่ชุมชน การปั่น การย้อม และการทอผ้า คือกระบวนการสร้างสรรค์และการกำเนิดของมนุษย์ การทอผ้าเป็นกิจกรรมสำหรับผู้หญิง ผู้ชายมีส่วนร่วมได้เฉพาะการย้อมสีด้ายบางสีเท่านั้น กระบวนการย้อมจะกระทำกันในที่ลับ มีฉากบังกันไว้ หญิงมีกรรมมีประจำเดือนหรือเจ็บป่วยจะถูกกันออกไป

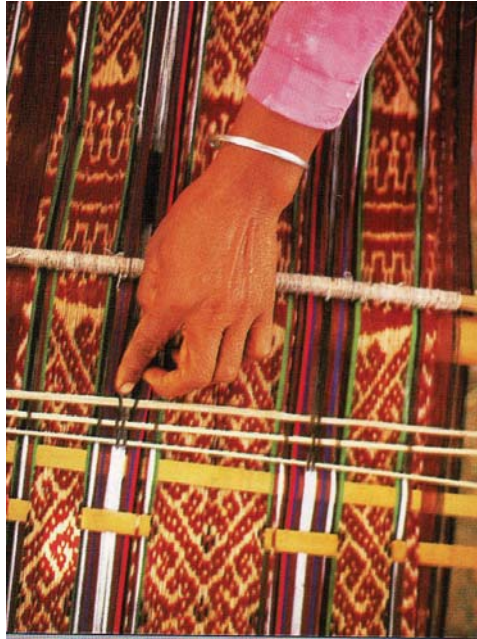
สมัยก่อนการย้อมสีธรรมชาติต้องใช้เวลาหลายปี สีหลักที่ใช้ในการย้อมสีคราม เมิงกูตู (สีแดง) และโลสภา (สีน้ำตาลธรรมชาติได้จากรากและเปลือกไม้) แต่ปัจจุบันใช้สารเคมีเพื่อประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย

สีครามเป็นสีที่ใช้สำหรับการย้อมผ้าสีน้ำเงินธรรมชาติที่แพร่หลายที่สุดในโลก ได้จากใบของต้นคราม ซึ่งเป็นต้นไม้พื้นเมืองในอินโดนีเซีย วิธีการทำสีย้อมผ้าเป็นสิ่งที่เคยเป็นความลับ เริ่มจากนำใบครามแช่ในโอ่งน้ำก่อนจะส่งขึ้นมาเติมปูนขาวทิ้งไว้หลายวัน แล้วจึงใส่ขี้เถ้าผสมลงไป ใส่เส้นไหมหรือฝ้ายที่ต้องการแช่ทิ้งไว้ข้ามคืน และนำขึ้นมาแขวนไว้ให้ทำปฏิกิริยากับออกซิเจน กระบวนการนี้สามารถทำซ้ำจนกว่าจะได้มีสีที่มีความเข้มเป็นที่พอใจ และคะเนดูว่าด้ายสีครามพร้อมที่จะนำไปทอได้แล้ว

ในบางพื้นที่การขึ้นด้ายบนทูกทอผ้าจะทำงานในวันที่มีฤกษ์ดี ไม่เช่นนั้นเส้นด้ายอาจขาดและนำโชคร้ายมาสู่ หากเป็นหมู่บ้านชายฝั่งก็ต้องเป็นช่วงพระจันทร์เต็มดวงและน้ำขึ้น ถ้าหากมีการตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน จะหยุดการทอผ้าทันทีเพื่อป้องกันวิญญาณของผู้ตายซึ่งมีความโกรธแค้นและอาจนำโรคภัยไข้เจ็บมาสู่ผู้ทอผ้า หรือทำให้ด้ายลดความเหนียว ผ้าที่ทอเสร็จแล้วจะถูกทำให้บริสุทธิ์ด้วยการลงอาคม และถือว่าเป็นวัตถุที่มีพลัง สามารถป้องกันผู้ทอ รักษาการเจ็บป่วย นำฝนมาให้และใช้ในพิธีกรรม

วัตถุดิบแรกที้นำมาใช้ทำเส้นผ้าคือเปลือกไม้ เพราะฝ้ายและไหมเป็นสิ่งที่สงวนไว้เพื่อชนชั้นสูงเท่านั้น ต่อมาพ่อค้าพบว่า คนสามารถใช้เครื่องเทศที่มีค่า แลกกับผ้าฝ้ายและไหมของอินเดียในทางกลับกัน ชาวอินโดนีเซียสามารถเอากระเทียม ไม้จันทน์ พริกไทยและไม้หอม ซึ่งหาเก็บได้ง่ายไปแลกกับผ้าดี ๆ จากพ่อค้า

เทคนิคและลวดลายในการทำสิ่งทอของอินโดนีเซียหลายอย่าง ปรับมาจากของต่างชาติ เพราะมีการนำเข้าผ้าหรือสิ่งทอจากอินเดียตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 14 ทั้งการปฏิบัติสิ่งทอของอินเดียยังส่งผลเป็นอย่างมาก แต่ที่มีอิทธิพลมากที่สุดคือผ้าปาโตลาของอินเดียหรือผ้าไหมที่ย้อมสี ทั้งด้ายเส้นยืนและเส้นขวางผลิตที่เมืองคุซราต ซึ่งมีการเลียนแบบอย่างแพร่หลายในอินโดนีเซีย และกลายเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตของชาวอินโดนีเซีย และประกอบเป็นเครื่องทรงกษัตริย์ในเกาะหลายแห่ง เช่น ซวา เป็นต้น การนำเข้าปาโตลา ช่วงหลังปี 1800 มีจำนวนลดลง ทำให้ช่างทอในอินโดนีเซียเริ่มทำเลียนแบบ ปัจจุบันสายผ้ารูปดอกไม้แปดแฉกมีให้เห็นทั่วไป

ภาพผ้าทออีกัต จากติมอร์ตะวันออก ใช้ฝีมือการทอที่ละเอียดจนดูคล้ายลายปัก

การทำสิ่งทอของอินโดนีเซียแบ่งเป็นสองหมวดด้วยกันคือ เทคนิคการฟอกย้อมและการทอ กระบวนการฟอกย้อมของผ้าบาติกทำที่ชวา มาตุรา และที่สุมาตราในเขตจัมบีและปาเลมบัง ส่วนการทอผ้ามีอยู่สามแบบด้วยกัน คือ ทอโดยใช้ด้าย (ตามยาว) ย้อมสี,ทอโดยใช้ด้ายพุ่ง (เส้นขวาง) ย้อมสี และทอโดยใช้ด้ายย้อมสีทั้งด้ายยืนและด้ายพุ่ง สองแบบแรกทอโดยที่กระตุกที่ผลิตจากเมืองบาดัค ในสุมาตราเหนือ เมืองในเกาะนูซา เต็งการะตะวันออก ชวาตะวันออก และสุละเวสีใต้ การทอผ้าโดยใช้ด้ายย้อมผ้าสีเส้นขวางทอด้วยหูกทอผ้ามีที่บาห์ลี ลอมบอกตะวันตก ชวาตะวันออก ปาเลมบัง สุมาตรา และอุจุงปันดังในสุละเวสีใต้ ส่วนการทอโดยใช้ด้ายย้อมสีทั้งเส้นยืนและเส้นขวางมีเฉพาะในบาห์ลีเท่านั้น

ภาพช่างทอผ้าแบบที่ย้อมสีด้ายพุ่งก่อนทอในเมืองกีฮันยาร์ บาห์ลี

อิกัต การทอผ้ามัดย้อมด้ายยืนหรือ warp ikat เป็นวิธีทอผ้าแบบดั้งเดิมโดยจะนำด้ายยืน (เส้นทางยาว) ไปย้อมสีก่อนทอ กระบวนการปั่นเส้นใยฝ้ายและเตรียมสีย้อม จะพันเกลียวเส้นด้าย เพื่อให้บางส่วนไม่ถูกสี ย้อมสีและตากแห้งซ้ำหลายครั้งจนกว่าจะได้ความเข้มที่ต้องการ แต่ผลงานนี้ ใต้คือลวดลายที่มีความละเอียดอ่อนประณีตและมีสีสันสวยงาม การทอผ้าแบบนี้ใช้กี่กระตุกโดยขึง ด้ายยืนกับคานหรือไม้อีกปลายหนึ่งตรึงไว้กับวัตถุที่อยู่ติดกับพื้นที่ (เช่น ต้นไม้หรือเสาบ้าน) โดยผู้ทอ จะยึดปลายอีกด้านจนถึงด้วยการเอนหลังฟิงสายรัดที่รองอยู่ด้านหลังซึ่งนั่งอยู่กับพื้น ใช้เครื่องแยกหมู่ ตะกอล (string heddle) เพื่อแยกด้ายเส้นยืนและพันหวีเพื่อรักษาระยะเวลาและให้ด้ายพุ่งแนบติดกัน

การทอผ้าแบบนี้ที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ อิงกี จากสุมาตราตะวันออก เป็นผ้าที่มีสีสอ มี รายละเอียดและเล่นลายเป็นรูปมนุษย์หรือสัตว์ตามแนวขวางที่ชัดเจน ปกติจะทอมาเป็นคู่ ชั้นหนึ่ง สำหรับห่มตัวและคลุมไหล่ เป็นสินค้าที่ดูดีมีราคามานานหลายศตวรรษ และได้รับการส่งออกอย่างจริงจัง โดยดัดใช้ในสมัยศตวรรษที่ 19 ชาวซุมบาใช้เป็นสัญลักษณ์แสดงการตกลงร่วมวิวาท์ และใช้งานศพบ การทอร่างชายหญิงซึ่งเป็นชนชั้นสูงด้วยผ้าทอเป็นร้อยๆ ผืนนั้นถือเป็นเรื่องปกติ

ภาพผ้าทออิงกี อิกัตจากซุมบา ใช้มอบเป็นของขวัญจากฝ่ายเจ้าสาว และยังใช้ในพิธีงานศพ

ติมอร์ตะวันตกมีชื่อเสียงในฐานะแหล่งผลิตผ้าทอแบบ warp ikat ที่ใช้เทคนิคพิเศษ เช่น ใช้ด้ายต่างสีเพื่อให้เกิดลวดลาย นอกจากนี้ยังมีเทคนิคที่ซับซ้อนกว่าคือ บุนา ซึ่งคล้ายกับการปักผ้าลายยากๆ สีที่ใช้กับผ้าของผู้ชายเป็นหลักคือ สีแดง หมายถึงความกล้าหาญ สงคราม และ ความเป็นชาย ในอดีต กว่าที่จะได้สีแดงธรรมชาติอาจใช้เวลาประมาณ 7-10 ปี เพราะใช้วิธีแบบโบราณ

การทอผ้า warp ikat ที่มีชื่อเสียงอีกแบบหนึ่งคือผ้าทอ อูลอส รากีดูป (รูปแบบแห่งชีวิต) สีน้ำตาลขาวของชาวบาตัคในเกาะสุมาตรา ผ้าชนิดนี้เป็นผ้าที่บิดาของเจ้าสาวมอบแก่แม่ของเจ้าบ่าว ซึ่งจะเป็นผู้นำผ้าดังกล่าวไปมอบให้ลูกสะใภ้ของนาง หลังจากตั้งครรภ์ลูกคนแรกครบ 7 เดือน เพื่อใช้เป็น “ผ้าแห่งจิตวิญญาณ”

การทอผ้ามัดย้อมด้ายพุ่ง (แนวขวาง) หรือ weft ikat (แบบมัดย้อมเพื่อให้เกิดลวดลายทางขวาง) มีขึ้นที่บาห์ลีและเมืองทำการค้าตามชายฝั่งเกรอซีก์ของชุมชนมุสลิมทางขวาตะวันออกปาเลมบัง และสุละเวสีตอนใต้ การทอผ้าแบบนี้ มักจะทอด้วยการกรอด้วยเข้ากระสวยเพื่อใช้เป็นด้ายพุ่ง การทอผ้ามัดย้อมด้ายพุ่งของปาเลมบังและบังกาถือว่ามีควมก้าวหน้า ทอด้วยไหมสีสด เช่น แดง น้ำเงิน และเหลือง อาจมีดินทองแทรกตามขวาง ลายที่ใช้เป็นแบบอินเดีย ชวา และจีน หรือผสมกัน ปัจจุบัน การทอผ้ามัดย้อมด้ายพุ่งเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือนที่กำลังเติบโต ผ้าที่ทอส่วนใหญ่มีสีสดใสเล่นลายดอกไม้หรือเรขาคณิตผ้าทอมัดย้อมเส้นพุ่งแบบพิเศษ หรือ กากิน ลีมาร์ เป็นผ้าที่ทอด้วยดินทอง สำหรับให้เด็กชายสวมใส่ในวันที่ทำพิธีเข้าสู่หนัดปาเลมบังและสุมาตรา

ครั้งหนึ่ง ดิมอร์ตะวันตกประกอบด้วยหลาย ๆ รัฐอิสระและมีแนวโน้มที่จะก่อการรบพุ่งอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ ความสามารถในการพิจารณาว่าใครคือมิตรหรือศัตรูตั้งแต่ระยะไกลจึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเหตุให้ต้องทอผ้าเป็นลวดลายและสีสันทบอให้รู้ว่าเป็นคนจากหมู่บ้านหรือตระกูลใด เชอลีมุต หรือผ้าพันเอวของบุรุษซึ่งขมวดปมไว้ด้านหน้า คาดทับด้วยเข็มขัดอย่างแน่นหนาเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อว่าผู้สวมใส่เป็นฝ่ายใด ความจำเป็นที่วันนี้ได้สร้างคุณูปการต่อการคิดค้นรูปแบบสิ่งทอที่มีความหลากหลายซึ่งพบเห็นได้แม้ในท้องถิ่นที่ค่อนข้างเล็ก

สิ่งทอมีบทบาทในเรื่องการแต่งงาน เพราะเป็นของสำคัญที่ต้องมอบแก่ครอบครัวเจ้าบ่าว เพื่อตอบแทนแก่ค่าสินสอดของเจ้าสาว ถ้าเจ้าสาวมาจากครอบครัวที่มั่งคั่ง ฝ่ายเจ้าบ่าวอาจคาดหวังว่าจะได้ผ้ารับไหว้จากฝ่ายเจ้าสาวสัก 100 ผืน โดยครอบครัวเจ้าบ่าวจะต้องมอบโคหรือทองคำและเงินเป็นการตอบแทน ในบางหมู่บ้านเจ้าสาวจะมอบเชอลีมุตแก่เจ้าบ่าวเพื่ออวดฝีมือการทอผ้าของเธอ ทักษะนี้เป็นหลักเกณฑ์สำคัญแสดงถึงการเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่ของเด็กหญิง และเป็นสิ่งบ่งชี้ว่าเธอพร้อมที่จะแต่งงานแล้วหรือไม่

นอกจากนี้ ช่วงเวลาของการหมั้นหมายอาจกินเวลานานถึง 3 ปี ในระหว่างนี้ จะมีการจัดงานฉลองพิเศษ โดยมีการแขวนผ้าทอไว้ด้านนอกห้องของหญิงสาว ในระหว่างประกอบพิธีกรรมว่าที่เจ้าบ่าวจะจ่ายค่าสินสอดบางส่วนเพื่อแลกกับการปลดผ้าที่แขวนไว้ออกที่ละชิ้น

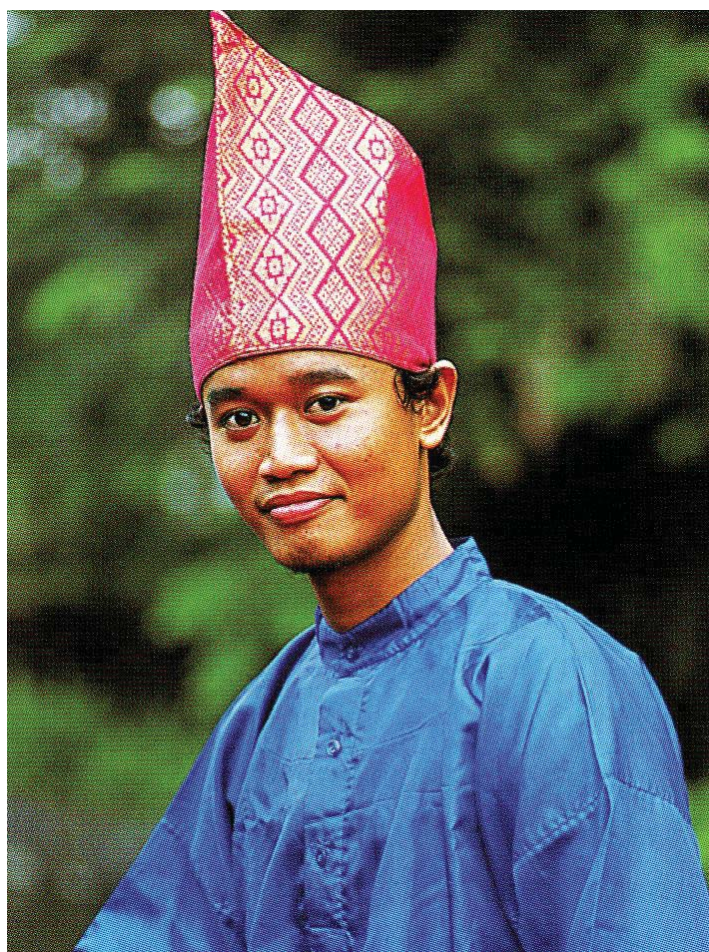
เกอรังซิง การทอผ้ามัดย้อมทั้งสองแนวซึ่งหาดูได้ยากนั้นอยู่ที่เต็งงานัน หมู่บ้านเล็กๆ ในบาห์ลีตะวันออก ซึ่งเป็นหนึ่งในสามของแหล่งผลิตสิ่งทอของโลกที่ยังใช้แรงงานมนุษย์เป็นหลัก อีกสองแห่งคืออินเดียและญี่ปุ่น การทอผ้าเกอรังซิงผืนหนึ่งอาจต้องใช้เวลาหลายปี เริ่มแรกนำด้ายยืน (แนวตั้ง) และด้ายพุ่ง (แนวขวาง) ไปมัดย้อมเพื่อให้เกิดเป็นลวดลายหลังจากทอเสร็จแล้ว ส่วนใหญ่มักใช้สีแดง ส่วนพื้นหลังใช้สีครามแทนความมืดแห่งรัตติกาล

ชาวบาห์ลีถือว่าเกอรังซิงเป็นผ้าศักดิ์สิทธิ์ใช้ในพิธีการสำคัญทั่วทั้งเกาะ รวมทั้งใช้ห่อพันที่เต็งงานันเชื่อกันว่าผู้สวมใส่ผ้าชนิดนี้จะได้รับการคุ้มครองกันจากปีศาจ ชาวบาห์ลีเชื่อว่ามีอำนาจในการปกป้อง สมัยก่อนกษัตริย์จะพระราชทานผ้าเกอรังซิงแก่แม่ทัพก่อนออกศึกสงคราม

ของเก็ด (ผ้าทองหรือผ้าเงิน) เป็นผ้าหนาหนักทอจากเส้นไหมเงินหรือทอง มีไหมหรือฝ้ายเป็นฐาน ทอทับด้วยด้ายผสมโลหะเพื่อยกฉายให้เห็นเด่นชัดคล้ายกับผ้า ผ้าของเก็ดฝีมือดีต้องเป็นของบาหลีและปาเลมบัง และผ้าที่ผลิตโดยมิ้งกะเบาเป็นผ้าที่คนอยากได้มากที่สุด

ผ้าของเก็ดของปาเลมบัง ประกอบด้วยดินทองที่ทอลงบนไหมสีแดงเพื่อสร้างลายเรขาคณิต ซึ่งปกติมักจะทอทับจนเต็มผืน แต่ถ้าเป็นผ้าของเก็ดของมิ้งกะเบาซึ่งใช้เงินจะมีพื้นหลังเป็นสีไวน์ สัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคล

ผ้าของเก็ดหรืออีกชื่อหนึ่งคือ ตานุก์ เคยเป็นที่โปรดปรานของราชวงศ์ แต่ปัจจุบันนิยมสวมเป็นเครื่องประดับศีรษะอย่างเป็นทางการของหญิงชาวมิ้งกะเบาแห่งสุมาตราตะวันตก นอกจากนี้ยังใช้เพื่อสื่อถึงความมั่งคั่งและวิธีการโพกผ้ายังบอกให้รู้ด้วยว่าผู้สวมมาจากหมู่บ้านใด

ผ้าโพกศีรษะของชาวมิ้งกะเบา ซึ่งทำจากผ้าของเก็ด

ผ้าเปลือกไม้ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในหมู่บ้านเผ่าที่ราบสูงแห่งกาลิมันตัน สุละเวสี และปาบัว แสดงให้เห็นถึงความสามารถทางศิลปะชั้นสูงแม้จะมีอายุย้อนไปถึงสมัยบรรพกาล

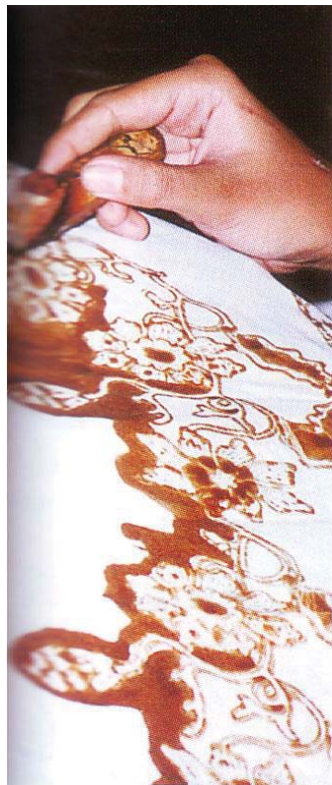
ชาวโตราจันจะต้มและหมักเปลือกไม้ด้านในของต้นเตย ต้นหม่อน หรือต้นไม้ชนิดอื่นก่อนจะนำมาทอด้วยเครื่องมือที่มีลักษณะคล้ายค้อนทำจากไม้และหิน เพื่อให้เส้นใยของเปลือกไม้นุ่มและยืดหยุ่น ก่อนจะนำผ้า (ฟูยา) ไปย้อมสี วาดหรือพิมพ์ลายโดยใช้เม็ดสีธรรมชาติ

ชนเผ่าบางเผ่าในกาลิมันตัน ฟลอเรส สุละเวสี และติมอร์ ทำเสื้อคลุมรัดเอวสำหรับนักรบที่ทำจากเส้นใยเปลือกไม้ด้วยวิธีง่ายๆ โดยใช้เส้นใยแวนอนสองเส้นสลับกันพันด้านบนและด้านล่างของเส้นใยแนวตั้ง

มาอะ ผ้าศักดิ์สิทธิ์ของชาวโตราจันแห่งสุละเวสีตอนใต้จะได้รับการจัดเก็บในตะกร้าพิเศษสำหรับใช้ในพิธีกรรมสำคัญ เชื่อกันว่าผ้ามาอะบางผืนเป็นที่เก็บวิญญาณแห่งความอุดมสมบูรณ์ และการเปิดผ้าศักดิ์สิทธิ์นี้จะทำให้ฝนตกได้ทันที

บาติก คือศิลปะสิ่งทอที่มีชื่อเสียงที่สุดของอินโดนีเซีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบาติกของชาวซันตีอ่าซึ่งเป็นผ้าทอชั้นดีที่สุดในโลก เทคนิคการทำคือการใช้สีเทียนหรือขี้ผึ้งเขียนลายในส่วนที่ไม่ต้องการให้สีติด ผลที่ได้คือลวดลายละเอียด (แบบ “ลายเขียน”) ต้องใช้เครื่องมือพิเศษของชาวซันตีอ่าเป็นกรวยสำหรับเขียนเทียนหรือที่เรียกว่า “จันติง” ทำจากทองแดง สามารถวาดลวดลายได้เหมือนปากกา

คำว่า บาติก ในภาษาอินโดนีเซีย (มาจากคำว่า “lik” หมายถึงจุด) เดิมใช้เพื่ออธิบายเทคนิคมัดย้อม แต่ปัจจุบันหมายถึงกระบวนการและผ้าที่ได้รับการตกแต่ง คุณค่าของผ้าแต่ละชั้นดูจากวิธีการสร้างงาน งานที่มีคุณค่าและราคาแพงคือบาติกที่ใช้แรงงานคนเป็นหลัก เรียกว่า ตูลิส (การเขียนลาย) โดยใช้จันติง ผลงานที่ดีที่สุดคืองานของอุตสาหกรรมแบบครัวเรือนในซันตีอ่า แต่บาติกที่มีราคาถูกลงกว่า เป็นผ้าที่เขียนลายด้วยแม่พิมพ์โดยใช้เครื่องประทับภาพพิมพ์เรียกว่า จับ และ บาติกเจอตัก คือผ้าพิมพ์ลายเลียนแบบของเก่า ผลิตเป็นจำนวนมาก

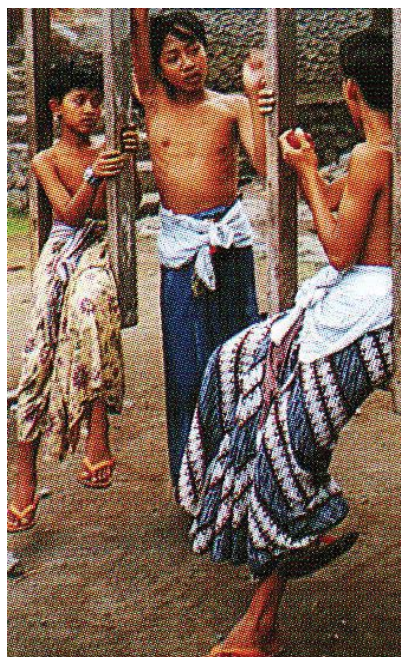

ภาพศิลปินผ้าบาติก ตูลิส ทักษะและความอดทน คือสิ่งที่ถูกนำมาใช้ในการเอาเทียนไขหลอมละลาย เขียนลงบนผ้าสีขาวด้วย จันติง หรือปากกาเทียนไขมีกรวยติดกับด้ามจับ

ภาพตุลีส ผ้าบาติกโบราณจากจิเรอบอน ลายรูปสิงโตซึ่งได้รับแรงบันดาลใจ
จากเหรียญเงินรุ่นเก่าของดัตช์ และสัตว์ปีกมีหัวเป็นช้างในตำนานของจีน

บาติกคือสัญลักษณ์แห่งความเท่าเทียมของอินโดนีเซีย เพราะเป็นทั้งเครื่องแต่งกายทางการ
ของคนเมืองในจาการ์ตาและชาวบ้านธรรมดาตามท้องทุ่ง

ภาพเครื่องแต่งกายในหมู่บ้าน
เด็กหนุ่มในเมืองเต็งงานัน
บาทลีตะวันออกสวมผ้าบาติก
แบบดั้งเดิมหรือ กากิน ปันจัง หรือ
“ผ้ายาว” ซึ่งมักจำสับสนกับโสร่ง

บาติก คือหนึ่งในการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของอินโดนีเซียที่โดดเด่นที่สุด ไม่มีที่ใดในโลกที่ศิลปะผ้าบาติกจะวิวัฒนาการจนกลายเป็นมาตรฐานระดับสูง และสามารถปรับตัวเพื่อความอยู่รอดนานหลายศตวรรษภายใต้การอุปการอุปถัมภ์ของราชสำนักในชวา ปัจจุบันการผลิตและสวมใส่บาติกเป็นความภาคภูมิใจของชาติ เป็นสื่อกลางที่มีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์ พบเห็นได้ทุกรูปแบบตั้งแต่ผ้าโสร่ง ชุดสำเร็จ เสื้อเชิ้ต ผ้าพันคอ ผ้าปูโต๊ะ ไปจนถึงผ้าแขวนประดับผนัง ฯลฯ

ภาพหนูน้อยถ่ายภาพกับผ้าบาติกแขวนประดับผนังสีสันสดใส

ภาพผ้าโสร่งสวมตามชายหาด
ในบาหลี ผ้าบาติกสีสันสดใส
สำหรับใส่เดินเล่นตามชายหาด
หรือผ้าโสร่งทำออกมาป้อนตลาด
นักท่องเที่ยว ราคาไม่แพง

ชาวแต่ละยุคจะมีผ้าบาติกที่เป็นเอกลักษณ์สื่อถึงชาติพันธุ์ และสถานภาพ การม้วนผ้าโสร่งบอกเพศของผู้ใส่ ลวดลายบางอย่างเคยสงวนไว้สำหรับราชสำนักชวา แต่ปัจจุบันใส่ในงาน เช่น แต่งงาน การเข้าสู่ันต์ วันเกิด และงานศพ

ขั้นตอนแรกคือการรวาดลวดลายลงบนผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย ส่วนที่ไม่ต้องการให้มีสี ให้ลงเส้นเทียนปิดไว้ ขั้นตอนนี้ใช้เวลาหลายชั่วโมง จากนั้นจึงจุ่มผ้าลงในสีย้อมผ้าและตากให้แห้ง ถ้าเป็นสีธรรมชาติอาจต้องจุ่มและตากแห้งหลายรอบ แค่นี้ก็ใช้เวลาหลายเดือน

การย้อมสีขั้นที่สอง เอาขี้ผึ้งหรือเทียนไขออกและลงใหม่อีกครั้งโดยเอาเทียนไขอันเดิมออกด้วยน้ำเดือดหรือขูดเทียนบริเวณที่ไม่ต้องการ (ปิดทับสีที่ย้อมตอนแรก) ทำการย้อมและตากแห้งเหมือนขั้นแรก ต้องการให้ผ้ามีสีที่ทำการระบวณการที่วุ่นๆ จนกว่าจะครบสีที่ต้องการ

ในชวาตอนกลาง เคยมีการสงวนลายผ้าบางอย่างสำหรับคนในราชสำนักเท่านั้น เช่น ลายปารัง รูสัค บาร์อง หรือลายดาบหัก ซึ่งเป็นการเขียนลวดลายต่อเนื่องเป็นแถวทแยงมุม ความนับถือในสมาชิกราชวงศ์ยังคงมีอยู่ ดังนั้น ชาวบ้านจึงเลี่ยงไม่ใช้ผ้าบาติกลายแบบราชสำนักดังกล่าว

ภาพขุนนางเมืองโซโล ถวายความเคารพต่อราชวงศ์แห่งสุระการ์ตา

ภาพนักรำรุ่มหอมตะ นักรำในชุดผ้าบาติกสีแดงได้รับแรงดลใจจากผ้า ปาโตลา ของอินเดีย
ลายสีน้ำตาลและขาว ปารัง รูซัค คือรูปแบบราชสำนัก

ผ้าบาติกพิมพ์ลายทำโดยใช้แม่พิมพ์โลหะ โดยจะมีหัวปั๊มหรือแม่พิมพ์ยื่นออกจากหลอดทองแดงเส้นยาวที่เชื่อมติดกับโครง แม่พิมพ์จะถูกจุ่มลงในสีผง ก่อนที่จะประทับลงบนผืนผ้า การประดิษฐ์แม่พิมพ์ลายผ้าบาติกช่วยเอื้อต่ออุตสาหกรรมดังกล่าว เพราะทำให้ผลิตได้เป็นจำนวนมาก หาซื้อได้ง่ายและยังช่วยส่งเสริมการส่งออก

ภาพกระเป๋าใบเล็ก ๆ ทำจากบาติกลวดลายละเอียดยิบ งานหัตถกรรมผ้าบาติกสามารถขายในร้านค้าและตลาดแบบดั้งเดิมทั่วประเทศอินโดนีเซีย

ภาพหุ่นกระบอก วายัง โกเล็ก จากชาวตะวันตก ในชุดผ้าบาติกที่ประดับประดาสวยงามแบบดั้งเดิมสำหรับการแสดงมหากาพย์ฮินดู

ศิลปะเก่าแก่ของอินโดนีเซียที่สามารถเทียบเคียงของเก่าและใหม่เหมือนบาติกนั้นมีน้อยมาก ภาพข้างบนคือ ตูลิส ผ้าบาติกร่วมสมัยชั้นยอด ซึ่งออกแบบโดยโจเซฟิน โครามะแห่งบินเฮาส์ ซึ่งแทบจะถือว่าเป็นผู้เดียวที่ช่วยชุบชีวิตใหม่แก่ศิลปะผ้าบาติก ตูลิส เก้าแก่นักออกแบบและศิลปินบาติกช่วยกันยกระดับผ้าบาติกสู่การเป็นศิลปะชั้นสูงด้วยการปรับรูปแบบให้ทันสมัย แต่ยังคงรักษาลวดลายแบบเก่าเอาไว้ปัจจุบันนางแบบต่างสวมใส่บาติกของห้องเสื้อชั้นสูง โดยมี อีวาน ตีร์ตา เป็นนักออกแบบอินโดนีเซียคนแรกที่ทำให้ผ้าบาติกกลายเป็นชาวพาดหัวในวงการแฟชั่น

ภาพนางแบบกับแฟชั่นร่วมสมัย ตัดเย็บด้วยผ้าไหมบาติก ตูลิส คุณภาพสูง

แหล่งผลิตบาติกในประเทศอินโดนีเซีย (มัลลิกา พงศ์ปิตร, 2549 : 146, 155)

หัตถกรรมที่มีชื่อเสียงที่สุดของย็อกยาคือบาติก และบาไล เป็นเอกลักษณ์กัน บาติก J (ศูนย์วิจัยบาติก) ตั้งอยู่บนถนนจาลันกูชมาเนอการา เป็นการนำเที่ยวส่วนบุคคลที่ทำให้รู้จักกระบวนการผลิตรูปแบบ และสีสันทันของผ้าที่พบเห็นได้ทั่วชาว มีการสอนทำผ้าบาติกหลักสูตรเข้มข้นส่วนบุคคล และมีแกลเลอรีแสดงผ้าบาติก

มีการผลิตและจำหน่ายผ้าบาติกทั่วย็อกยา แต่ถ้าเป็นที่ จาลัน ตีร์โตตีปูรัน K ถนนที่มีโรงงานและโชว์รูมบาติกกว่า 25 แห่ง ส่วนใหญ่เปิดให้นักท่องเที่ยวชมการผลิต ศิลปินที่มีชื่อเสียงของเมือง รวมทั้งศิลปินที่มีผลงานน่าประทับใจ ส่วนหนึ่งผลิตงานบาติกด้วยวิธีการมัดย้อมแบบเดียวกัน แต่เป็นงานที่เหมาะสำหรับนำไปใส่กรอบหรือแขวนประดับมากกว่า

โซโลยังเป็นแหล่งรวมผู้ผลิตบาติกแห่งใหญ่ที่สุดของอินโดนีเซีย และมีอยู่สามรายที่มีโชว์รูมในเมือง จำหน่ายสินค้าราคายุติธรรมและเสื้อผ้าคุณภาพดี แต่ก็มีร้านบาติกขนาดเล็กตามถนนหลายร้านเช่นกัน ถ้าต้องการคำตอบว่าทำไมสุระการ์ตาจึงเรียกตัวเองว่าเมืองแห่งบาติก คุณต้องแวะไปที่ตลาดสิ่งทอ แกลแวร์ ช่างสุหร่าหลวงและเกอร์ราตอน บาติกอาจมีราคาถูกแค่หลาละ 35 บาท หรือสูงถึงหลาละ 3,500 บาทก็มี

วิธีทำผ้าปาเต๊ะในอินโดนีเซีย (สมคิด มณีวงศ์, 2505 : 37-40)

การทำผ้าปาเต๊ะ นับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของอินโดนีเซีย บางคนเล่าว่ามีกำเนิดมาแต่ตุรกี อียิปต์ หรือเปอร์เซีย บางคนก็ว่ามีต้นตอมาจากเมืองเกลิง ริมฝั่งทะเลโกโรมันเดลในอินเดียนในศตวรรษที่ 13 สาวชาววังของสุลต่านในชาวทำผ้าปาเต๊ะเป็นงานอดิเรก ต่อมาวิวัฒนาการการทำเจริญเข้า จึงรู้จักสกัดสีจากเปลือกไม้และต้นไม้ มีสีแดงและเหลือง ศิลปะการทำผ้าชนิดนี้จึงเฟื่องฟูขึ้น เพราะเดิมมีแต่สีชาวกับสีน้ำเงินเท่านั้น ครั้นเมื่อหมู่เกาะทะเลใต้มีการติดต่อไปมาค้าขายกับอินเดียนจีน และอาหรับ จึงมีความรู้เพิ่มขึ้น เพราะอาหรับสมัยนั้นมีความเจริญทางเคมีมากจริงๆ เทคนิคในการทำจึงเจริญอย่างรวดเร็ว เคยมีชาวอาหรับทางเปอร์เซีย ทำผ้าปาเต๊ะส่งเข้ามาขายในอินโดนีเซียครั้งหนึ่ง แต่ชาวอินโดนีเซียชาตินิยมสูง ไม่มีใครนิยมของต่างประเทศ พ่อค้าผู้ส่งเข้ามาจึงต้องเลิกไป

บางตำนานว่า เดิมของการทำผ้าปาเต๊ะนั้นมาจากอินเดีย เมื่อศาสนาอิสลามเข้าไปแพร่หลายในอินเดียนั้น สมัยเดียวกับที่ชาวอินเดียนกำลังนับถือพราหมณ์ ฝูงชาวโจงกระเบน เมื่อชาวอินเดียนบางส่วนยอมรับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว เพื่อให้การแต่งกายไม่เหมือนกับอินเดียนผู้นับถือพราหมณ์ จึงคิดตัดหางโจงกระเบนออกเสีย มาทำเป็นถุงกลมๆ และต่อมาก็วิวัฒนาการทางการใช้สีเรื่อยๆ มาจนกลายเป็นถุงและมีสีต่างๆ ดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้

เมื่อผ้าถุงมาเป็นที่นิยมของชาวหมู่เกาะทะเลใต้ พ่อชาวอินโดนีเซียเจริญรุ่งเรืองสมัยอาณาจักรศรีวิชัย และสมัยมัญญาปาหิต์ จึงขยายบ้านเมืองไปสู่สยาม กัมพูชา ฟิลิปปินส์ จึงนำการนุ่งโสร่งไปแพร่หลายด้วย พุดถึงการนุ่งโสร่งแล้ว เชื่อแน่ว่าไทยเราเอาแบบอย่างมาจากมลายูและอินโดนีเซีย เพราะคนไทยเราตามแบบอย่างคนอื่นง่าย เช่น การแต่งกายตามแบบอเมริกันในทุกวันนี้

เป็นต้น โดยเฉพาะหญิงไทยด้วยแล้ว ยิ่งง่ายมากทีเดียว เมื่อแต่งงานกับจีนก็นุ่งกางเกงเป็นจีนไป เมื่อแต่งงานกับมลายูก็นุ่งปาเต๊ะเป็นมลายูไป ส่วนชายไทยก็ไม่เลวเหมือนกัน เมื่อสังคมกับชาวมลายู-อินโดนีเซีย ก็นุ่งโสร่งเป็นมลายูและอินโดนีเซีย เมื่อสังคมกับชาวอาหรับอินเดียนก็โพกศีรษะเป็นอาหรับอินเดียนไป เพราะรัฐบาลไทยทุกยุคทุกสมัยไม่เคยปลุกใจเรื่องชาตินิยมเลย เคยมีเพียงเล็กน้อย สมัยสงครามอินโดจีนเท่านั้นเอง และได้ผลอยู่บ้างเหมือนกัน คือ เลิกนุ่งกางเกงแพรมาจากทุกวันนี้

วิธีทำผ้าปาเต๊ะนั้น เขาเริ่มด้วยการนำผ้ามาซักให้สะอาดก่อน แล้วลงแบ่งให้แข็ง ต่อจากนั้นใช้ดินสอเขียนแบบและลวดลายตามที่ต้องการ เสร็จแล้วเอาชีผึ้งเทลงไปตามส่วนที่ไม่ต้องการให้เป็นสีน้ำเงิน แล้วจุ่มผ้าชุบชีผึ้งลงไปไปในสีน้ำเงิน ส่วนที่ไม่มีชีผึ้งกันไว้ก็ย้อมติดเป็นสีนั้น จัดแจงเอาชีผึ้งที่ลงไว้ออก แล้วทำใหม่ตามส่วนที่ไม่ต้องการ ให้เป็นสีเหลือง เสร็จแล้วย้อมสีเหลืองตามวิธีเดียวกัน ต้องการจะให้สีอะไรบ้าง ก็ทำวิธีนี้เรื่อยไป คือไม่ต้องการให้ติดตรงไหนก็ทาสีผึ้งตรงนั้น สีที่นิยมกันมากก็มีสีน้ำเงิน น้ำตาล ขาว เขียว และเหลือง ก่อนนี้ทำได้เพียงครั้งละผืน แต่เดี๋ยวนี้มีแบบทำได้ครั้งละมากๆ ได้แล้ว บางผืนเป็นสีทองทั้งผืนก็มี แต่ราคาแพงมาก คนไทยเศรษฐีและพวกประจบสอพลอซื้อมาฝากเมียจ้าวเมียนายกัน

วัฒนธรรมการแต่งกายของชาวอินโดนีเซียยุคอาณานิคม (สมคิด มณีวงศ์, 2505:23-25)

ในอินโดนีเซียยุคอาณานิคม ประชาชนแต่งกายตามแบบชาวยุโรป ผู้ชายสวมกางเกงขายาว และสวมเสื้อนอกในบางโอกาส หญิงสาวและสตรีที่ทำงานในสำนักงานและห้างร้านต่างๆ แต่งกายแบบชาวยุโรปทั้งสิ้น มีผู้ชายอีกเป็นจำนวนมากที่ยังสวมหมวกสีดำอยู่ในบ้านและออกไปนอกบ้าน แต่สตรีวัยกลางและสตรีสูงอายุอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่เคยสวมเครื่องแต่งกายแบบชาวยุโรป และนิยมนุ่งโสร่ง สวมเสื้อแขนยาว มีตัวเสื้อยาวถึงเอว และยังมีสตรีสาวที่นิยมสวมเสื้อแขนยาวและนุ่งโสร่งไปในงานพิธีต่างๆ ของทางการ และมักจะใช้แต่งในเวลาค่ำ การนุ่งโสร่งรัดเอวนี้ ไม่สะดวกแก่การเดินรำตามแบบของชาวตะวันตก แม้จะมีสตรีชั้นสูงได้นุ่งโสร่งแบบจีบข้างหน้าไว้หลายจีบแล้วก็ตาม

ในระหว่างชาวอินโดนีเซียที่ยากจนและที่อยู่ตามชนบทนอกเมือง โสร่งเป็นเครื่องแต่งกายที่นิยมกันมากที่สุดสำหรับสตรี เธอซื้อโสร่งตัวเดียวหรือสองตัวก็เป็นการเพียงพอ แม้จะใช้อยู่เสมอเป็นเวลา 4 ถึง 5 ปีก็ตาม โสร่งก็ยังอยู่ในสภาพที่ใช้ได้ดี สตรีอินโดนีเซียสามารถดัดแปลงเสื้อแขนยาวได้หลายแบบ โดยใช้ผ้าปานบางและผ้าดอก ถ้าเธอสามารถจะซื้อได้ เธอจะซื้อผ้าชนิดพิเศษที่มีชายขลิบด้วยดิ้นเงินหรือทองมาใช้

โสร่งของผู้ชายนั้น ไม่ใช่เป็นผ้าผืนเดียวเหมือนอย่างสตรี แต่เย็บเป็นผืนติดกัน นุ่งตั้งแต่เอวลงมา แม้ว่าอิทธิพลของตะวันตกจะมีอยู่ในอินโดนีเซีย ท่านจะเห็นว่ามีชายหนุ่มอินโดนีเซียเป็นจำนวนมาก สวมเสื้อเชิ้ตอยู่นอกกางเกงขายาวตามแบบอเมริกัน เสื้อผ้าของสตรีอินโดนีเซียก็กลายเป็นแบบเสื้อของสตรีตะวันตกเหมือนกัน เมื่อมีสตรีอเมริกัน 2 คน ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายสตรีได้มาเยือนอินโดนีเซีย เพื่อนำแบบเครื่องแต่งกายไปดัดแปลงเป็นแบบนิยมตะวันตก ต่อมาอีกเล็กน้อย นิตยสารของอเมริกันได้ลงบทความเกี่ยวกับเรื่องนี้ตลอดทั้งเล่ม

แม้จะไม่สามารถดัดแปลงโครงสร้างและเส้นแขนยาว แต่ก็ได้นำแบบบาติก ซึ่งมีสีและแบบงดงามไปใช้ ผ้าบาติกนี้ส่วนมากมีสีน้ำตาลแก่เป็นพื้นและมีสีดำ สีน้ำเงิน และสีขาว รวมอยู่ด้วย มีลวดลายแปลกๆ ทำเป็นรูปนกและดอกไม้ ผ้าบาติกในปัจจุบันนี้มีสีน้ำเงินเป็นพื้น โครงสร้างผ้าบาติกนี้ด้านหนึ่งมีสีหนึ่ง อีกด้านหนึ่งมีอีกสีหนึ่ง ทั้งสองสีนี้คงสวยสดอยู่เสมอ บางทีเครื่องแต่งกายของสตรีชาวตะวันตก ในอนาคตจะมี 2 สี คือ เส้นสีหนึ่ง และสะเกิร์ตอีกสีหนึ่งก็ได้ ใครจะรู้

ศิลปะสิ่งทอและเครื่องแต่งกายในประเทศมาเลเซีย (อรอนงค์ กรุณา, 2547 : 105-106)

ผ้าไหมยกดอก ที่เรียกว่า ไกน์ ชงเก็ด เป็นผ้าที่นิยมใช้กันในงานราชพิธี ผ้าทอที่สง่างามนี้ ไม่เพียงใช้ในงานพิธีของราชสำนัก แต่ยังนิยมสวมใส่ในงานต่างๆ ของรัฐบาลด้วย ที่ใช้กันมากคือ เป็นชุดแต่งงานตามประเพณีโดยบ่าวสาวจะสวมเสื้อผ้าไหมยกดอกหรูหรา ร้านช่างทอผ้าชาวกลันตัน จะเก็บผ้าสีม่วงอ่อนไว้ขายราชวงศ์เท่านั้น และมีบางลวดลายที่แม้แต่ปัจจุบันนี้เป็นสิทธิเฉพาะของ เจ้าผู้ปกครองตามประเพณี

ภาพชุดผ้าไหมยกดอก (ชงเก็ด) ในประเทศมาเลเซีย

ช่างทอผ้ามักเป็นสตรีที่เรียนรู้งานฝีมือจากรุ่นแม่และยาย ช่างทอผ้าฝีมือเยี่ยมจะได้ทำงานให้ราชสำนัก เช่น ยายของช่างทอผ้ามือหนึ่งของตรังگانูคนหนึ่งได้รับเลือกจากช่างทอ 2,000 คน ในสมัยนั้นให้เป็นหัวหน้าช่างทอของสุลต่าน เช่นเดียวกับงานฝีมือในยุคต่างๆ การทอผ้าซงเก็ทได้รับการยกย่องที่ตรังگانูและกลันตัน และยังใช้เทคนิคและหูกทอผ้าแบบสมัยก่อน เป็นหูกทอผ้าสี่เสา ธรรมดา การทอจะใช้ไหมสีเป็นพื้นหลัง แล้วเดินด้ายเงินและทองขวางยกเป็นดอก ผ้าทุกชิ้นจะมีดิ้นที่อยู่ตรงกลาง ลวดลายประณีตงดงาม เรียกว่า “กपालา” การตั้งชื่อลายนั้น แสดงถึงความรักในธรรมชาติของชาวมลายู เช่น ลาย “หน่อไม้” ลาย “ขนหางไก่” แต่เดิมนั้น ชุนางจะออกแบบลายซงเก็ทด้วยตนเอง ธรรมเนียมนี้มีมาถึงทุกวันนี้ เพราะเจ้าชายเต็งกู อีสมอาลี เต็งกู ชู แห่งตรังگانู ยังทรงออกแบบลวดลายใหม่ๆ ที่โรงทอผ้าของพระองค์ ผ้าอีกชนิดหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับไก่น์ ซงเก็ทก็คือ ตักต ผ้ากำมะหยี่สีเข้มปักดิ้นทอง ซึ่งเป็นงานฝีมือโบราณ ชาวมลายูนิยมนำผ้าหุหรานี้ไปตกแต่งบ้าน ประดับผนังทำหมอนอิง และรองเท้าแตะ

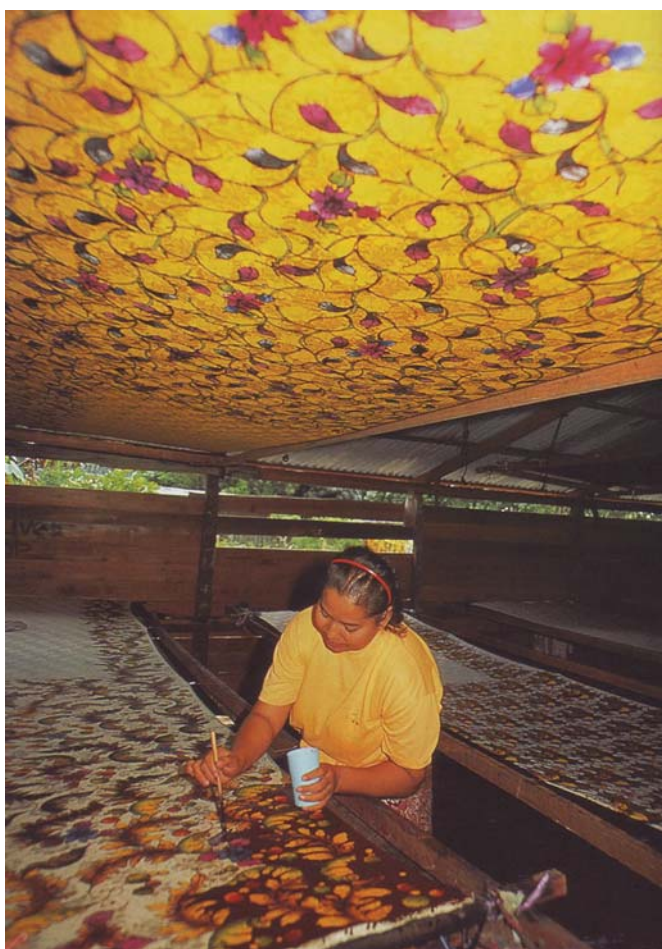
ภาพการทอผ้าซงเก็ทในประเทศมาเลเซีย

สำหรับรัฐซาราวักมี อีกัต เป็นผ้าทอด้วยด้ายมัดย้อม ชาวอีนันนำผ้ามาใช้ในพิธีกรรมต่างๆ เช่น ใช้ห่อตัวเด็กแรกเกิดเพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย และในอดีตก็ใช้ผ้าอีกัตห่อศิระชะซึ่งได้เป็นรางวัลจากการเดินทางล่าห่มนุษย์

ผ้าบาติก

คำว่าบาติกมาจากคำมลายูว่า “ติ๊ก” ซึ่งหมายถึง “หยด” คาดว่าบาติกก็เข้ามาแทนการสัก โดยเป็นเครื่องหมายแสดงสถานภาพของวัฒนธรรมมลายู

ผ้าบาติกมักใช้เป็นสัญลักษณ์ของมาเลเซีย ใช้ตัดเครื่องแบบพนักงานธนาคารบินแห่งชาติ เสื้อเชิ้ตบาติกเป็นชุดทางการของผู้ชาย และแม้แต่บ่อนพนันแห่งเดียวของประเทศ ก็บังคับให้ผู้ชายแต่งชุดนี้ นอกจากนี้ยังนำมาทำเป็นโสร่ง หรือนำไปตัดเป็นชุดประเพณีแบบทันสมัยที่เรียกว่า บาจู กูรง ของผู้หญิงด้วย การทำผ้าบาติกไมใช่งานฝีมือดั้งเดิมของชาวมลายู แต่รับมาจากอินโดนีเซีย ในทศวรรษ 1930 ทั้งที่มีขึ้นไม่นานแต่การทำผ้าบาติกก็เป็นงานฝีมือที่ได้รับความนิยมสูงสุดในประเทศขณะนี้โดยไม่อาจปฏิเสธได้

ภาพการผลิตผ้าบาติกในประเทศมาเลเซีย

การทำผ้าบาติกนั้น ใช้เทคนิคเคลือบขี้ผึ้ง โดยใช้แม่พิมพ์ทำจากแถบสังกะสีตัดเป็นรูปทรงตามต้องการ แล้วจุ่มลงในขี้ผึ้งเหลว นำมาประทับลายตามแนวยาวของผ้า แต่ที่มีผลสำเร็จสูงสุดคือผ้าบาติกแบบระบายสีด้วยมือ โดยใช้จันติง หรือ “ปากกา” บรรจขี้ผึ้งเหลววาดลวดลายบนผ้า จากนั้นจึงระบายสีย้อมด้วยฟู่กัน วิธีนี้สามารถใช้สีได้หลากหลายว่าแบบย้อมสีในหม้อ ทั้งยังสร้างลวดลายได้ตามจินตนาการของช่าง ปัจจุบัน โรงทำผ้าบาติกเปิดขึ้นทั่วมาเลเซีย แต่ช่างฝีมือส่วนใหญ่อยู่แถบชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุท

การทำผ้าบาติก (รังสิมันต์ อัฐรัตน์.2548 : 13-17)

บาติก (Batik) เป็นภาษาชวา กำเนิดจากชาวชวา ประเทศอินโดนีเซีย มีความหมายว่าเป็นการทำให้เกิดเป็น เส้น จุด แท้ม หรือ หยด โดยใช้เทียนขมาผสมกัน แล้วนำมาเขียนเป็นเส้นกันระหว่างสี 2 สีขึ้นไป

เมื่อทำการต้มเอาเทียนออกแล้วจะเกิดเป็นเส้นสีขาวขึ้นระหว่างสีที่ระบายลงไป ทำให้เกิดเทคนิคผ้าบาติกบนผ้าขาวด้วยลวดลายที่ออกแบบไว้

วัสดุ อุปกรณ์

1. ผ้า เช่น ผ้ามัดสลิน ผ้าสาธู ผ้าแพรเยื่อไม้ ผ้าไหมจีน เนื้อบางและหนา ผ้าไหมไทย ผ้าลินิน ผ้าใยกล้วย กัญชง ผ้าแพร พูยี ผ้าฝ้าย ผ้าเรยอง และผ้าที่เป็นใยธรรมชาติ
2. เทียนเขียน ผ้า ดินสอแดง / น้ำเงิน
3. เครื่องมือเขียนเทียน เบอร์ 0,1,2,3 และช้อนตวงสี
4. พู่กัน ตั้งแต่เบอร์ 0-12 และแปรง
5. สี Reactive Dyes เป็นสีสำหรับระบายได้ดี
6. น้ำยาเคลือบ คือ โซเดียมซิลิเกต (Na Sio) ผงซักฟอก น้ำส้มสายชู
7. เตาไฟฟ้าแบบปรับอุณหภูมิได้เตาแก๊ส กะละมังเคลือบสำหรับต้มผ้ากะละมังพลาสติก หรือ ปิ๊บสำหรับซักและทำความสะอาดผ้า
8. กรอบไม้และกรอบเหล็กฉาก (Frame) สำหรับขึงผ้าเพื่อเตรียมเขียนเส้นเทียน

ขั้นตอนการทำผ้าบาติก

1. การเตรียมผ้า ผ้าใยธรรมชาติหรือผ้าฝ้ายทุกชนิดที่จะนำมาทำผ้าบาติกนั้น ควรเป็นผ้าที่ผ่านกระบวนการต้มผ้าโดยใช้ผงซักฟอก แยกแป้งเพื่อขจัดสารเคมีและไขมันที่เคลือบมากับผ้า ใช้เวลาในการต้มประมาณ 1 ชั่วโมง โดยใช้ผงซักฟอก 5 ช้อนโต๊ะต่อผ้า 10 เมตร ด้วยอุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียสขึ้นไป ถ้าไม่ผ่านกระบวนการเหล่านี้ จะทำให้สีไม่ติดผ้าดีเท่าที่ควร และระบายสีไม่ค่อยซึมผ้า ผ้าไหมควรใช้สบู่ชั้นไลนในการต้ม ใช้เวลาในการต้มประมาณ 1 ชั่วโมงอุณหภูมิไม่เกิน 100 องศาเซลเซียส
2. เมื่อเตรียมผ้าแล้ว นำผ้ามาขึงกับกรอบไม้ให้ผ้าตึง แล้วลวกด้วยดินสอเขียนผ้าลงไป
3. การเขียนเส้นเทียนด้วยเครื่องมือจันดิงเบอร์ 0,1,2,3 ก็ได้ อยู่ที่ลวดลายที่ออกแบบไว้ตามแต่ขนาดงาน และต้องมีเศษผ้ารองรับเอาไว้เซ็ดเครื่องมือ เพื่อไม่ให้หน้าเทียนหยดลงบนผ้าที่เขียน โดยเส้นเทียนต้องต่อเนื่องไม่ให้เส้นเทียนขาด และควรที่จะลูถึงด้านหลังเพราะซึมผ่านออกมาได้ น้ำเทียนจะต้องไม่ร้อนเกินไป เพราะจะทำให้เส้นเทียนไม่ซึมทะลุผ้าด้านหลัง เวลาระบายสีหรือเพ้นต์ จะทำให้สีซึมผ่านไปได้ ทำให้เกิดสีที่ไม่ต้องการเกิดขึ้น (หรือที่เรียกว่าสีเนา)

4. การเตรียมสีระบายหรือพ่นตีสี

4.1 สีเป็นผง 5 กรัม หรือช้อนกาแฟเล็กๆ 1 ช้อนครึ่ง

4.2 น้ำเปล่าที่สะอาดพออุ่นประมาณ 5 ช้อนโต๊ะ

4.3 น้ำสีและน้ำมาผสมกันให้เป็นสีตามที่เราต้องการ แล้วนำสีใส่ขวดสีชาเอาไว้ มีฝา

ปิดให้มิดชิด

5. วิธีระบายสี

5.1 ใช้พู่กันเบอร์ 20,22 หรือแปรงจุ่มน้ำเปล่าระบายให้ทั่วลาย ทิ้งไว้พอหมาด

5.2 ใช้พู่กันเบอร์ 6,8,10,12 หรือ ตามความถนัด ระบายสีลงที่ลายที่เขียนเส้นเขียนกันเอาไว้จนกระทั่งระบายสีเสร็จ รอให้ผ้าแห้งแล้วจึงนำไปเคลือบน้ำยากันสีตก

6. การเคลือบน้ำยาโซเดียมซิลิเกตเพื่อกันสีตก เมื่อสีแห้งสนิทแล้วจึงจะเคลือบน้ำยา วิธีการเคลือบมี 2 วิธีคือ

6.1 ใช้ระบายบนผ้าที่ระบายสี โดยวิธีใช้แปรงระบาย

6.2 โดยการนำผ้าไปจุ่มลงในน้ำยาเคลือบแล้วบิดน้ำยาจึงออกจะนำมาหมักประมาณ 8 - 12 ชั่วโมง ทั้งสองวิธีใช้เวลาเหมือนกัน เมื่อครบตามกำหนดแล้วนำผ้ามาล้างกับน้ำเปล่า ให้ใช้น้ำต้มใส่ผงซักฟอกและน้ำส้มสายชูอย่างละ 3 ช้อนโต๊ะ ต้มไปประมาณ 3 ครั้งจนสะอาด ล้างน้ำเปล่า 3 ครั้ง แล้วจึงจะนำมาแช่น้ำยาปรับผ้านุ่มอีกครั้งหนึ่งจึงจะได้ผ้าบาติกที่สะอาดสวยงามและมีคุณภาพ

ความรู้เบื้องต้นในการผสมสี

แม่สีมีทั้งหมด 3 สี คือ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน ความหมายของแม่สีที่จะอธิบายให้เข้าใจกัน อย่างง่ายๆ คือ การนำแม่สี 2 สี มาผสมผสานกันแล้วออกมาเป็นสีใหม่อีก 1 สี เช่น

การนำสีแดงมาผสมกับสีเหลืองในอัตราส่วนที่เท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็น สีส้ม

การนำสีแดงมาผสมกับสีน้ำเงินในอัตราส่วนที่เท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็นสีเขียว

การนำสีเขียวมาผสมกับสีเหลืองในอัตราส่วนที่เท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็น สีเขียวเหลือง

การนำสีเขียวมาผสมกับสีเหลืองในอัตราส่วนที่เท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็น สีเหลืองส้ม

การนำสีเขียวมาผสมกับสีส้มในอัตราส่วนที่เท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็น สีส้มแดง

การนำสีแดงมาผสมกับสีม่วงในอัตราส่วนเท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็น สีแดงม่วง

การนำสีม่วงมาผสมกับสีฟ้าในอัตราส่วนเท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็น สีม่วงฟ้า

การนำสีเขียวมาผสมกับสีฟ้าในอัตราส่วนเท่ากัน (1:1) ก็จะออกมาเป็น สีฟ้าเขียว

นี่เป็นตัวอย่างการผสมสีของแม่สี และสามารถนำมาใช้ในการผสมสี และสามารถนำมาใช้ในการผสมสีได้ทุกชนิด แต่ค่าที่ออกมานั้นจะแตกต่างกันไม่มากนัก ก็ตรงที่คุณค่าของสีและประเภทของสี สีบางประเภทเป็นสีโปร่งใส บางประเภทเป็นสีทึบ สีที่มีความหนาแน่นในตัวสูง การเลือกใช้ก็แล้วแต่ลักษณะของงานชิ้นนั้นๆ

แต่สำหรับสีที่ใช้งานบาติกนั้นจะมีลักษณะคล้ายสีหมึก แตกต่างกันว่าสีหมึกนั้นเมื่อนำมาผสมกันแล้วจะไม่ได้สีที่ถูกต้องเท่าไร และไม่เป็นที่นิยมนำมาผสมกัน แต่สีบาติกนี้สามารถนำมาผสมกันได้ และเป็นสีที่มีความสดใส เหมาะสำหรับงานผ้าอย่างแท้จริง

งานบาติกเป็นงานที่มีลักษณะการใช้สีที่สดใส สว่าง แม้ว่าผ้าดกส่วนมากจะนิยมทำลายที่มีขนาดใหญ่ และการใช้สีที่เป็นแบบเฉพาะตัว คือมีลักษณะไม่หลากหลาย แต่เน้นความสดใสของสีที่จะนำมาระบายลงในเนื้อผ้านั้นๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บังอร ชนะพจน์ และคณะ (2549) สรุปลงในโครงการวิจัย “การศึกษาภูมิปัญญาการย้อมสีพื้นบ้านด้วยวัตถุดิบธรรมชาติของเผ่ากะเลิง ตำบลรามราช อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ระยะที่ 1” ไว้ว่า เผ่ากะเลิง มีประวัติความเป็นมาบนผืนแผ่นดินไทยอันยาวนาน มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยการสวมใส่เสื้อผ้าทอมือจากฝ้าย ย้อมสีด้วยวัตถุดิบธรรมชาติ เช่น สีจากต้นคราม เป็นต้น ต่อมาได้มีการพัฒนามาใช้เปลือกไม้ที่ให้สีต่างๆ ในอดีต ชาวบ้านมีการปลูกฝ้าย และเก็บฝ้ายมาปั่นเป็นด้ายเพื่อการทอผ้าใช้เอง รวมถึงการออกแบบตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มก็ตัดเย็บด้วยฝีมือทั้งสิ้น

เครื่องแต่งกายที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่ากะเลิง คือ ผู้ชายจะนุ่งกางเกงขาก๊วย สวมเสื้อมือฮ่อมผ้าฝ้ายย้อมคราม ทั้งสีดำ สีกรมท่า โดยเสื้อมือฮ่อมจะมีลักษณะด้านบนมีกระเป๋าด้านหนึ่ง ด้านล่างชายและขวาด้านละหนึ่งแห่ง ผู้ชายสูงอายุจะนุ่งโสร่งตาหมากรุก สวมเสื้อมือฮ่อมเช่นเดียวกัน

สำหรับผู้หญิงของเผ่าจะแต่งกายสวมเสื้อแขนทรงกระบอก (แขนจ๋า) สี เน้นสีขาวหรือดำ ไม่มีลาย คอกกลม นุ่งผ้าถุงมัดหมี่ต่อตีนลายต่างๆ สำหรับเครื่องแต่งกายของผู้หญิงในวัยรุ่นและวัยรุ่นสาว จะมีลวดลายและสีสันตามความชอบ ซึ่งเสื้อผ้าที่ย้อมสีธรรมชาติมีจุดเด่น คือ ไม่มีอันตรายต่อร่างกาย เนื่องจากไม่มีสารเคมีเจือปน

เครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ทั้งหญิงและชายของเผ่ากะเลิง จะใช้แต่งในงานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ อาทิ งานบุญตามประเพณีของหมู่บ้าน งานแต่งงาน งานทำบุญตักบาตรในเทศกาลงานต้อนรับผู้ใหญ่ในบ้านเมือง ฯลฯ

จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมแบบชนเผ่าเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย จากที่ในอดีตทุกครัวเรือนจะปลูกฝ้าย เก็บฝ้าย ปั่นด้าย ทอผ้าใช้เองหลังจากว่างเว้นการไถนา เกี่ยวข้าว แต่ทุกวันนี้สภาพเหล่านั้นแทบไม่หลงเหลืออยู่เลย กลุ่มฯ ได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหา และต้องการมีส่วนร่วมแก้ไข จรรโลงไว้ซึ่งประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของชนเผ่า ตลอดจนการใช้ภูมิปัญญาประสานกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่มีอยู่

วิถีชีวิตของชาวเผ่ากะเลิงที่ตำบลรามราชเริ่มเปลี่ยนแปลง เนื่องจากอิทธิพลของความเจริญด้านต่างๆ โดยเฉพาะความเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายที่เกิดจากองค์ความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ถูกกลืนเลือน ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการปลูกฝ้ายหรือหาพันธุ์พืชพันธุ์ไม้ที่ให้สีมาปลูก

จนสูญหายไปเกือบหมดสิ้น ส่วนผู้ที่ยังคงรักษาภูมิปัญญาคนรุ่นปู่ย่าตายายเอาไว้ จำเป็นต้องซื้อวัตถุดิบจากภายนอกที่มีราคาแพง ผู้คนในชุมชนหันไปนิยมใช้เส้นใยนำสมัยกันมากขึ้น จนแทบไม่รู้จักเส้นใยของชนเผ่าที่มีมาแต่อดีต

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นดังกล่าว ทำให้เห็นว่าหากไม่มีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านทอผ้า การย้อมสีผ้าจากวัตถุดิบธรรมชาติเอาไว้ ตลอดจนการปลูกฝักราคาที่นิยมให้รู้สึกภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของชนเผ่า จะทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าจะเล็กลงต้องสูญหายไป นอกจากนี้ ยังเป็นการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชุมชนด้านการสร้างรายได้ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นแหล่งที่มาของวัตถุดิบธรรมชาติสำหรับใช้ในการย้อมสีและผ้าทอพื้นบ้านด้วย

การที่ได้ตระหนักและสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ที่ผ่านมาของท้องถิ่น ถือเป็นจุดเริ่มต้นหนึ่งที่จะทำให้สังคม วัฒนธรรมชนเผ่าที่ใกล้ล่มสลายกลับคืนมาดังเดิม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความร่วมมือกันเพื่อสืบค้น รื้อฟื้นภูมิปัญญา อาทิ ลายผ้าดั้งเดิม การย้อมสีผ้าจากวัตถุดิบธรรมชาติ นับเป็นการอนุรักษ์ไว้เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็นความสำคัญและตระหนักในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ ยังเป็นการสานสายใยความรักท้องถิ่นร่วมกัน โดยมีผ้าที่เป็นเสมือนแม่เหล็กสำคัญเป็นตัวเชื่อมประสาน ซึ่งน่าจะเป็นทางออกที่เหมาะสม เพราะผ้าพื้นบ้านนี้มีมาช้านาน รุ่นปู่ย่าตายายผ่านการสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน สมควรที่ผ้าพื้นบ้านที่มีพี่น้องร่วมชนเผ่าช่วยกันถักทออยู่กับชนเผ่าจะเล็กลงไป

พระสมคิด จันอัน และคณะ (2545) สรุปในรายงานวิจัย “กระบวนการพัฒนาผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มสตรีทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านโป่งคำ ตำบลทุ่งพงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน” ไว้ว่า การพัฒนากลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านโป่งคำจะพัฒนาไปเป็นกระบวนการทั้งคน วัตถุดิบ การย้อม การทอผ้า การตลาด ในการจัดการวัตถุดิบหลังจากได้พัฒนาแล้ว สามารถใช้ทักษะในการจัดการวัตถุดิบให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติน้อยที่สุด และได้มีการนำตัวกระดุนสีมาใช้เพื่อให้เกิดเฉดสีใหม่ จากเดิม 6 สี มาเป็น 99 สี ในการทอผ้าก็สามารถกำหนดมาตรฐานของผ้าแต่ละชนิดเพื่อการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีการคิดค้นลวดลายตามจินตนาการของผู้ทอ จากเดิมที่ทอได้ 4 ลาย ซึ่งขณะนี้เพิ่มเป็น 6 ลาย นอกจากนี้ยังได้นำผ้าทอย้อมสีธรรมชาติไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ อีก เช่น กระเป๋าสตางค์ กระเป๋าใส่โทรศัพท์ ในการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ผ้าทอย้อมสีธรรมชาตินั้น สามารถขยายเครือข่ายไปยังหมู่บ้านต่างๆ ถึง 8 หมู่บ้าน และในการขยายเครือข่ายในครั้งนี้ ทำให้ค้นพบผู้ทอผ้ารายใหม่เกิดขึ้นถึงจำนวน 13 คน และมีการเปลี่ยนแปลงใช้เส้นใยโทเลมาเป็นฝ้ายย้อมด้วยสีธรรมชาติ

ในการศึกษาครั้งนี้ ทำให้เห็นแนวทางในการพัฒนาของแต่ละกลุ่มมีความหลากหลายที่นำไปสู่สิ่งที่ตั้งเป้าหมายและความสำเร็จของกลุ่มฯ กระบวนการที่ทำให้เกิดความสำเร็จของกลุ่มสตรีทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ คือ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และพัฒนาแบบเชื่อมโยงกับทุกส่วนและทุกหน่วยงาน โดยอาศัยสิ่งง่ายๆ ที่อยู่ใกล้ตัว ไปสัมพันธ์กับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะชีวิตธรรมชาติสิ่งแวดล้อมวิถีธรรมชาติอย่างกลมกลืน

เพชร ภูระวร, นิรมล นะซอ และ วันดี นะซอ (2545) สรุปไว้ในรายงานการวิจัย “โครงการกระบวนการพัฒนาและสืบทอดภูมิปัญญาด้านการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติของผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอ ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” ไว้ว่า โดยทั่วไป กลุ่มตัวอย่างหรือผู้หญิงกะเหรี่ยงมีองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการย้อมสีด้วยธรรมชาติ ซึ่งได้นำเอาทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต ควบคู่กับการดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ และมีความรู้ความเข้าใจถึงวงจรการเจริญเติบโตของพืชพรรณธรรมชาติเป็นอย่างดี

กระบวนการย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติของผู้หญิงกะเหรี่ยงสะกอ มี 2 รูปแบบ คือ แบบย้อมร้อยและแบบย้อมเย็น โดยทั่วไป ผู้หญิงกะเหรี่ยงนิยมย้อมสีด้วยธรรมชาติแบบย้อมร้อยและใช้ครั้งสด ช่วยในการเพิ่มความสดใสและความคงทนของสี การย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติแบบดั้งเดิมของผู้กะเหรี่ยงสะกอไม่ผ่านกระบวนการทำความสะอาดย้อมทั้งก่อนย้อมและหลังย้อม ดังนั้น จึงขาดคุณภาพในการย้อมทั้งทางด้านความสดใสและความคงทนของสี จึงดำเนินการพัฒนากระบวนการย้อมสีธรรมชาติให้มีคุณภาพด้วยการนำเอาองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาผสมผสานกับวิทยาการใหม่ๆ อย่างเหมาะสมกลุ่มเป้าหมาย จึงได้รับองค์ความรู้ใหม่ คือ การย้อมสีธรรมชาติที่มีคุณภาพ ต้องทำความสะอาดด้วยฟอกย้อมก่อนย้อมด้วยผงซักฟอก และทำความสะอาดย้อมและเคลือบด้วยน้ำกั้นสีทุกครั้งก่อนย้อม ที่สำคัญคือ ต้องควบคุมกระบวนการย้อมและสัดส่วนวัตถุดิบให้คงที่และถูกต้องเสมอ

ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาของชาวกะเหรี่ยงสะกอมีความคล้ายคลึงกับคนไทย คือ เด็กผู้ชายจะเรียนรู้และรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้เป็นบิดา และเด็กผู้หญิงจะเรียนรู้และรับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้เป็นมารดา โดยผ่านการปฏิบัติจริง การเล่านิทาน การร้องเพลง และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรหรือจัดการเรียนการสอนแบบเป็นชั้นเรียน

ภูมิปัญญาด้านการนำวัตถุดิบมาใช้ในการย้อมสีธรรมชาติ โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อวงจรเติบโตและวงจรชีวิตของพืชพรรณธรรมชาติ พอสรุปได้ คือ ประเภทที่ใช้เปลือกของลำต้น เช่น ประดู่ ขนุน มะม่วง ฯลฯ เลือกต้นที่โตเต็มที่ ใช้มีดที่มีลักษณะบางและคมเฉือนเอาเฉพาะเปลือกไม้ระวังไม่ให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อเยื่อไม้และตัดที่ละส่วนหมุนเวียนกันไป ประเภทที่ใช้ผล เช่น ลูกหว้า มะเดื่อ ฯลฯ จะเก็บตามฤดูกาลที่ออกผลและย้อมสีตามฤดูกาลนั้นๆ ส่วนคำแสนั้น สามารถเก็บไว้ใช้นอกฤดูกาลได้และเก็บได้นาน ประเภทที่ใช้หัวหรือเหง้า เช่น ขมิ้น จะจัดเก็บและย้อมสีในฤดูร้อนเลือกใช้เฉพาะหัวหรือเหง้าที่แก่จัด ส่วนหัวหรือเหง้าเล็กๆ ฝังไว้ในดินตามเดิม เมื่อถึงฤดูฝนเหง้าเล็กๆ เหล่านั้นจะเจริญเติบโตเองตามธรรมชาติ ชุมชนจึงได้รับประโยชน์จากองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับและนำมาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ พร้อมทั้งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนในด้านการว่างงานตามฤดูกาลได้ และสามารถสืบทอดให้ชนรุ่นหลังต่อไปได้

เยาวลักษณ์ หมวดยอด และคณะ (2548) สรุปในรายงานการวิจัย “การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการทำงานกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ตำบลบ้านยาง อำเภอคีรีรัฐนิคม จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ไว้ว่า การวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาทฤษฎี การดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพสินค้าและการบริหารจัดการกลุ่มโดยการเรียนรู้จากพื้นที่ที่ศึกษาดูงาน ค้นหาองค์ความรู้ภูมิปัญญาการใช้สีธรรมชาติจากผู้รู้ที่อยู่ในชุมชนโดยสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน เก็บตัวอย่างพันธุ์พืชและวัตถุดิบที่ให้สีธรรมชาติจากการสำรวจครั้งที่ 1 และ 2 ทดลองนำวัตถุดิบและพืชที่ได้จากการสำรวจมาทดลองสกัดสี ผสมสีและย้อมสีศึกษาข้อมูลสภาพการตลาดและความต้องการของกลุ่มลูกค้าในเรื่องรูปแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้แบบสอบถามศึกษาแนวทางในการพัฒนาวิธีการเก็บถนอมวัตถุดิบและวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีความหลากหลายมากขึ้น ระยะที่ 2 ศึกษาตัวอย่างพันธุ์พืชและวัตถุดิบที่ให้สีธรรมชาติ โดยการสำรวจในบริเวณชุมชนใกล้เคียง ทดลองนำวัตถุดิบและพืชที่ได้จากการสำรวจมาทดลองสกัดสี ผสมสี และย้อมสี ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยที่ผ่านมาทางคณะผู้วิจัยได้มีข้อสรุปในการดำเนินการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อไปภาคหน้า

การทำผ้ามัดย้อม ผู้ปฏิบัติมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการทดสอบผืนผ้า เพื่อที่จะได้ใช้สีย้อมให้ถูกต้องกับชนิดของเส้นใย การขจัดสิ่งสกปรกบนผืนผ้า เช่น ผ่าดิบ การกำจัดสารเคมีที่ใช้ตกแต่ง (Resin) หรือแป้งที่ลงเส้นด้าย ตัดมาจากขบวนการทอผ้า และที่สำคัญที่สุด ควรจะรู้ถึงวิธีการใช้สีย้อมผ้าประเภทต่างๆ เป็นอย่างดี

เราสามารถทำผ้ามัดย้อมได้กับผ้าแทบทุกชนิด ทั้งนี้ เราควรจะต้องมีความเข้าใจถึงชนิดของผ้าที่จะนำมาใช้ เป็นผ้าอะไร ชนิดใด เช่น ผ้าลินิน ผ้าฝ้าย ผ้าไหม หรือผ้าที่ทำมาจากเส้นใยประดิษฐ์ เราจึงเลือกชนิดของสีย้อมให้ถูกกับเส้นใยที่จะนำมาทำ สีย้อมที่จะใช้เส้นใยแต่ละประเภทมีความเหมาะสม และวิธีการย้อมเฉพาะเท่านั้น จะนำสีประเภทที่ไม่เหมาะสมกับชนิดของเส้นใยนั้นๆ ไปย้อม สีก็จะไม่ติด หรือติดแต่จะไม่ได้ความเข้มและความทนตามที่เราต้องการ

จากการดำเนินการวิจัยทางคณะผู้วิจัยได้เรียนรู้การจัดการบริหารจัดการกลุ่มผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเรียนรู้เรื่องสีธรรมชาติเพิ่มขึ้น การผสมสีเทคนิคการย้อม ใช้น้ำต่างน้ำปูนใส สนิมเหล็ก ทำให้เกิดสีเข้มขึ้น ด้านการมัดลายมีหลายแบบได้อบรมแบบใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอย่างเช่น การมัดลาย แบบเชือกฟาง สายยาง การทับผ้า การออกแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้าสำเร็จรูป หมวก กระเป๋า ผ้าสารพัดประโยชน์ การสำรวจพืชในท้องถิ่นได้เรียนรู้เพิ่มขึ้นและได้ทราบแหล่งสี (หัวสี ต้นพลับ) พบมากบริเวณป่าพรุ รู้จักการนำพืชที่มีรสฝาด เปรี๊ยะ ขม มาสกัดสี ทำให้สีติดทนนาน ได้ศึกษาภูมิปัญญาคนต่างภาค เช่น ไปศึกษาดูงานที่จังหวัดเชียงใหม่ ได้รู้ความเป็นอยู่ของชาวไทยภูเขา คนภาคเหนือ ได้เรียนรู้คนในชุมชนสมัยอดีต ปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างกันมาก อดีตทำเองใช้เอง ไม่ต้องพึ่งปัจจัยภายนอก ความเป็นอยู่สุขสบาย มีเวลาได้นอนพักผ่อน เรื่องเงินทองแต่ละวันแทบไม่ได้ใช้เลย การจัดการกระบวนการพัฒนาจิตใจคนให้อยู่ในสังคม ได้ทำแบบสอบถามความต้องการของลูกค้าแต่ละเพศ วัย เพื่อศึกษาการใช้ผลิตภัณฑ์ ได้คำนึงถึงการนำวัสดุ สิ่งแวดล้อมรอบชุมชนมาแปรรูปให้เกิดคุณค่า เช่น เปลือกเงาะ เปลือกเนียง มาสกัดเป็นสีได้ ไม่จำเป็นต้องใช้เคมี

บทที่ 4

กระบวนการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เกิดจากการขยายผลของคุณชาลีพะ กามาเซะ หัวหน้าโครงการวิจัย “ศึกษาปัจจัยส่งเสริมภาวะโภชนาการเด็กอายุ 0-72 เดือน บ้านชุยงบาโร๊ะ หมู่ที่ 5 ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา” ที่ได้ผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและได้เชิญชวนให้กลุ่มอาชีพได้ใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแก้ปัญหาด้วยตัวของชุมชนเอง จึงเป็นที่มาของการเกิดโครงการนี้ขึ้น

รู้จักกลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะผ่านกิจกรรมของ อสม.

วันที่ 26 ธันวาคม 2549 ณ โรงเรียนตาดิคาบ้านตอเปือแก ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา การจัดเวทีให้ความรู้ด้านโภชนาการเพื่อแก้ไขปัญหาเด็กขาดสารอาหาร เป็นความร่วมมือระหว่างโรงพยาบาลรามัน โครงการบัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (บอ.มอ.) และหน่วยประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีปลัดประจำตำบล หัวหน้าหน่วยสันติสุขมาร่วมงาน

นอกจากจะจัดกิจกรรมแล้ว ยังมีโอกาสได้พบกับสมาชิกของกลุ่มที่ผลิตผ้าบาติก หมู่ที่ 3 ตำบลกายูบอเกาะ มีสมาชิก 15 คน ผลิตเป็นลวดลายดอกไม้ มีการตัดแปลงเป็นผ้าเช็ดหน้า ผ่าถุง ส่งต่อให้ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า มีอาจารย์มาสอนบาติก 40 ชั่วโมง เรียนตั้งแต่ 12.00-16.00 น.

อาจารย์ที่สอนคือ อาจารย์เสรี ด้วงเหมือน เลขที่ 113 ถนนอาคารสงเคราะห์ ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทร. 073-243360 086-6970075 แกนนำกลุ่มผ้าบาติก นายดำรงค์ นะยะอิ โทร.086-2856772 นางอามีเนาะ เซะกะมิ โทร.084-7507994

เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยต่อไป

ถอดบทเรียนกลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ

วันที่ 26 มกราคม 2550 ณ ที่ทำการกลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ทำการถอดบทเรียนความเป็นมาของกลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ ได้ความว่า กลุ่มฯ ตั้งขึ้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2549 ในช่วงนั้นมี 2 กลุ่ม คือกลุ่มบาติกบ้านบือยง มีสมาชิก 15 คน และกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ มีสมาชิก 10 คน ตั้งขึ้นหลังจากการไปประชุมร่วมกับส่วนราชการ สมาชิกหลายคนมีความสนใจเรื่องงานปักเย็บเป็นทุนเดิม จึงต้องการผลิตผ้าบาติกมาใช้ตัดเย็บ ต่อมา สมาชิกกลุ่มบาติกบ้านบือยงลดลงจาก 15 คน เหลือเพียง 5 คน ส่วนกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะยังรวมกลุ่มเหนียวแน่น สมาชิกกลุ่มบาติกบ้านบือยงจึงมารวมเข้ากับกลุ่มพงจือเนื้อเริะ จึงได้เหลือเป็นกลุ่มเดียว

ศักยภาพของกลุ่มได้ผลิตผ้าบาติกใน 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ ผ้าบาติกสำหรับตัดเย็บเสื้อผ้า ใช้ผ้าฝ้าย (cotton) หลาละ 60 บาท และบาติกสำหรับทำผ้าโสร่ง ใช้ผ้าหลาละ 35 บาท ในครั้งหนึ่งจะ

ผลิตได้ 2 ผืนๆ ละ 4 หลา กำลังคนที่มาร่วมผลิตครั้งละ 5 คน ใช้เวลาช่วง 14.00-17.00 น. การตลาด ยังจำหน่ายในโอกาสที่มีผู้มาสั่งเพื่อใช้ในเทศกาลต่างๆ เช่น งานรายออพอซอ รายอแน รายอฮัจญี รูปแบบที่ผลิตได้นอกจากเสื้อผ้าแล้ว ยังมีผ้าโสร่ง ผ้าเช็ดหน้า เข็มกรอบรูป ล่าสุดที่ทดลองทำคือ ปลอกหมอน ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคือ “ดอกดาหลา” ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำเมืองเบตง

ปัญหาที่กลุ่มพบ คือ สถานที่คับแคบ ไม่มีที่ตากผ้าบาติก ในช่วงฤดูฝนจะทำผ้าบาติกไม่ได้ ลวดลายยังไม่หลากหลาย การเก็บลวดลายจะเก็บเฉพาะโครงร่างของลายในกระดาษ ไม่ได้เก็บผลงานที่ทำได้ ขาดทักษะการคิดค้นผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายมากกว่าที่ผลิตเสื้อผ้า การบริหารจัดการ การแบ่งปันผลกำไรยังไม่ชัดเจน ถ้าต้องตัดเย็บ อุปกรณ์ไม่พอ โดยเฉพาะจักรเย็บผ้า ซึ่งทาง อบต. กายูบอเกาะ รับว่าจะลงไปสำรวจดู

พัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2550 ณ บ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ผ้าสักก็ ใช้ทำผ้าโสร่ง ผ้าปูยี่ เป็นผ้ามันๆ ผ้าฝ้าย เหมาะกับการตัดเป็นเสื้อผ้าชุดเพราะสวมใส่แล้วจะไม่ร้อน

นายพงศกร วงษ์หงส์ บัณฑิตอาสาสามมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รับหน้าที่เป็นวิทยากร กระบวนการ กล่าวทักทายและทบทวนเนื้อหาการพูดคุยเมื่อครั้งที่แล้วว่า กลุ่มจากเดิมมีสมาชิกทั้งสองหมู่บ้าน คือ บ้านต่อแลกับบ้านพงจือเนื้อเระ ต่อมาสมาชิกบ้านต่อแลหลายคนลาออกจนสมาชิกเหลืออยู่น้อย จึงมารวมกับกลุ่มบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ การดำเนินการของกลุ่มมีปัญหาที่ตลาดวางจำหน่ายยังแคบ ขายได้เฉพาะช่วงเทศกาล และการรับรายการสั่งทำเท่านั้น ปัญหาที่กลุ่มยังขาดทักษะการออกแบบลวดลาย สำหรับลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์คือ ดอกดาหลา การบริหารจัดการยังไม่ลงตัว

หลังจากถอดบทเรียนของกลุ่มฯ แล้ว สมาชิกกลุ่มฯ ได้หารือจนได้วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยร่วมกัน ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ทั้งการออกแบบลวดลาย คิดค้นรูปแบบใหม่ๆ จากเดิมทำผ้าโสร่ง ผ้าชุด ปลอกหมอน กลุ่มฯ ทดลองที่จะตัดเย็บเสื้อผ้า แต่ยังมีปัญหาเรื่องเครื่องจักรมอบหมายให้ปรึกษาจาก อบต. วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นคือ ผ้า สี ปากกาจันติ้ง หรือ ปากกาเขียนเทียน สลิเกต โซดาไฟ พู่กัน แปรงทาสี กะละมัง ที่เขียนลายกระดาษ ต้องการพัฒนาลวดลาย ไม่ให้สีหลุดหรือมีรอยดำหรือตำหนิ เทคนิคการผสมสลิเกต ควรมีอัตราส่วนเท่าใดจึงจะดีที่สุด

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ต้องการตัดเย็บเสื้อผ้าชุดของผ้าบาติก ผ้าคลุมจากใยสังเคราะห์ ทำลวดลายผ้าบาติก ปักจักรแล้วใส่เพชร

3. การบริหารจัดการ การบริหารจัดการ ยังไม่เป็นระบบ ปัจจุบันแบ่งการทำงานเป็น 3 กลุ่มๆ ละ 5 คน ทำงานเป็นกะ เพื่อให้ทุกคนสามารถเรียนรู้ครบทุกคน

4. ศึกษาดูงานที่กลุ่มบาติกอ่าวมะนาว จังหวัดนราธิวาส และกลุ่มทอผ้าเกาะยอ จังหวัดสงขลา แห่งละ 2 วัน

5. เรียนรู้การเงิน บัญชี

6. สรุปรายเรียน ประชุมที่มวิจยเดือนละครั้ง

สำหรับปัญหาด้านการตลาด ยังไม่นำมาแก้ไข ให้ใช้ระบบเครือข่ายจำหน่ายผ้าบาติกไปก่อน

วันที่ 7 มิถุนายน 2550 ณ บ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ปรับปรุงข้อเสนอโครงการ โดยเพิ่มเติมข้อมูลจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ทบพวนชื่อโครงการ วัตถุประสงค์ เลือกสถานที่ศึกษาดูงาน 2 แห่ง คือ บ้านกูปู ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส และกลุ่มบาติกเกาะใหญ่ อำเภอกระแสดินทร์ จังหวัดสงขลา แก้ไขชื่อที่มวิจยให้ถูกต้อง เพิ่มเติมที่มวิจยโดยให้บัณฑิตอาสาฯ เข้ามาช่วยในตำแหน่งเลขานุการและบัญชี ให้แจกแจงรายละเอียดค่าใช้จ่ายในวัสดุการฝึกทักษะบาติก

ออกแบบการทดลองการใช้สีกับผ้าแต่ละชนิด เช่น ผ้าฟูยี หรือ เรยอง (Rayon) ใช้สีชนิดใด หรือยี่ห้อใดจึงจะติดเนื้อผ้าได้ดี ปริมาณการผสมเนื้อสี การใช้สีที่เกิดมีอัตราส่วนผสมกับน้ำเป็นเท่าใด จึงจะเคลือบสีให้ติดกับเนื้อผ้า ทดลองการซักล้างพิสูจน์ความติดทนด้วยวิธีต่างๆ เช่น ผงซักฟอก โซดา น้ำยาซักผ้าขาว

วันที่ 15 มิถุนายน 2550 ณ บ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ทบพวนรายชื่อที่มวิจย รวบรวมประวัตินักวิจยประกอบข้อเสนอโครงการ และแจ้งข่าวให้สมาชิกทราบ เกี่ยวกับงบประมาณส่งเสริมอาชีพระดับตำบลของสำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นการส่งเสริมอาชีพเพื่อ มุ่งสู่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ซึ่งมีให้ทุกปีๆ ละ 100,000 บาทต่อตำบล ทางกลุ่มฯ มีความเห็นว่าควรเสนอโครงการของงบประมาณสนับสนุน 50,000 บาท แบ่งเป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ในการทำของชำร่วยจากผ้าบาติกและงบประมาณในการศึกษาดูงาน

เตรียมความพร้อมที่มวิจย

25 ตุลาคม 2550 ณ บ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ชี้แจงโครงการวิจย อธิบายรายละเอียดในสัญญาโครงการ ทบพวนบทบาทที่มวิจยในการบริหารจัดการโครงการ อธิบายการใช้จ่ายงบประมาณ การบันทึกค่าใช้จ่ายในแบบฟอร์มการเงินของ สกว. ประเภทต่างๆ ให้เข้าใจ พร้อมกับฝึกการบันทึกค่าใช้จ่าย วางแผนการฝึกทักษะทำผ้าบาติก การประสานวิทยากรมาช่วยสอนเพิ่มเติม

สืบค้นประวัติการแต่งกายของคนในชุมชนในอดีต

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ลงพื้นที่สอบถามประวัติการใส่เครื่องแต่งกายของชาวบ้านในพื้นที่ และถ่ายภาพชุดพื้นเมืองที่ชาวบ้านเก็บรักษาไว้ โดยวัตถุประสงค์ก็เพื่อที่จะสามารถประยุกต์ลวดลายจากเครื่องแต่งกายสมัยก่อน มาดัดแปลงเป็นลวดลายบาติกของกลุ่มฯ ในปัจจุบันได้

ขั้นตอนการทำงานเริ่มจาก หาข้อมูลโดยสอบถามบุคคลรุ่นเยาว์ รุ่นยาย เกี่ยวกับพัฒนาการของเครื่องแต่งกายในสมัยก่อน จัดหาและรวบรวมเสื้อผ้าสมัยก่อน เตรียมกล้องถ่ายรูปและบันทึกภาพเก็บไว้

บทเรียนที่ได้จากการจัดกิจกรรม

1. ทีมวิจัยได้ความรู้ในเรื่องพัฒนาการการแต่งกายที่สามารถประยุกต์มาเป็นลวดลายของผ้าบาติกได้
2. ได้แนวคิด รูปแบบที่หลากหลายเป็นเอกลักษณ์ ตรงกับความต้องการของลูกค้าและผู้บริโภคในท้องถิ่น

ปัญหาและอุปสรรค

เสื้อผ้าสมัยก่อนหายาก คนรุ่นก่อนไม่นิยมเก็บไว้

ฝึกทักษะการผลิตผ้าบาติก

วันที่ 16 มกราคม 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาบูกอบเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ฝึกเขียนลวดลายบาติก โดยเริ่มเรียนรู้วิธีการขึงผ้าให้ตึง การจัดวางลวดลาย การวาดลวดลายอย่างง่าย ลงเทียนตามลวดลายที่ร่างไว้ เทคนิคการลงเทียน เนื้อเทียนที่ละลายจากความร้อนต้องไม่ร้อนจนเกินไป เพราะจะทำให้เส้นเทียนฟู ทำให้เส้นเทียนบาง เวลาลงสีจะทำให้สีซึมจนเลอะได้

วันที่ 17 มกราคม 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาบูกอบเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ฝึกขั้นตอนการทำเส้นสี เริ่มจากขึงผ้า ใช้ฟูกันจุ่มสี ร่างตามภาพที่วาดไว้ รอจนสีแห้งสนิท ใช้เทียนเขียนสีดำ เสร็จแล้วใช้ไฮเตอร์ผสมน้ำ ฉีดล้างส่วนสีที่ไม่ต้องการออก รอจนผ้าแห้งระบายสีตามต้องการ นำไปรีดโดยใช้หนังสือพิมพ์รองทั้งสองด้าน ให้เทียนละลายจนหมด นำผ้าลงน้ำยาซิลิเกต นำไปต้มเพื่อนำเทียนออกจากเนื้อผ้า ซักล้างอีกรอบ

วันที่ 18 มกราคม 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาบูกอบเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เรียนรู้เรื่องการผสมสี เริ่มจากแม่สีทั้ง 3 สี คือ เหลือง แดง น้ำเงิน จากนั้นนำแม่สีมาผสมกันในอัตราส่วน 1 : 1 จะได้สีใหม่ๆ เพิ่มอีก 3 สี และเมื่อนำแม่สีกับสีที่ผสมจากแม่สีทั้ง 6 สี มาผสมกันอีกครั้งในอัตราส่วน 1 : 1 จะได้สีเพิ่มเติมอีก 7 สี รวมทั้งสิ้น 13 สี จากนั้นเรียนรู้เทคนิคการเจือจางเนื้อสีให้เหมาะกับการวาดด้วยฟูกัน

วันที่ 29 มกราคม 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาบูกอบเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ฝึกการออกแบบลวดลาย เริ่มจากการเรียนรู้ประเภทของลวดลายที่นิยมวาดลงบนผืนผ้าบาติก ขนาดของผ้าที่เหมาะสมสำหรับการนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ผ้าเช็ดหน้า ผ้าคลุมศีรษะสตรีมุสลิม ผ้าปูโต๊ะ และชุดเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่างๆ การจัดวางลวดลาย การเลือกใช้สีให้เกิดจุดเด่น เทคนิคการวาดสีซ้อนกันหลายชั้น การสร้างแบบเสื้อสำหรับการวางลวดลาย

วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ ตำบลกาญจนาภิเษก อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เรียนรู้การผลิตผ้าคลุมผสมสตรีมุสลิมโดยใช้ลวดลายแบบบาติก การเลือกใช้นี้อผ้า การผสมสีให้ติดแน่นกับเนื้อผ้า หลักการผสมสีที่เกิดสำหรับเคลือบสีที่วาดให้เหมาะกับเนื้อผ้าที่มีความหนา-บางแตกต่างกัน

วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ ตำบลกาญจนาภิเษก อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สสำรวจของใช้ในชีวิตประจำวัน ที่น่าจะดัดแปลงโดยบาติกได้

สรุปทเรียนจากการจัดกิจกรรม

1. ทีมวิจัยบางส่วนสามารถเขียนลวดลาย และมีความคิดสร้างสรรค์ คิดค้นลวดลายได้หลากหลายขึ้น
2. การลงเทียน ทีมวิจัยบางส่วนชำนาญการลงเทียนมากขึ้น สามารถเข้าใจอุณหภูมิของเทียนว่า ต้องใช้เทียน อุณหภูมิแค่ไหนที่เวลาลงจะไม่ทำให้เทียนฟูหรือเทียนบาง เทียนขาด
3. การลงสี มีความกล้าที่จะลงสีที่หลากหลาย ดีขึ้นกว่าเดิม รู้จักหมวดหมู่ของสี เช่น โทนร้อน ได้แก่ สีเหลือง แดง ส้ม ฯลฯ โทนเย็น ได้แก่ สีฟ้า น้ำเงิน ม่วง ฯลฯ และรู้จักวิธีการลงสีโดยสีของดอกและสีพื้นไม่ตัดกันจนเกินไป

ปัญหาและอุปสรรค

เป็นช่วงที่มีฝนตก บางวันจะไม่สามารถผลิตผ้าได้ เนื่องจากกลุ่มฯ ยังไม่มีลานตากกว้างๆ

ทบทวนผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นระยะ

วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเริะ ตำบลกาญจนาภิเษก อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ทีมวิจัยได้แจ้งถึงกำหนดส่งรายงานการวิจัยที่จะต้องส่งภายใน 3 เดือน ซึ่งได้ขยายเวลาไปถึงวันที่ 15 พฤษภาคม 2551

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิก รายได้ ปัญหาการตลาด เช่น การขายผ้า ถ้าขายผ้าบาติกในราคาที่ถูกเกินไป เอาใจผู้ซื้อ กลุ่มฯ ก็จะไม่มีการทำอย่างไรจึงจะมีกำไร ข้อเสนอของกลุ่มฯ คือจะต้องคำนวณค่าผ้า ค่าสี ซิลิเกต และแรงงานเพื่อให้ได้ต้นทุนที่แท้จริง ก่อนบวกราคาในราคาขาย

ปัญหาผ้าขายไม่ออก เพราะอะไร อยู่ที่ลวดลาย ราคา หรือปัญหาอื่นๆ

ปัญหาสมาชิกในกลุ่ม เพิ่มขึ้นหรือลดลง สาเหตุ คนที่ออกไปเพราะอะไร คนที่เข้ามาใหม่มีแรงจูงใจอะไร

ด้านการบริหารจัดการโครงการวิจัย งบประมาณของ สกว. ทูบาท ทุกสตางค์ ที่ใช้จ่ายไปต้องมีหลักฐาน เช่น การเติมเงินโทรศัพท์ โทรถึงใคร หมายเลขอะไร คอยเรื่องอะไร ค่าใช้จ่ายที่บาท เช่น เารถไปซื้อของ ค่าน้ำมัน ระยะเวลา อุปกรณ์ที่ซื้อด้วยงบ สกว. ยังใช้ของกลุ่ม ห้ามเอาไปเป็นส่วนตัว ทาง สกว. จะเรียกคืนเมื่อใดก็ได้ จนกว่าจะครบกำหนดระยะเวลาของโครงการวิจัย

วันที่ 12 มีนาคม 2551 ณ กลุ่มผลิตผ้าบาติกบ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาญจนบุรี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ที่ประชุมที่มวิจยสรุปว่าบัญชีค่าใช้จ่ายในโครงการวิจัยต้องมีการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันเสมอ เพื่อที่ที่มวิจยจะได้รู้รายละเอียดของค่าใช้จ่ายแต่ละเดือน ภายในที่มวิจยและในฐานะของสมาชิกกลุ่มฯ ทุกคนต้องแบ่งหน้าที่กันทำ เช่น ฝ่ายบัญชี การตลาด มอบหมายให้รับผิดชอบกันทุกคน ตามตำแหน่งที่กำหนดไว้ อย่างเช่นกรณีของงบประมาณ สกว. รับมางวดแรก 82,565 บาท ขณะนี้ได้ใช้จ่ายไป 33,700 บาท คงเหลือ 48,865 บาท เป็นต้น

การใช้จ่ายงบประมาณของ สกว. ต้องมีรายละเอียดของรายรับ รายจ่าย เช่น ถ้าถ่ายเอกสาร ต้องมีรายละเอียดด้วยว่าค่าถ่ายเอกสารในเรื่องอะไร ใบเสร็จ หลักฐานการใช้จ่ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ที่ใคร ต้องมอบให้ฝ่ายบัญชีตรวจสอบเพื่อลงรายการในบัญชีด้วย

เดือนหน้าจะคุยเรื่องการปันผล รวมไปถึงค่าแรงของคนเขียนแบบ คนลงสี คนซักผ้า การหาตลาดผ้าบาติก การหาอาคารที่จะใช้ผลิตผ้าบาติก กรณีอาคารอเนกประสงค์ถูกรื้อเพื่อสร้างถนน

วันที่ 22 พฤษภาคม 2551 ณ ที่ทำการกลุ่มผ้าบาติก บ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาญจนบุรี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา ทางพี่เลี้ยงช่วยถอดบทเรียนและสรุปบททวนเนื้อหาสาระจากการศึกษาดูงานของกลุ่มที่จังหวัดนราธิวาสเมื่อเดือนเมษายนที่ผ่านมา ปัญหาอุปสรรคของกลุ่ม ตอนนี้งานวัสดุในการทำ คือ สีขาดตลาด และปัญหาการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ศึกษาดูงานกลุ่มผลิตผ้าบาติก

วันที่ 17 เมษายน 2551 ณ กลุ่มผลิตบาติก บ้านยะกัง ตำบลบางนาค อำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ ดูการผลิตผ้าบาติก ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ผลิต นำมาเปรียบเทียบ กับปัญหาที่กลุ่มผลิตผ้าบาติกพงจือเนื้อเระเจอเป็นประจำ โดยเฉพาะเวลาที่ยืนหยดบนผ้าระหว่างการวาดลวดลาย

วันที่ 25 เมษายน 2551 ณ ที่ทำการกลุ่มผ้าบาติก บ้านพงจือเนื้อเระ ตำบลกาญจนบุรี อำเภอรามัน จังหวัดยะลา สรุปบทเรียนการศึกษาดูงานกลุ่มผลิตบาติกบ้านยะกัง ในเรื่องเทคนิคการขึงผ้า การผสมสี การการต้มผ้า ที่มวิจยได้มีข้อสรุปในการปรับปรุงสถานที่ผลิตบาติกของกลุ่มฯ ได้แก่ การทำเฟรมขึงผ้าใหม่ ปรับปรุงตัวอาคาร หาสังกะสีบังลมที่แก๊ส ทำราวตากผ้า ชั้นวางสี หาร้านที่จำหน่ายสีที่เหมาะสมกับเนื้อผ้าใยสังเคราะห์ที่จะนำมาใช้กับผ้าคลุมผสมสตรีมุสลิม งบประมาณที่จะใช้จัดซื้อไม้และค่าจ้างทำเฟรมขึงผ้า ได้ระดมจากเงินสมาชิกคนละ 50 บาทต่อเดือน กำหนดกติกาบริหารจัดการกลุ่มเพิ่มเติม

ขยายผลสู่การสถาบันการศึกษา

วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2551 ณ โรงเรียนสตรีฟ้าริดาบารูวิทยา ตำบลโกตาบารู อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เข้าร่วมประชุมโครงการเขตพื้นที่สีขาว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คนดีมีโอกาสสร้างความเข้มแข็ง ป้องกันการถูกชักจูงไปในทางที่ผิด ที่มวิจยได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นค่าวัสดุและค่าวิทยากรในการจัดสอนอาชีพให้กับนักเรียนและเยาวชนที่สนใจ

บทที่ 5 ผลการวิจัย

โครงการ “แนวทางการพัฒนาทักษะฝีมือและเทคนิคการใช้สีสันทนลวดลายที่เหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติกบ้านพงจือหือเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา” มีวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านการผลิต เทคนิคการใช้สีและสารที่ช่วยให้สีเกาะยึดกับเนื้อผ้าแต่ละชนิดได้อย่างเหมาะสมในผลิตภัณฑ์ผ้าบาติก 2) เพื่อศึกษาและคิดค้นรูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกที่หลากหลาย บนพื้นฐานความต้องการของผู้บริโภคในท้องถิ่นอย่างมีเอกลักษณ์ 3) เพื่อกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มผ้าบาติกบ้านพงจือหือเระที่สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 4) เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องพัฒนาการเครื่องแต่งกาย ความเป็นมา และเส้นทางของ ผ้าบาติกจากวัฒนธรรมอินโดนีเซียถึงบ้านพงจือหือเระ ตำบลกายูบอเกาะ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา

พัฒนาการเครื่องแต่งกาย ความเป็นมา และเส้นทางของ ผ้าบาติกจากวัฒนธรรมอินโดนีเซียถึงบ้านพงจือหือเระ

บางคนเชื่อว่าบาติกมีกำเนิดมาแต่ตุรกี อียิปต์ หรือเปอร์เซีย บางคนก็ว่ามีต้นตอมาจากเมืองเกลิง ริมฝั่งทะเลโกโรมันเดลในอินเดีย ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 13 สาวชาววังของสุลต่านในชวาทดลองทำผ้าบาติกในเวลาว่าง มีการคิดค้นการสกัดสีจากเปลือกไม้ได้สีแดงและเหลือง จากเดิมที่มีแต่สีน้ำเงินจากต้นครามเท่านั้น เมื่อมีการติดต่อไปมาค้าขายกับอินเดีย จีน และอาหรับ จึงมีความรู้เรื่องการใช้สีจากสสารต่างๆ เพิ่มขึ้น เกิดการพัฒนาสีสังเคราะห์มาใช้ในงานย้อมบาติกจนแพร่หลาย

ภาพการแต่งกายของชาวตุรกีในอดีต

ภาพการแต่งกายของชาวฮินดู ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

บางตำนานว่า บาดิกมาจากอินเดีย สมัยเดียวกับที่ชาวอินเดียนับถือศาสนาพราหมณ์ นุ่งขาว สวมโจงกระเบน เมื่อชาวอินเดียบางส่วนยอมรับนับถือศาสนาอิสลามแล้ว เพื่อให้การแต่งกายไม่ เหมือนกับอินเดียนับถือพราหมณ์ จึงคิดตัดหางโจงกระเบนออกเสีย มาทำเป็นถุงกลมๆ และต่อมาก็ วิวัฒนาการทางการใช้สีเรื่อยๆ มาจนกลายเป็นถุงและมีสีต่างๆ ดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้

การแต่งกายของชาวอินเดียนในอดีตที่เข้ามาในตั้งรกรากในประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์

(ภาพจากซ้ายไปขวา) สตรีชาวดยัก (Dyak), เครื่องแบบนักรบชาวดยัก
และสตรีชนชั้นสูงชาวดยัก จากเกาะบอร์เนียว อินโดนีเซีย ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

(ภาพจากซ้ายไปขวา) การแต่งกายของชาวดยัก (Dyak) ที่ัวไป,
เจ้าหญิงแห่งบอร์เนียว อินโดนีเซีย ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

ภาพเครื่องแต่งกายนักแสดงชายหญิงชาวชวา อินโดนีเซีย ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

(ภาพจากซ้ายไปขวา) ชาวมลายูจากมินังกาเบา (Minangkabau) เกาะสุมาตรา,
 หัวหน้าเผ่าจากสุมาตรา และชุดเครื่องแบบในงานพิธีการของชาวมากัสซาร์ (Macassar)
 ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

(ภาพจากซ้ายไปขวา) เครื่องแต่งกายราชสำนักเชอริบูน (Cheribon) หมู่เกาะชวา,
 เครื่องแต่งกายชนเผ่าจากหมู่เกาะนิอัส (Nias) ชาว อินโดนีเซีย
 ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19

ภาพหญิงสาวชาวอิบัน (Iban) ในชุดเครื่องทรงสำหรับงานเทศกาลสำคัญของชนเผ่า
รัฐซาราวัก ประเทศมาเลเซีย

ภาพสตรีชาวเกอลาบิต (Kelabit) ที่เมืองบาริโอ (Bario) รัฐซาราวัก ประเทศมาเลเซีย

ขณะที่อาจารย์เอกสรศักดิ์ อังคารวัลย์ (2553) ได้เรียบเรียงประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับผ้าบาติกไว้ว่า ผ้าบาติกหรือผ้าปาเต๊ะ เป็นคำที่เรียกผ้าชนิดที่มีการทำโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีและใช้วิธีการแต้ม ระบาย หรือย้อมในส่วนที่ต้องการให้ติดสี ผ้าบาติกบางชิ้นอาจจะผ่านขั้นตอนการปิดเทียน แต้มสี ระบายสี และย้อมสีนับสิบ ๆ ครั้ง ส่วนผ้าบาติกอย่างง่ายอาจทำโดยการเขียนเทียนหรือพิมพ์เทียน แล้วจึงนำไปย้อมสีที่ต้องการ

คำว่า"บาติก" (Batik) หรือ "ปาเต๊ะ" (Batek) มาจากคำว่า Ba = Art และ Tik = จุด เดิมเป็นคำในภาษาชวา ใช้เรียกผ้าที่มีลวดลายเป็นจุด คำว่า "ติก" มีความหมายว่า เล็กน้อยหรือจุดเล็ก ๆ มีความหมายเช่นเดียวกับ คำว่า ตรติก หรือตารติก ดังนั้นคำว่า บาติก จึงมีความหมายว่าเป็นงานศิลปะบนผ้าที่มีลวดลายเป็นจุดต่าง ๆ

วิธีการทำผ้าบาติกในสมัยดั้งเดิมใช้วิธีการเขียนด้วยเทียน (Wax writing /Wax hand draw) ดังนั้น ผ้าบาติกจึงเป็นลักษณะผ้าที่มีวิธีการผลิตโดยใช้เทียนปิดในส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสี และใช้วิธีการระบาย แต้มและย้อมในส่วนที่ต้องการให้ติดสี แม้ว่าวิธีการทำผ้าบาติกในปัจจุบันจะก้าวหน้าไปมาก แต่ก็ตามแต่ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของผ้าบาติก ก็คือ จะต้องมีการผลิตโดยใช้เทียนปิดส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีหรือส่วนที่ไม่ต้องการให้ติดสีซ้ำอีก

แหล่งกำเนิดของผ้าบาติกมาจากไหนยังไม่เป็นที่ยุติ นักวิชาการชาวยุโรป หลายคนเชื่อว่ามีในอินเดียก่อนแล้วจึงแพร่หลายเข้าไปในอินโดนีเซีย อีกหลายคนเชื่อว่ามาจากอียิปต์หรือเปอร์เซีย แม้ว่าจะได้มีการค้นพบผ้าบาติกที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศอื่นๆ ทั้งอียิปต์ อินเดีย และญี่ปุ่น แต่บางคนก็ยังเชื่อว่า ผ้าบาติกเป็นของดั้งเดิมของอินโดนีเซีย และยืนยันว่าศัพท์เฉพาะที่เรียกวิธีการและขั้นตอนการทำผ้าบาติก เป็นศัพท์ภาษาอินโดนีเซีย สีที่ใช้ย้อมก็เป็นพืชที่มีในประเทศอินโดนีเซีย แท่งขี้ผึ้งที่ใช้เขียนลายก็เป็นของอินโดนีเซีย ไม่เคยมีในอินเดียเลย เทคนิคที่ใช้ในอินโดนีเซียสูงกว่าที่ทำได้ในอินเดีย และจากการศึกษาค้นคว้าของ N.J. Kron นักประวัติศาสตร์ชาวดัตช์ ก็สรุปไว้ว่าการทำโครงสร้างบาติกหรือโครงสร้างปาเต๊ะ เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนติดต่อกับอินเดีย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือบุหงารำไป หน้า 1 ไว้ว่า แม้ว่าจะมีการค้นพบลักษณะผ้าบาติกในดินแดนอื่นๆ นอกจากอินโดนีเซีย แต่ก็ยังเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น วิธีการปลียอยจะแตกต่างกัน ตามวิธีการทำผ้าของชาติต่างๆ ที่จะให้มีลวดลายสีสันผ้าบาติกของอินโดนีเซียก็น่าจะมีกำเนิดในอินโดนีเซียเอง คงไม่ได้รับการถ่ายทอดจากชาติอื่นๆ ส่วนการทำผ้าโปร่งบาติกนั้นคงมีกำเนิดจากอินโดนีเซีย ก่อนข้างแน่นอน

วิวัฒนาการการทำผ้าบาติกในอินโดนีเซีย การทำผ้าบาติกในระยะเวลาแรกคงทำกันเฉพาะในหมู่บ้านชั้นสูง หรือทำเฉพาะในวัง แต่ก็ก็มีผู้ให้ความเห็นขัดแย้งว่า น่าจะเป็นศิลปะพื้นบ้านใช้กันเป็นสามัญ ผู้ที่ทำผ้าบาติกมักจะเป็นผู้หญิงและทำหลังจากว่างจากการทำนา

ในคริสต์ศตวรรษที่ 12 ประชาชนชวาได้ปรับปรุงวิธีการทำผ้าบาติก แก้ไขวิธีการผสมสี แต่ทั้งนี้ก็วิวัฒนาการมาจากความรู้ดั้งเดิม ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 การทำผ้าบาติกผูกขาดโดยสุลต่าน และถือว่าการทำผ้าบาติกเป็นศิลปะในราชสำนัก โดยมีสตรีในราชสำนักเป็นผู้ผลิต ผ้าบาติกในยุคนี้เรียกว่า "คราทอน"(Karton) เป็นผ้าบาติกที่เขียนด้วยมือ (Batik Tulis) แต่เมื่อผ้าบาติกได้รับความ

นิยมมากขึ้นและมีลูกค้ำมากมาย การทำผ้าบาติกได้ขยายวงกว้าง มากขึ้นการผูกขาดโดยครอบครัว
 สุลต่านก็สิ้นสุดลงศิลปะการทำผ้าบาติก ได้แพร่หลายไปสู่ประชาชนทั่วไป

ผ้าบาติกในระยะแรกมีเพียงสีครามและสีชา ในศตวรรษที่ 17 ได้มีการค้นพบสีต่างๆ อีก
 เช่น สีแดง สีน้ำตาล สีเหลือง สีต่างๆ เหล่านี้ได้มาจากพืชทั้งสิ้น ต่อมาก็รู้จักผสมสีเหล่านี้ทำให้
 ออกมาเป็นสีต่างๆ ภายหลังจึงมีการค้นพบสีม่วง สีเขียว และสีอื่นๆ อีกในระยะปลายศตวรรษที่ 17
 ได้มีการส่งผ้าลินินสีขาวจากต่างประเทศเข้ามา นับเป็นความก้าวหน้าในการทำผ้าบาติกอีกก้าวหนึ่ง
 โดยเฉพาะเทคนิคการระบายสีผ้าบาติก เพราะเริ่มมีการใช้สีเคมีในการย้อมการระบายสี ซึ่งสามารถ
 ทำให้ผลิตผ้าบาติกได้จำนวนมากขึ้นและได้พัฒนาระบบธุรกิจผ้าบาติกจนกลายเป็นสินค้าออกในปี
 ค.ศ.1830 ชาวยุโรปได้เลียนแบบผ้าบาติกของชวาและได้ส่งมาจำหน่ายที่เกาะชวาในปี ค.ศ.1940
 ชาวอังกฤษก็ได้พยายามเลียนแบบให้ดียิ่งขึ้น เพื่อส่งมาจำหน่ายที่เกาะชวาเช่นเดียวกัน

ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ได้มีการทำเครื่องหมายในการพิมพ์ผ้าบาติกโดยทำ
 เป็นแม่พิมพ์โลหะทองแดง ซึ่งเรียกว่า "จ๊อบ"(Cap) ทำให้สามารถผลิตผ้าบาติกได้รวดเร็วขึ้น ต้นทุนก็
 ถูกลงทดแทนผ้าบาติกลายเขียนแบบดั้งเดิม การทำผ้าบาติกด้วยแม่พิมพ์ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์
 พื้นเมืองในลักษณะของอุตสาหกรรมในครัวเรือน ประชาชนก็เริ่มทำผ้าบาติกเป็นอาชีพมากขึ้น
 การผลิตผ้าบาติกจากเดิมที่เคยใช้ฝีมือสตรีแต่เพียงฝ่ายเดียว เริ่มมีผู้ชายเข้ามาช่วยในกระบวนการ
 ผลิตโดยเฉพาะการพิมพ์เทียนและการย้อมสีสำหรับการแต้มสีลวดลายยังใช้ฝีมือสตรีเช่นเดิม

ความนิยมในการใช้ผ้าบาติกโดยเกาะชวา เมื่อก่อนใช้กันเฉพาะสตรีและเด็กเท่านั้น ต่อมาได้
 ใช้เป็น เครื่องแต่งกายของหนุ่มสาวมี 3 ชนิด คือ

1. โสร่ง (Sarong) เป็นผ้าที่ใช้ห่ม โดยการพันรอบตัว ขนาดของผ้าโสร่งโดยทั่วไปนิยมผ้า
 หน้ากว้าง 42 นิ้ว ยาว 2 หลาครึ่งถึง 3 หลาครึ่ง ผ้าโสร่งมีลักษณะพิเศษคือ ส่วนที่เรียกว่า "ปาเต๊ะ"
 หมายถึง ส่วนที่เรียกว่า "หัวผ้า" โดยมีลวดลาย สีสันแปลกต่างไปจากส่วนอื่นๆ ในผ้าผืนเดียวกัน

2. สลีนดั่ง (Salindang) เป็นผ้าซึ่งใช้ห่มทับกางเกงของบุรุษหรือเรียกว่า "ผ้าทับ" เป็นผ้าที่
 เน้นลวดลายประดับหรือชายผ้าสลีนดั่งมีความยาวประมาณ 3 หลา กว้างประมาณ 8 นิ้ว สตรีนิยม
 นำผ้าสลีนดั่งคลุมศีรษะ

3. อุเต็ง (Udeng) หรือผ้าคลุมศีรษะ โดยทั่วไปจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ผ้าชนิดนี้สุภาพบุรุษ
 ใช้โพกศีรษะเรียกว่า "ซุรบาน"สำหรับสตรีจะใช้ทั้งคลุมศีรษะ และปิดหน้าอกเรียกว่า "เกิมเบ็น"
 (Kemben) ผ้าอุเต็งนิยมลวดลายที่เป็นกรอบสี่เหลี่ยม ผ้าคลุมชนิดนี้ไม่ปิดบ่าและไหล่เหมาะสำหรับ
 เกษตรกรที่ทำงานหนักเพื่อจะได้เคลื่อนไหวได้สะดวก

สำหรับผ้าสลีนดั่ง ภายหลังได้ทำขนาดให้ยาวขึ้นโดยใช้ผ้าหน้ากว้าง 42 นิ้ว ยาว 4-5 หลา
 ต่อมาได้มีการดัดแปลงเป็นเครื่องแต่งกายอื่นๆ ได้มีการใช้ผ้าบาติกนิยมใช้กันอย่างกว้างขวางทั้งบุรุษ
 สตรี เด็ก ที่ได้พยายามปรับปรุงและพัฒนาการทำผ้าบาติกให้มีความก้าวหน้าไปพร้อมๆ กับการ
 พัฒนาการด้านอื่นๆ จนกลายเป็นสินค้าที่ถูกใจ ต่างชาติได้จัดจำหน่ายเป็นสินค้าออก ซึ่งทำให้
 ผ้าบาติกและเทคนิคการทำผ้าบาติกแพร่หลายออกไปสู่ประเทศอื่นๆ อย่างกว้างขวาง

ในประเทศไทยมีการทำผ้าบาติกลายพิมพ์เทียนมาก่อนในปี พ.ศ.2483 ที่อำเภอสุโขทัย-ลก จังหวัดนราธิวาส โดยสองสามี-ภรรยาชาวไทยเชื้อสายมลายูชื่อ นายแวมะ แวอาลี (ปัจจุบันท่านได้ถึงแก่กรรม) และ นางแวย๊ะ แวอาแด ในยุคแรกได้ผลิตเป็นผ้าคลุมหัวสไบไหล (Kain lepas) โดยใช้วิธีแกะสลักลงลายบนมันเทศและมันสำปะหลังมาทำเป็นแม่พิมพ์ ต่อมาได้ผลิตในรูปแบบของผ้าสรองปาเต๊ะ (Batik Sarong) โดยใช้แม่พิมพ์โลหะที่ผลิตในรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะในแถบ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย ต่อมาภายหลัง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้เข้ามามีบทบาทส่งเสริมและเผยแพร่การทำผ้าบาติกพื้นฐานตามแนวคิดของกรมส่งเสริมฯ ซึ่งส่วนใหญ่มักนิยมใช้โซดาแอสเป็นสารกันสีตก ทางภาคเหนือของไทยได้มีการทำผ้าบาติกมานาน จะรู้จักในนามผ้าบาติกไยกัญชวย้อมด้วยสีอินดิโก้เพียงสีเดียวโดยฝีมือของชาวเขาเผ่าม้งในภาคเหนือ ซึ่งเข้าใจว่าน่าจะได้รับอิทธิพลศิลปะบาติกจากประเทศจีนตอนใต้

ปลายปี พ.ศ.2523 ประเทศไทยได้ถือกำเนิด “ผ้าบาติกลายเขียนเทียนระบายสี” (Painting Batik) ซึ่งเป็นผ้าบาติกที่เขียนลายเทียนด้วยจันติ้ง (Canting) ระบายสีลงลายบนผืนผ้าทั้งผืนด้วยพู่กัน ไม่มีการย้อมสีโดยใช้สี REACTIVE DYES จากประเทศมาเลเซีย ผลิตในเยอรมันแล้วเคลือบกันสีตกด้วยโซเดียมซิลิเกตเป็นสารกันสีตกแบบถาวร โดยนายเอกสรร์ อังคารวัลย์ เป็นคนแรกที่ได้นำวิธีการทำผ้าบาติกแบบระบายมาเผยแพร่วิธีการทำผ้าบาติกแนวใหม่นี้ โดยศึกษามาจากประเทศมาเลเซีย และได้เผยแพร่เป็นวิทยากรเพื่อการศึกษาครั้งแรกแก่คณาจารย์ภาควิชาศิลปะ คณะศึกษามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูยะลา (ผศ.นันทา โรจนอุดมศาสตร์ เป็นหัวหน้าภาควิชาในขณะนั้น) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 ได้มีการสอนการทำผ้าบาติกแก่นักศึกษาวิทยาลัยครูยะลาในเรื่องบาติกลายเขียนและบาติกย้อมสี

พ.ศ.2524 วิทยาลัยครูยะลา โดย ผศ.นันทา โรจนอุดมศาสตร์ ได้เริ่มทดลองทำผ้าบาติกลายเขียนระบายสี และสอนการทำผ้าบาติกเป็นกิจกรรมในรายวิชาเลือกของหลักสูตร ปกส.สูง วิชาเอกศิลปกรรม

พ.ศ.2525 สอนการทำผ้าบาติกในรายวิชาศิลปะพื้นบ้าน ในระดับปริญญาตรีศิลปศึกษา และ ได้ทำการสอนต่อมาในรายวิชาบาติก วิชาเอกออกแบบประยุกต์ศิลป์ ระดับอนุปริญญาจนถึงปัจจุบัน วิทยาลัยครูยะลาได้ทำการเผยแพร่ความรู้ทางด้านบาติกแก่ชุมชน โดยเขียนเป็นบทความลงหนังสือพิมพ์ วารสาร และทางสถานีโทรทัศน์ นอกจากนี้ ยังมีการจัดอบรมและจัดนิทรรศการเผยแพร่การทำผ้าบาติกทั้งลายเขียนและลายพิมพ์ ตามช่วงระยะเวลาดังนี้

กันยายน พ.ศ.2527 ร่วมแสดงนิทรรศการผ้าบาติก และสาธิตในงาน “กระจูด” ณ จังหวัดนราธิวาส จัดโดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม แสดงเทคนิคการทำบาติกลายเขียนเทียนระบายสี ต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรก

เมษายน พ.ศ.2528 ร่วมจัดนิทรรศการและสาธิตการทำผ้าบาติกลายเขียนเทียนระบายสีและบาติกลายพิมพ์ ในงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านทั่วประเทศ ณ จังหวัดภูเก็ต(เป็นช่วงเวลาที่บาติกลายเขียนเทียนเริ่มเข้าจังหวัดภูเก็ตเป็นครั้งแรก โดยมี อ.ชูชาติ ระวิจันทร์ (ลุงชู) อาจารย์หัวหน้า

คณะภาควิชาเอกศิลปกรรม วิทยาลัยครูภูเก็ตขณะนั้นเป็นผู้สืบสานต่อในจังหวัดแถบทะเลอันดามัน (ปัจจุบันท่านได้ถึงแก่กรรม)

พฤษภาคม พ.ศ.2529 ร่วมจัดนิทรรศการ และสาธิตการทำผ้าบาติกลายเขียนเทียนระบายสี ในงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมทั่วประเทศ ณ วิทยาลัยครูเชียงใหม่

พ.ศ.2531 ร่วมจัดนิทรรศการและสาธิตการทำผ้าบาติกลายเขียนเทียนระบายสี ณ สวนอัมพร กรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้วิทยาลัยครูยะลา ยังได้เดินทางไปจัดนิทรรศการ และสาธิตในกรุงเทพมหานครอีกหลายครั้ง อันมีผลทำให้บาติกลายเขียนเทียนระบายสีเผยแพร่ไปอย่างรวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับแพร่หลายไปทั่วประเทศมาจนถึงปัจจุบันนี้

ผศ.จุรีรัตน์ บัวแก้ว (2543) ศึกษาพัฒนาการเครื่องแต่งกายในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ไว้ดังนี้ ก่อนพุทธศตวรรษที่ 11 การแต่งกายของชาวไทยมุสลิมในภูมิภาคนี้รับรูปแบบมาจากวัฒนธรรมของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ แต่เมื่อเข้าสู่ยุคของการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามปรากฏว่าวัฒนธรรมใดที่ขัดกับหลักศาสนาอิสลามค่อยๆ ยกเลิกไป ดังเช่น การแต่งกายของชาวลังกาสุกะแต่เดิมจะคล้ายกับชาวอินเดีย คือ ชายนุ่งผ้าผืนเดียวใช้พันรอบตัว ชายผ้าด้านหนึ่งนำมาพาดไหล่เรียกว่าแบบ “โต่ตี”

สำหรับการแต่งกายของชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีวิวัฒนาการมาตามลำดับ การแต่งกายบางแบบก็เลิกใช้แล้ว อย่างเช่นชุดกระโจมอกของผู้หญิงได้เลิกใช้มาประมาณ 80 ปีมาแล้ว ทั้งที่ในอดีตเคยเป็นที่นิยมทั่วไปสำหรับใส่อยู่กับบ้าน หรือออกงานนอกบ้านโดยใช้ผ้าถุงเป็นผ้าสตีอโร (ไหม) เป็นถุงนุงยาวกรอมเท้า ผ้ากระโจมอก มักใช้ผ้าแฉะ (ผ้าไหมลายต่างๆ เช่น ลายคดกริชตามแนวนอน ลายมัดหมี่ หรือผ้าตลิวปะ (ผ้าไหมลิโป้จากจีน) หรือผ้าปาเต๊ะ และผ้าคลุมผมมักใช้ผ้าปานมีดอกสวยงาม หรือผ้าปลาวงิน (ผ้าแพรชนิดหนึ่ง ทำเป็นดอกดวงโต โดยการไ้ใบตองแห้งมัดแล้วย้อมสีพื้นของผ้า ผ้าชนิดนี้ทำในปัตตานีสมาัยก่อน) วิธีคลุมก็อาจคลุมโดยปล่อยชายทั้งสองข้างไว้ข้างหน้า หรือจะตลบชายข้างใดข้างหนึ่งให้พาดโอบไปข้างหลังก็ได้ ผู้ที่แต่งกายแบบนี้มักนิยมเกล้าผมมวยแบบโบราณ หรือปล่อยสยายลงมาเมื่ออยู่กับบ้าน

ภาพที่ในอดีตหญิงไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แต่งกายชุดกระโจมอก
เมื่ออยู่กับบ้าน ซึ่งการแต่งกายแบบนี้ได้ยกเลิกไปเมื่อ 80 ปีมาแล้ว

สำหรับผ้าคลุมผมเรียกว่าฮิญาบ (Hijab) มาจากภาษาอาหรับว่า ฮายาบา (Hayaba) แปลว่า การอ่อนน้อมต่อมตน ความสงบเสงี่ยม ซึ่งหมายถึงผู้ที่สวมผ้าคลุมผมแล้วมองดูสุภาพและสงบเสงี่ยม ดังปรากฏหลักฐานอยู่ในคัมภีร์กุรอ่าน บทที่ 24 आयะฮ์ที่ 30-32 เนื้อผ้าที่ใช้ในการผลิตผ้าคลุมผม มีหลายชนิด เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าใยสังเคราะห์ ผ้าไหม ซีฟอง เป็นต้น ผ้าคลุมผมมีหลากหลายรูปแบบ แตกต่างกันไป เพราะสตรีในแต่ละประเทศมีวิธีการใช้ผ้าคลุมผมในรูปแบบที่แตกต่างกัน บางประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่บางประเทศยังคงอนุรักษ์แบบเดิมไว้

อย่างไรก็ตาม ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าหญิงในบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มมีการใช้ผ้าคลุมผมเมื่อใด พบเพียงหลักฐานเป็นภาพถ่ายการแต่งกายของคหบดีเมืองปัตตานีในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สวมเสื้อตัวยาว แขนยาว นุ่งผ้าตาหมากรุก ห่มสไบแล้วเกล้ามวยต่ำ ส่วนคนรับใช้กระโจมอก นุ่งผ้าถุงผ้าตาหมากรุกและยังไม่มีการใช้ผ้าคลุมผม

นอกจากนี้ยังพบภาพถ่ายการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เมืองปัตตานีนั้น เริ่มมีการใช้ผ้าคลุมผมสตรีบ้างแล้ว แต่จากภาพถ่ายที่ประชาชนมารอรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ไม่ปรากฏให้เห็นว่ามีการใช้ผ้าคลุมผมสตรีแต่อย่างใด

ภาพการแต่งกายของคหบดีเมืองปัตตานีในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ยังไม่มีการใช้ผ้าคลุมผมแต่นำมาห่มเป็นผ้าสไบ

ภาพราษฎรมารอรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พลับพลาเมืองปัตตานี
สังเกตการแต่งกายของหญิงมีทั้งห่มผ้ากระโจมอก มีจำนวนน้อยที่ใช้ผ้าคลุมผม ชายสวมเสื้อ
ห่มผ้าตาหมากรุก บางรายใช้ผ้าโพกศีรษะ

ภาพชาวเมืองปัตตานีจัดขบวนแห่บุงอซิเมะ (บุงหงาสีเระ) ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อปี 2472 หญิงหุงผ้าถุง สวมเสื้อและใช้ผ้าคล้องคอ ไม่ใช่ผ้าคลุมผม ส่วนชายสวมเสื้อคอปิด แขนยาว หุงผ้าปาลักต สวมหมวกชอเก๊ะ และบางคนโพกผ้าทับหมวกกปิเยาะห์

อย่างไรก็ตาม สันนิษฐานว่าผู้หญิงมุสลิมน่าจะมีการใช้ผ้าคลุมเรื่อยมา แต่ใช้ในหลายลักษณะ ได้แก่ พาดไหล่ คลุมไหล่ คลุมศีรษะ ปิดผมบางส่วนและปิดผมทั้งหมด จนกระทั่งถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในเดือนธันวาคม พ.ศ.2481 ได้แถลงนโยบายสำคัญคือการนำประเทศไทยเข้าสู่ความเป็นอารยะ

สำหรับนโยบายการสร้างชาติทางวัฒนธรรมนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งประเทศ โดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้หญิงหุงผ้าโสร่งและคลุมผมตามประเพณีนิยมของผู้นับถือศาสนาอิสลาม ข้าราชการท้องถิ่นได้รับคำสั่งให้ชักจูงผู้หญิงมุสลิมเปลี่ยนเป็นหุงผ้าถุงแบบไทย กระโปรงแบบฝรั่ง และสวมหมวกแทนผ้าคลุมผม จากคำสั่งส่วนกลางดังกล่าว กรมการจังหวัดปัตตานีได้รายงานกลับมาว่า ในชั้นแรกชาวไทยมุสลิมไม่ยอมเปลี่ยนแบบเครื่องแต่งกาย จึงต้องเรียกประชุมชี้แจงว่าผู้ที่แต่งกายแบบเดิมจะไม่ได้รับความสะดวกในการติดต่อกับราชการ

เมื่อหมดสมัยรัฐนิยมประชาชนก็หันมาแต่งกาย ตามแบบท้องถิ่นนิยม และค่อยๆ พัฒนาตามแบบของผู้หญิงในประเทศสหพันธรัฐมาลายู (มาเลเซียตะวันตกในปัจจุบัน) และอินโดนีเซีย เช่น ชุดกุรง กบายอ เป็นต้นช่วงนี้มีทั้งใช้ผ้าคลุมผมและไม่ใช้ ผู้หญิงสูงวัยมักใช้ผ้าปานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผืนใหญ่คลุมศีรษะ แต่หญิงสาวนิยมใช้ผ้าผืนเล็กชนิดบางทั้งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและสี่เหลี่ยมจัตุรัสคลุมไหล่หรือพาดไหล่

ต่อมาการแต่งกายของผู้หญิงไทยมุสลิมได้พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง โดยเฉพาะเป็นที่นิยมในหมู่หญิงสาว ลักษณะคล้ายเสื้อกบายอแต่เน้นรูปทรงกว่า เสื้อแบบนี้เรียกว่า “บานง” เป็นเสื้อที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินโดนีเซีย ส่วนสตรีที่เป็นฮัจญ์ นิยมคลุมผมห่มด้วยผ้า 2 ผืนๆ หนึ่งในผ้าสีขาวบางๆ มีลวดลายเล็กๆ หรือไม่มี เรียกว่า “มื่อดูวาเราะห์” เป็นผ้าที่ซื้อมาจากซาอุดีอาระเบีย ใช้สำหรับปิดผมให้มิดชิด และอีกผืนหนึ่งเป็นผ้าปานสำหรับคลุมตามประเพณีท้องถิ่น

เมื่อมีกลุ่มดะวะห์มาช่วยเผยแผ่ศาสนา ทำให้ศาสนาอิสลามมีบทบาทต่อการแต่งกายของชาวไทยมุสลิมมากขึ้น แต่เดิมลักษณะการแต่งกายเป็นศาสนาวัดนธรรมอยู่แล้ว แต่อาจมีบางอย่างที่ขัดต่อศาสนาบ้าง เมื่อมีการเผยแผ่หลักปฏิบัติในการแต่งกายให้ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลาม โดยถือว่าการเปิดเผยอวัยวะบางส่วนจากร่างกายเป็นการไม่เหมาะสม บริเวณที่ควรปกปิดสำหรับผู้ชาย ได้แก่ อวัยวะตรงกลางลำตัวตั้งแต่บั้นเอวลงไปถึงกลางน่อง ถ้าเป็นหญิงต้องปกปิดทั่วร่างกาย เว้นแต่ใบหน้ากับมือเท่านั้น ขณะนี้จึงมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการแต่งกายของชาวไทยมุสลิมขนานใหญ่ กล่าวได้ว่าเป็นการปฏิวัติการแต่งกายที่ย่อมได้ ฉะนั้น ภาพการแต่งกายคล้ายชาวอาหรับ ชาวปากีสถาน ชาวบังกลาเทศและอื่นๆ ได้ปรากฏให้เห็นตามท้องถิ่น แต่ในขณะเดียวกัน เอกลักษณะการแต่งกายดั้งเดิมก็ถูกดัดแปลงให้เข้ากับหลักศาสนาอิสลามและสมัยนิยมตามลำดับ

ในปัจจุบันมีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหรือปอเนาะเกิดขึ้นทั่วไปในท้องถิ่น แต่ละโรงเรียนกำหนดให้นักเรียนหญิงแต่งกายปกปิดให้มิดชิดตามหลักศาสนาอิสลาม ในระยะแรกเรียกชุดนี้ว่า ชุดดะวะห์ (ตามชื่อกลุ่มดะวะห์) ต่อมาเป็นที่รู้จักกันในชื่อชุด ฮิญาบ ซึ่งประกอบด้วยเสื้อกุรงสีขาว ผ้าถุงสีพื้นยาวกรอมเท้า จุดเด่นของชุดนี้คือ ผ้าคลุมผมห่มซึ่งประกอบด้วยผ้าสีดำสำหรับปิดผมแล้วคลุมทับด้วยผ้าขาวหรือดำยาวคลุมไหล่อีกชั้นหนึ่ง

ในสมัยโบราณ ชายนิยมแต่งกายด้วยชุดปุมอปอดอง ซึ่งปัจจุบันไม่นิยมแล้ว ประกอบด้วยเสื้อคอกลมสีขาว ผ้าหน้ายาวพอสวมควร สวมทางศีรษะได้ ติดกระดุมสามเม็ด แขนสั้น ส่วนผ้าที่นุ่งมีลักษณะเหมือนผ้าขาวม้า ทำด้วยสีสันค่อนข้างฉูดฉาด มักเย็บเป็นถุง ใช้นุ่งทับบนเสื้อ วิธีนุ่งต้องให้ชายทั้งสองข้างห้อยอยู่ตรงกลางเป็นมุมแหลม (ลักษณะเช่นนี้เรียกว่าปุมอปอดอง) มีผ้าเย็บเป็นผ้าจากเมืองจีนคล้ายแพรดอกในตัวหรือไหม เป็นผ้าที่มีขนาดเล็กกว่านุ่งทับบนผ้าปุมอปอดองอีกชั้นหนึ่ง เสร็จแล้วเหน็บกริชหรือหอกด้วยก็ได้ การแต่งกายแบบนี้นิยมใช้σταแวงโพกศีรษะ ภาษามลายูเรียกว่า สตางัน หรือ สตาง เป็นผ้าโพกศีรษะที่พับเป็นรูปต่างๆ นอกจากนี้ยังมีภาพวาดขงกะทักพไทยชนป็นใหญ่นางพญาตานีลงเรือสำเภา เป็นรูปชายแต่งกายแล้วมีผ้าโพกศีรษะซึ่งในสมัยนี้อาจจะยังไม่นิยมสวมหมวกกปิเยาะห์ ในขณะที่เดียวกันจากภาพถ่ายเจ้าเมืองของ 7 หัวเมืองในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สะท้อนให้เห็นการใช้หมวกรูปทรงต่างๆ โดยเฉพาะหมวกชอเก๊ะเริ่มปรากฏให้เห็นแล้ว

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชนชั้นปกครองและข้าราชการนิยมใช้ผ้าโพกศีรษะเมื่อแต่งกายด้วยชุดท้องถิ่นและชุดเครื่องแบบข้าราชการ จนกระทั่งสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีการแต่งกายด้วยชุดสากลนิยมและชุดข้าราชการมักใช้หมวกชอเก๊ะ ส่วนประชาชนสวมเสื้อแขนสั้น นุ่งผ้าตาหมากรุกแล้วโพกศีรษะ ในอดีต หมวกชอเก๊ะทำด้วยผ้ากำมะหยี่สีดำ มีทั้งที่ทำในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้และสั่งซื้อจากอินโดนีเซีย นิยมใช้ทั่วไปเวลาออกนอกบ้าน รวมทั้งไป

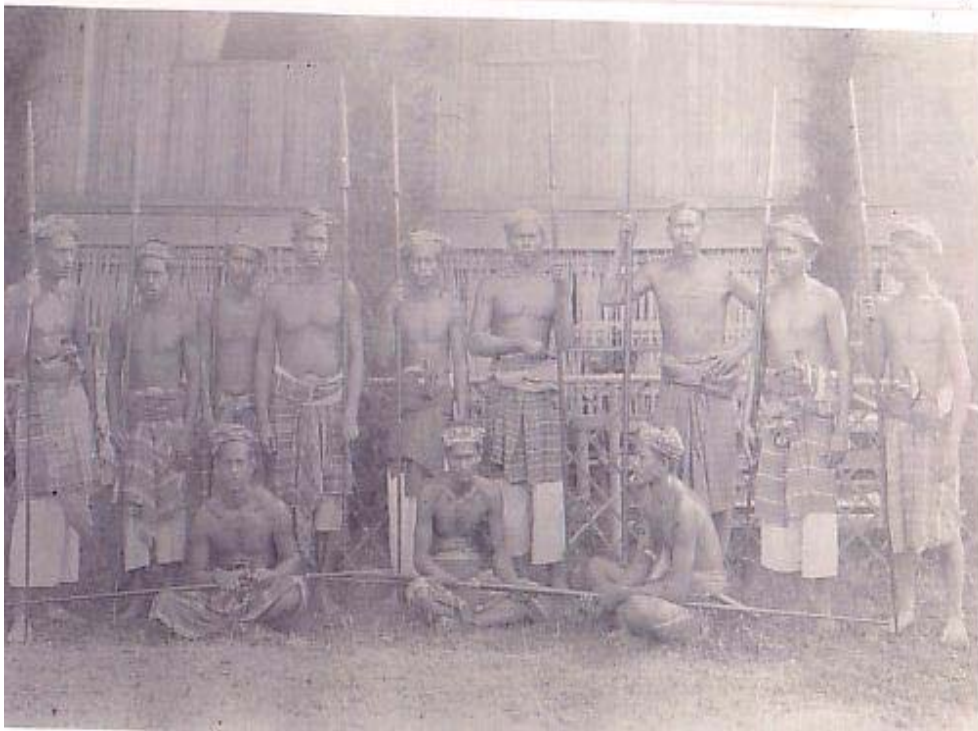
ละหมาดที่มัสยิด ต่อมาความนิยมลดลง เนื่องจากหมวกกปิเยาะที่ใช้สะดวกกว่า แต่ในปัจจุบันมีการนำเข้าหมวกซอเก๊ะจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากประเทศแถบตะวันออกกลาง

ภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(ประทับยืนทางขวามือ) ทรงฉลองพระองค์เสื้อดีโละบลาอ ทรงพระภูษาปาลิกัด พระมาลาซอเก๊ะตามแบบชายไทยมุสลิม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อเสด็จประพาสหัวเมืองมลายู

ภาพพระยาพิทักษ์ธรรมสุนทรหริศรสุรบดินทร์หริทรภักดี (เต็งกูเดร์) ผู้กำกับทำนุบำรุง
ราชการเมืองปัตตานี สวมเสื้อแขนยาว คอปิด หุ่นผ้าปาปลักัด โปกผ้าที่ศีรษะ (स्ताแง)

ภาพพลทหารเมืองปัตตานีหุงผ้าถุงแล้วหุงผ้าตาหมากรุกแบบปุมอปอตอง โปกผ้าที่ศิระษะ

ภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดซื้ออาหารพระราชทาน
ราษฎรเมืองปัตตานีในงานฉลองศาลาวัดตานีหฺรสมุสเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2448
ในภาพจะเห็นข้าราชการเมืองปัตตานีสวมเสื้อคอปิด หุงผ้าปาปลักัด โปกผ้าที่ศิระษะ

ต่อมาชายมุสลิมเมื่อแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแล้วจะสวมหมวกซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ หมวกชอเก๊ะ และหมวกปิเยาะห์ คำว่าหมวกปิเยาะห์นั้นเป็นคำภาษาอาหรับว่า Kupiah หรือ Tokiah สันนิษฐานว่าประเพณีการสวมหมวกปิเยาะห์นั้นเข้ามาพร้อมกับการรับนับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากการสวมหมวกปิเยาะห์ถือเป็นสัญลักษณ์ของศาสนิก ชายมุสลิมใช้สวมศีรษะ เพราะยึดท่านศาสดาและผู้นำทางศาสนาเป็นแบบอย่างของการแต่งกาย ใช้สวมได้ตลอดเวลาถือเป็นสิ่งที่ดีงาม รูปทรงของหมวกปิเยาะห์บางแบบจะคล้ายคลึงกับหมวกของนักบวชหรือผู้นำทางศาสนายิวและศาสนาคริสต์ แต่เดิมหมวกปิเยาะห์ใช้ในกลุ่มโตะครุและโตะปาเก และค่อยๆ ขยายไปสู่ชายมุสลิมทั่วไป

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พบหลักฐานเป็นภาพถ่ายที่ชาวเมืองปัตตานีจัดขบวนบุหงาสีระเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระองค์ ประชาชนแต่งกายด้วยเสื้อต่อโลบกลางอโปกผ้าที่ศีรษะ ส่วนข้าราชการสวมเสื้อคอปิดแขนยาว สวมหมวกชอเก๊ะ ซึ่งส่วนใหญ่จะนิยมสีดำ อย่างไรก็ตามเมื่อประมาณร้อยกว่าปีมาแล้ว ความนิยมใช้หมวกปิเยาะห์สีขาวเริ่มปรากฏให้เห็น ซึ่งชาวไทยมุสลิมจะใช้เวลาไปทำพิธีละหมาดกับเวลาไปศึกษาหาความรู้ทางศาสนาอิสลาม

แต่เดิมหมวกปิเยาะห์สีขาวนี้นิยมใช้กันในหมู่ชาวอาหรับ แต่ทางภาคใต้ก็มีผู้สวมใส่เป็นประจำ ไม่ว่าจะไปที่ไหนก็ตาม ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ที่เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่ประเทศซาอุดีอาระเบียมาแล้ว กับผู้ที่กำลังทำการศึกษาตามปอเนาะต่างๆ ชาวบ้านจะให้เกียรติต่อบุคคลเหล่านี้มากพอสมควร ส่วนหมวกชอเก๊ะสีดำ ชาวไทยมุสลิมในภาคใต้นิยมใส่ในช่วงเวลาของการไปงานต่างๆ ไปธุระ และไปมัสยิด ถ้าเป็นผู้อาวุโสและผู้นำทางศาสนานิยมโปกผ้าทับหมวกปิเยาะห์ ซึ่งวิธีการสวมแบบนี้ได้รับอิทธิพลจากชาวเยเมนหรืออาจใช้ผ้าคลุมศีรษะแบบชาวอาหรับก็ได้ อย่างไรก็ตาม หมวกปิเยาะห์ยังคงได้รับความนิยมสวมใส่เรื่อยมาตราบนานเท่าทุกวันนี้

วัฒนธรรมการแต่งกายของบ้านพงจือหือเระ

ในสมัยแรก คนบ้านพงจือหือเระรุ่นก่อนที่เป็นผู้หญิงจะนิยมสวมชุดบานง ซึ่งเสื้อบานงในสมัยแรกๆ จะมีทรงสั้น มีสีสันทดลายนสวยงาม นิยมใช้ผ้าลายดอกและลายฉลุ สีสันทดลายน ต่อมาได้พัฒนามาเป็นเสื้อบานงยาวเหนือเข่าเล็กน้อย ส่วนผ้าโสร่ง จะนิยมนุ่งโสร่งที่สีทึบๆ เช่น สีกรมท่า น้ำเงิน เขียวแก่ สีดำ แดงเลือดหมู มีด้ายสีเงินปักเป็นลวดลายสวยงาม เรียกว่า ผ้าชอเก๊ะ

ผ้าคลุมผม ส่วนมากจะใช้ผ้าลูกไม้โปร่ง สีอ่อน ลายดอก ลายฉลุ แต่บางคนไม่นิยมคลุมศีรษะ แต่จะใช้พาดบ่าแทน

ต่อมาพัฒนาเป็นเสื้อกุงยาวเลยหัวเข่า สวมคู่กับกระโปรงยาว สีและลายเดียวกัน ส่วนลวดลายของผ้าจะเป็นไปตามความนิยมของแต่ละยุค

สำหรับการแต่งกายของผู้ชาย จะสวมผ้าโสร่งลวดลายสีสันทดลายน สวมเสื้อคอกลมและมีผ้าคาดเอว

โดยที่มิววิจัยได้รวบรวมเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายในอดีตของชุมชน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การผลิตผ้าบาติกของกลุ่มผ้าบาติกพงจือหือเร๊ะ

วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตผ้าบาติก

1. ผ้าที่ใช้ทำบาติก โดยผ้าที่นิยมนำมาใช้ คือ ผ้าฟูยี่ (เรยอง – Rayon เป็นผ้าไหมใยสังเคราะห์ชนิดหนึ่งซึ่งมีต้นกำเนิดจากประเทศเยอรมัน) ผ้าฝ้าย (Cotton) ผ้าลัคกี้ (เป็นชื่อบริษัทที่ผลิตผ้าที่จังหวัดสมุทรปราการ แต่ไม่ทราบว่าเป็นเนื้อผ้าชนิดใด) ผ้ามัสลิน ผ้าป่าน
2. สีเยอรมันยี่ห้อโยฮัน โดยชื่อเฉพาะแม่สี คือ แดง เหลือง น้ำเงิน ซึ่งสามารถนำมาผสมให้เกิดสีอื่นต่าง ๆ ในภายหลังได้
3. จันตึง เบอร์ M เบอร์ L
4. เทียน
5. ซิลิเกต
6. เฟรม หรือ กรอบไม้สำหรับขึงผ้า
7. พู่กัน
8. หม้อต้มเทียน
9. ภาชนะใส่เทียน ภาชนะใส่สีระหว่างการวาด

ผ้าที่เหมาะสมกับการทำบาติกส่วนมากเป็นผ้าที่ทำมาจากเส้นใยธรรมชาติ ได้แก่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าซาติน ผ้าป่าน ที่นิยมคือผ้ามัสลินและฟูยี่ (เรยอง) ซึ่งผ้าเหล่านี้ล้วนมีคุณสมบัติต่างกันไป เช่น ผ้าแพรวฟูยี่เมื่อผ่านการย้อมแล้วจะเป็นผ้าที่มีสีสดใส ผ้าป่านเป็นผ้าเนื้อหุ่ม ผิวมัน สีสด เหมาะกับการใช้ห่อหุ้มในฤดูร้อน ผ้ามัสลินเหมาะสำหรับทำเป็นผ้าเช็ดหน้า ผ้าปูที่นอน

สีที่ใช้ในงานบาติกนิยมใช้ประเภทย้อมเย็น ละลายน้ำได้และมองเห็นสีโดยตรง

เทียนที่ใช้เขียนผ้า ถ้ามีส่วนผสมของขี้ผึ้งมาก เทียนจะเหนียว
ถ้าผสมพาราฟินมาก เทียนจะเปราะ